

TARTALOM

FÜZESI MAGDA: A formán innen, A feleki gömbkő árnyékában, Hibernáció, (versek)	2
CSORDÁS LÁSZLÓ: A tűzre vetett Radnóti (jegyzet)	5
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Van-e még?, Sóstói úti fák (versek)	9
NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Kék delta (novella)	11
CSEH SÁNDOR: Akácfaék alatt (19.) (regényrészlet)	20
NÉMETI ANETT: Míg el nem kezdődik megint, Csend és öröm (versek)	37
PUSZTAI-TÁRCZY BEATRIX: Gyerekkor, Pesti hajnal (versek)	39
ORTUTAY PÉTER: A kék ibolya szirma (novella)	40
BARTHA GUSZTÁV: Kezek 2. (novella)	58
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Őrzők, vigyázatok! (esszé)	62
CSONTOS MÁRTA: Átjárás tilalom, Erdő a kertben (versek)	64
GYÖRKE LÁSZLÓ: Emlékmorzsák Béniről avagy a kilenc Há (emlékezés)	66
RIDEG ISTVÁN: Az öregkor magánya (könyvismertetés)	74
DUPKA GYÖRGY: A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben (tanulmány, 1. rész)	86
ORTUTAY MÁRIA: Manajló András légkörteremtő festészete (jegyzet)	101
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek	103

FÜZESI MAGDA

A FORMÁN INNEN

*Túl minden jelzón és rendelésen
Meglapul a dolgok lelke.
(Dsida Jenő: Túl a formán)*

*A domboldalon
fészket rak az ősz,
a szénaboglyák
földbe gyökereznek,
hazudj, jó tükröm,
pár ráncsal kevesebbet.*

*Az ég peremén
hideg hold matat,
beszövi csenddel
a fakó vidéket,
miért is kérded,
hol van a vége,
kezdeté-vége
a napnak?*

*Egy papírfecni
egymás alatt szavak,
kenyér, tej, alma,
egy Csehov-darab,
és a jövő is,
leírva-leíratlan.
Mert túl a formán
úgyis egyre megy,
esteledik már
a kopár kertben,
én Istenem,
ugyan hová siettem?*

A FELEKI GÖMBKŐ ÁRNYÉKÁBAN

*A gesztenyét
egy szarka hozta hajdan:
belepte sár, avar,
piszkos lábnyom,
üvegdarab, kavics,
és mégis, mégis megmaradt
a feleki gömbkő árnyékában.
Hosszú, tetszhalott időkben
gyökerével benőtte a földet,
kapaszkodott,
mindig csak lefelé,
pedig alig akadt valami
növekedéshez való őstelevény.
De mégis hozta a hírt,
hogy élünk, élünk,
a feleki gömbkő árnyékában.
Zöld sátorából
patyolatfehér üzenetet
morzézott a napnak,
és elringatta
méhek muzsikája.
Megizmosodott,
vihar dajkálta daliái
elparittyáztak a négy égtájnak
minden szegletébe.
A konyhaablak üvegén át látom:
az egyik éppen itt lelt menedéket,
itt, a feleki gömbkő árnyékában.*

HIBERNÁCIÓ

*Kiszór zsákjából az idő
valami nyirkos ingoványon,
poromból egyszer nyírfa nő,
virágmag-tavaszt ringatok,
titkosírást az őszi ég alatt:
Nagyvárad, Árkos, Egeres, Arad.*

CSORDÁS LÁSZLÓ:

A TÚZRE VETETT RADNÓTI

– EGY BESZÁMOLÓ MARGÓJÁRA –

Mielőtt rátérnénk konkrét tárgyunkra, szükségesnek látszik a kultúra fogalmának meghatározása, hiszen ez jelentheti számunkra a kiindulási alapot. A kultúratudományok (angolul: cultural studies) már megjelenésükkor igyekeztek kielégítő, a mai állapotokat is figyelembe vevő módon megalkotni egy érvényesnek tekinthető kultúrafogalmat. Több-kevesebb sikerrel, tehetjük hozzá egyből, hiszen a kultúra szónak eleve több jelentése van – használatától függően –, és kevésbé hajlamos az intézményesülésre, mint a művészetek vagy maga az irodalom. Számomra Michael Ryan közelmúltból eredő megfogalmazása jelenti a kiindulási pontot, ha a kultúráról gondolkodom: „Egy mai analógiával élve: a kultúra életünk szoftvere. Ez a program életmódunk, bizonyos szokásaink halmaza, amely előre determinálja azt, hogyan gondolkodunk és cselekszünk. Mindeközben ez egy alakítható, újraírható rendszer, amelyet feldolgozhatunk és újraalkothatunk életmódunkkal, kreativitásunkkal. A kultúra ilyen szempontból inkluzívabb (befogadóbb) fogalom, mint a művészet, amely az emberi kreativitás másik elnevezése, hiszen [a kultúra] mindennapi életünk része és nem szükséges hozzá intézményi legitimáció” (Michael Ryan, *Cultural Studies: A Practical Introduction*, Wiley–Blackwell, 2010.). Továbbgondolva ezt az analógiát – és immár rátérve tárgyunkra is – azt mondhatjuk, ha nyilvános könyvégetést rendeznek egy adott kultúrkörben, az azt jelenti, hogy valami baj van a használatban lévő szoftverrel, másképp fogalmazva: hiba csúszott a programba.

Most pedig feltehetjük a kérdést: miért volt szükség erre a rövid bevezetőre, illetve bizonyos szempontból kitérőre? Azért, hogy egyáltalán meghatározott fogalmi keretek között maradván tudjunk beszélni egy – kulturális értelemben vett – barbár tettről: Magyarországon ugyanis nemrég Radnóti-kötetet égettek, rituálisan. Ezt a tényt olvasva kétféle etikai alapállás jelenhet meg rögtön: az egyik a közöny, a másik a felháborodás. (Illetve elképzelhető egy harmadik is, az egyetértés, de ezt a lehetőséget valamilyen nemzeti minimum hagyományában gondolkodó, a kultúrával kapcsolatosan valamiféle érzékenységet is mutató ember biztosan elveti.)

Nem tagadom, könnyedén elintézhetnénk a hírt egy kézlegyintéssel: szélsőséges, szűk csoport akciójáról van szó, nem szabad túl nagy figyelmet fordítani rá. Másrészt egy jóérzésű ember egészen biztosan felháborodik a hír hallatán, hiszen a nyilvános könyvégetés egyértelműen kultúraellenes tett, úgy is mondhatnám: merénylet a magyar irodalom ellen.

A könyvégetés ténye mindjárt két további kérdést vet fel: miért égetnek ma, a 21. század Magyarországon könyvet nyilvánosan? Ami pedig ehhez kapcsolódik: miért épp egy Radnóti-kötet került a máglyára?

Magát az eseményt egy rövid szöveges és fényképekkel illusztrált beszámoló alapján ismerjük. A www.jovonk.info honlapon megjelent, 2013. november 15-i dátumra keltezett írás terelte a magyar sajtó és közvélemény figyelmét a könyvégetés tényére, így érdemes megvizsgálni a beszámoló szövegét és retorikáját ahhoz, hogy a korábban felvetett egyik „miért”-re választ kapjunk.

Milyen horizontból közelít a cikk az eseményhez? Ebben a kérdésben a cím segíthet. A *Megtisztulás éjszakája Miskolcon* című írás szerzője, Ligeti János egyértelműen erkölcsi-etikai perspektívából indul ki. Morális alapon igyekszik legitimizálni a csoport (MNA – Magyar Nemzeti Arcvonal) tevékenységét. A megtisztulás önmagában véve pozitív tartalmú fogalmát használva fel, hiszen a megtisztulás folyamatában megszabadulhatunk valamilyen régi, bűnös, szennyezett dologtól, ami életünk része volt. Már a cím játékba hozza a Biblia hagyományához köthető képzettársításokat.

A cikk felépítése a következő: egy rövid, vallomások, önértelmező bevezetés után két fénykép következik. Majd idézet szerepel János evangéliumából. Utána egy a csoport tevékenységével szembeni ellenérzésekkel számoló mondat. Ezt kövözően újabb idézet János evangéliumából. A beszámólót ismét két közbeszúrt fotó szakítja meg. Majd egy bekezdés arról, hogy miért is „kötelesség” könyveket égetni nyilvánosan. Ismét két fotó az eseményről. Befejezésképp pedig egy ironikus mondat jelenik meg, végül a „Kitartás!” felkiáltás zárja a cikket.

Az első, vallomások részben a harci retorika elemei dominálnak. A bevezető szerint a csoport „az erkölcsi fertő ellen” vállalja a harcot. Az első mondat egyes szám harmadik személyű, leíró jellegű perspektívája a második mondatban minden alátámasztást, indoklást mellőzve hirtelen többes szám első személyűvé, azaz képviselői jellegű „mi”-vé változik át. Így a cikk szerzője szakít a távolságtartással, hiszen a csoport nevében szólal meg, teljes egyetértésben annak ideológiájával. Az ideológiai alapot egyébként alig lehet kihámozni a cikkből, ugyanis a bevezető rész inkább tűnik esetlegesen

egymás mellé kerülő mondatok sorának, mint alapvető elvárásoknak, így a kohézióknak, az ok-okozati összefüggésnek eleget tevő szövegnek. Annyi biztosra vehető, hogy a harci retorikából egyenesen következik az ellenségképgyártása: a csoport saját identitását úgy tudja meghatározni, ha valakik vagy valamilyen tendencia ellenében „harcot üzen”.

A beszámolóban folyamatosan feltűnő tűz-szimbolikával a fény és a sötétség küzdelmét kívánják megeleveníteni, amelyben a fény oldalán a csoport szerepel, a retorika szerint Krisztushoz méltó életmódban, míg a sötétség oldalán „az írásos formájú” szenny, az erkölcsi fertő foglal helyet, az én olvasatomban: minden olyan írás, amely nem fogadja el a csoport szellemiségét, a csoport önértelmező logikájából következően: „ellenség”.

A beszámoló második részében két Bibliából vett idézettel igyekeznek alátámasztani „harcukat”: az egyik: „Én világosságul jöttem e világra, hogy senki se maradjon sötétségben, aki énbennem hisz”, illetve: „Mindenki, aki gonoszul cselekszik, gyűlöli a világosságot, és nem megy a világosságra, hogy az ő cselekedetei ki ne derüljenek. De aki az igazságot cselekszi, az a világosságra igyekszik, hogy az ő cselekedetei nyilvánvalókká legyenek, mert azokat Istenben végezte el.” Mindkét idézet János evangéliumából való. Ezek közül az első kommentár nélkül szerepel, míg a második elé a következő megjegyzést fűzi a szerző: „Tudjuk, hogy sokan értetlenül, gúnyosan, vagy gyűlölettel fogadják beszámolóinkat, ezzel le is leplezik magukat, az evangélium erről is ír.” A Bibliából vett idézeteknek az ilyen fokú kisajátítása szintén az ellenségképzés logikáját követi, kirekesztve ezzel bármilyen kritikai irányultságú megközelítés lehetőségét, amelyet a csoport ideológiájával és legfőképp tétivel egyet nem értők fogalmazhatnának meg, hiszen ők maguk mindenben a Szentírást követik. A kontextusukból kiszakított idézetek így válnak egy szélsőséges eszmeiséget képviselő csoport kisajátító tendenciájú tekintélyérvű rendszerének, azaz a fanatizmus egy formájának részévé.

A fanatizmus egyébként a következő bekezdésben kerül tetőpontra, amikor is a könyvégetés gondolata mögé pozitív eszmeiséget igyekszik csempészni a szerző. Az írás érvelésmódja itt már teljesen átadja magát az összeesküvés-elméletek logikájának. Azoknak az embereknek az eszmeiségét, akik számára a könyvégetés nem járható út a kultúrában, „ostoba tévképzeteknek” nevezi, amelyeket „az ország és világhódító háttérhatalom” hozott létre. A könyvégetés eseményét pedig ezzel az érveléssel támasztja alá: „Szerintünk pedig a nemzetrombolás, az embergyalázó pornográfia, és a bolsevizmus népszerűsítése szentségtörés. Az ezeket képviselő kiadványok tűzre vetése jogos és igazságos

reakció.” Majd ezt egy ironikus mondattal, és a benne felbukkanó a pokol-metaforával csatolja vissza a beszámoló tűz-szimbolikájához: „Egy kis benzinnel kellett a pokolra segíteni a szennyet, mert még a fűtőértéke sem az igazi.”

Ezzel el is jutottunk jelen esszé második alapkérdéséig: miért éppen egy Radnóti Miklós-kötet került a máglyára? A beszámolóhoz csatolt képek alapján fiatalok, többségében katonai egyenruhába öltözve rituális szertartás keretében állják körbe az égő máglyát, amelynek tetején még jól kivehető: a Görög Zitát ábrázoló FHM-szám mellé került Radnóti Miklós *Összes versei és versfordításai*. Én azt hiszem, nem létezik olyan értékrend, legyen az bármennyire relatív is, amely ezt a két kiadványt egymás mellé helyezhetné. Az, hogy milyen könyvek, folyóiratok kerültek az égő halomra, a beszámoló tanulsága szerint „felkutatás” eredménye. A „felkutatás” pedig, mint tudjuk, célirányos folyamat. Nem tudok más magyarázatot, minthogy a Radnóti-kötet a szerző származása miatt került a halomra.

Nekem személy szerint erről radikálisan elutasító véleményem van: azt az ideológiát, amelyben a halk szavú, vallásos (katolikus) és az erőltetett menetben is haláláig embernek megmaradó Radnóti művei égne el nemzetrombolás, pornográfia és bolsevizmus címén, soha nem akarom közelebbről megismerni. Mégsem tudok szó nélkül, közönyösen elmenni a könyvégetés mellett. Az ilyen, tudatlanságon és vallási, kulturális vagy politikai fanatizmuson alapuló ideológiák könnyen válhatnak veszélyessé. Ha csak a 20. század történelmére tekintünk, akkor is találunk elég elrettentő példát. A náci Németországban több könyvégetést szerveztek, amelyek során becslések szerint több mint húsz-huszonötezer kiadvány vált a lángok martalékává. Az ebből a korszakból fennmaradt képek alapján rengeteg ember segédkezett ebben a kultúraellenes, barbár tettben.

Az ehhez hasonló ideológiák visszatérése mérhetetlen károkat okozna a kultúrában. Radnóti Miklós *Sem emlék, sem varázslat* című versében a következő megrendítő sorokat írja: „nem nézek vissza többé, s tudom, nem véd meg engem / sem emlék, sem varázslat, – baljós a menny felettem; / ha megpillantsz, barátom, fordulj el és legyints. / Hol azelőtt az angyal állt a karddal, – / talán most senki sincs”. A mi lelkiismeretünkön múlik, hogy tanulunk-e a történelem legsötétebb korszakaiból és a modern magyar irodalom olyan csúcsteljesítményeire, mint a Radnótié, méltón emlékezünk. Mert aki egy kicsit is hisz a kultúrában, annak hinnie kell abban is, hogy az irodalom olvasása közben feltáruló „varázslat” igen is megvédheti örökségünket az újra feltámadó „ordas eszmék” ellen.

VAN-E MÉG?

(Babitscsal borongva)

*Napjainkat sorra fölgyújtják az esték,
majd hamu mindenütt. Csak alélt verssorok
terhelik asztalom, mert az elme rest még:
kábán ribanc rímek után kujtorog.*

*Jobban járna tán, ha gyík szemébe nézne
az ember, s egy őzbakkal testet váltana,
aztán rákapna a suták vad ízére,
s abból a csalitból már nem vágyna haza.*

*Hiszen ha lehetne! Ha szűnne az az átok!
Kilenc napos böjt sem lenne drága érte,
hogy a hasztalan levetkeztetett lányok
felkorbácsolt vére csillapodjék végre.*

*Válaszféle dereng a messzi szemhatáron,
száll felém, mint hazavágott buzogány,
s az éj falára már tűzzel tetoválom:
az ölelés képesség, de nem tudomány.*

*Újra kén születnem. Talán megpróbálom.
Lidérces éjeim elhordja az ördög,
de felglóriázza ágyékom az álom,
s vackomon gyönyörtől gyötörtén hörgök.*

*Hányszor kínálsz még végig ízeiddel,
drága szerelem? Hisz vétettem ellened
gondolatban, szóval, orzott öleléssel.
Bíz megölsz, ha kezem most elengeded...*

*Van-e még friss szellő eleven virágból?–
kérdi Babits, szemét bárgyún rám emelve.
Hogyne, bizonyára. Szálljon le tornyából,
egy gyöngyvirág-bokor hogy arcába lehelne.*

SÓSTÓI ÚTI FÁK

A 60 éves Jánosi Zolinak

*A sóstói úti fák összeborulnak
jöttödre, mintha sorsuk hordanád.
Hanem a campus kapuján túl gond van:
vadmellek vakui villognak reád.*

*Hozzászokhattál már itt az ünnepléshez.
Ámorító közeg, varázsos vidék.
Tarka szíromszoknyák rejtekében
nézd, hogy billegnek a bolondos bibék.*

*Jól jöhet néha csöpp tavasz az őszben –
de ősgyepet szántani lenne csak jó!
Opálos harmatot vetni jó földbe!
Mondd, megvár még minket az a hajó?*

*Ha itt hagy is, mégis beszéljünk róla,
míg el nem szunnyad fészkén a fény,
míg késni nem kezd a kozmikus óra,
míg szívünk a taplótól nem lesz kemény.*

*A szerelem élő rombuszait egyszer
majd átszabja Valaki meddő körökre.
Sírás ideje jön akkor, jajgatás.
Akkor veszi népét el az Úr – örökre.*

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

KÉK DELTA

Így,
az apró szoba kicsi ablakán túl
még világoló, bágyadtan beszűrődő,
már óhatatlanul
szürkébe hamvadó fényben,
a megújuló fájdalmak rohamai közt
kegyesen megadatott, sóhajosan rövid szünetekben
semmi más,
egy szál
megszokottan finomtalan, filléres fajta
cigaretta
lenne képes
úgy-ahogy
csitítani
a lélek háborgását,
drágábbra, minőségire
neked
sose telt,
változó idők dühöngő viharában kényszerűen szívós-keményé cserzett
szikár önvalód
csak a mezítlábas
mellbevágóan ütős füstjét
kívánta,
mint most is,
de már tilos,
egy éve
fejcsóválva, nyomatékosan
még csak füstszűrőt ajánlott az orvos,
azt is módjával, napi négy szálat,
akkor vettél a szádba először
filterest, a legolcsóbbat,
nem volt

se íze, se ereje,
de mégiscsak füstölt,
azután, fél éve
ezt is

megsokallta,

bácsi,

felejtse el

végképp

a bagót,

ha élni akar,

azt nem kérdezte, kérdezi

se az orvos, se más,

akarsz-e, érdemes-e élni

így,

megfosztva

az átkozott gyönyörűségtől,

amit egy-egy szál cigaretta tüdőropogtató füstjében találtál, valahányszor
csóstitül szakadt rád

napi,

évnyi,

életnyi

gondok sokasága,

volt mihez nyúlni, kotorászva megkerested a gyűrött dobozt, óvatosan
sodorintva kiegyenesítetted, megpuhítottad a fehér rudacskát, a gyufa apró
lángját tenyérral óvva meggyújtottad,

és amíg szállt a füst, zavarosan kavargó gondolataid közül előbb-utóbb
felfénylett, kikristályosodott

a legértelmesebb,

mire eldobnivaló csikké rövidült a cigaretta, már tudtad,

súgta az ösztön is,

mi a megcselekedhető teendő,

ami persze

üdvözlést

nem,

de valamiféle

kiutat

ígért a szorult helyzetből,

most
 csak helyzet van,
 minden korábbinál
 kilátástalanabb,
 oda az egészséged,
 álnok segítőd,
 a cigaretta
 egyfelől
 jót tett,
 másfelől
 megrontotta a tüdődet,
     bácsi,
     a röntgenfelvételen
     daganat,
     kicsit sem
     jóindulatú,
 mondta fahangon az orvos,
 márpedig
 ha cseppet se jóindulatú,
 akkor csakis rossz lehet,
 rák, tüdőrák,
 az isten verje meg,
 de hiszen vert már
 elégszer
 téged,
 mióta az eszedet tudod, mindig
 zaklatott, beléd mart
 a sors fullánkja,
 már kölyökkorodban forró verejtékkel szózott étek adatott jussodul,
 igen,
 kötelességtudóan,
 eszement szorgalommal
 robotoltál naphosszat,
 előbb apád pár holdnyi kisbirtokán,
 azután
 muszájból
 a lágerben,

végül sok évekig
mindennapos munkásként
a kolhozban,
közben kipipálta az idő
életed
nagyobb, nagyon nagy részét,
jó isten,
betöltve
a nyolcvannyolcadik,
kimondani is
sok,
hát még
megélni,
és most,
szembesülve
a valóság rettenetével
tudni,
vigasztalan
a maradék idő minden napja,
jó isten,
mikor a nyugdíjat megkaptad, nem annak a semmi kis pénznek örültél, hanem
a remény felcsillanásának, hogy végre
nyugalmasabban élhatsz, komótosan pepecselhetsz itthon, a portán, ahol
nincsenek már
torokszorító megélhetési gondok,
a fiad igen jól keres, autója van,
használt ugyan, de
nyugati, ezer dollárokért vette,
azzal jár be a gyárba, szabadnapokon fusizni,
a menyed is dolgozik,
a két unoka felsőbb iskolában tanul,
igaz, a te pénzed is benne van az autóban,
annak idején ráment
csaknem az egész
lágères kárpótlásod,
akkor még nem állt ilyen jól, hát
számított rá, kérte a fiú,

miért ne adtad volna oda, úgyse vinnéd magaddal
a sírba,
ami beláthatóan
közel már,
ezért rossz rágondolni is
a reménység hiábavalóságára,
a jogosnak vélt vágyra, hogy
az öregkor sugaras-kéken áradó derűjében
napjaidat nyugalmasan morzsolgatva
elaggott önvalód
mindenekkel megbékélve
deltázzon
a túlvilági öröklét áldott csendjébe,
de hát
nincs nyugalmas öregkor, naponta háborgatnak
ma is
másféle gondok,
csúnya betegségednél is fájóbban
az ellentét
közted és a fiad közt,
nemzedéki ellentét,
mondják, írják az okosok,
és osztják nagyképűen a tanácsokat, hogyan
lehet, kell
ezt az ellentétet
tompítva
elviselhetővé tenni,
ugyan már,
könnyű a tévében, könyvben
remekül érvelve
recepteket szajkózni,
a saját bőrödön tapasztalod, mennyire
lehetetlen az egész,
ha csupán az egyik szeretné, akarja,
a másik
jöttányit se enged,
mert azt hiszi, ifjabb koránál fogva

csak neki lehet igaza, őhozzá kell alkalmazkodni,
mi történt a múltkor is,
vissza kellett menni az orvoshoz, már a buszhoz készülődöttél, amikor
tüsténkedve felajánlotta,

*ejnye, apám,
miért rázatnád magad
rozoga busszal,
itt a kényelmes kocsi,
elviszlek én,*

beszállás után
nem záródott be teljesen az ajtó,
rögtön rád förmedt,
*hogyhogy nem lehet
azt a kurva ajtót
rendesen bezárni,*
sértette füledet a szó, hát
erősebben rántottad be,
akkor meg az lett a baj,
mi az istennek csapkodja annyira,
mondta dühösen,
legszívesebben azonmód kiszálltál volna
abból a nyavalyás autóból,
de már felhorkant, elindult,
egész úton
megbántottan, szótlantul
kucorogtál az anyósülésen, nézted
az utat,
oldalvást a mezőt,
csak feléje nem vetettél
egy pillantást se,
hallgatott ő is, fel-felnyögött, mintha
visszaszívni kívánná a durva szavakat,
ilyenek mind
ők, a fiatalok,
óvatlanul, felelőtlenül
megalázzák az idősebbet,
azután meg

jó esetben
szánják-bánják a dolgot,
itt ez a fiú, ennek is
legszentebb mindene az autó,
tőled, aki
bizony ritkán, muszájból
ülsz bele,
tőled is elvárja,
érzéssel, szakszerűen
nyissad, zárjad
az ajtaját,
mint ő, aki naponta
akár tízszer-hússzor,
hát azt
várhatja,
kasza-, villa-, kapanyél markolásához, meg egyéb, erőfeszítést igénylő
munkához szokott kezéd
sose fog ráállni arra,
őbenne kellene hogy legyen
cseppnyi megértés legalább
irántad,
de nincs, nem is lesz már,
jobban, többre becsül
egy gépet,
mint egy embert,
az apját,
ép ésszel, cigaretta nélkül
az ilyesmi
felfoghatatlanabb,
ideggyötrőbb rejtély,
mint a megbolondult sejtek
alattomos burjánzásának
végekifejleteként
egy nap,
talán egy hét,
esetleg egy hónap múlva
bekövetkező elmúlásod,

ami átláthatóan tiszta ügy,
születté, meghalsz,
ennyi az egész,
nincs ok méltatlankodó
kérdésre,
kérésre,
követelésre,
a kettő közötti élet
Isten ajándéka,
a tiéd
bármennyire
küszködelmes volt,
ritka pillanatokban
megejtően széppé tette
a remény,
hogyan van értelme,
van esély
elnyerni
a sors kegyességét,
de most, mikor
verejtékszágú paplan és párna közt
az erősödő fájdalmak örületének
kiszolgáltatva
csak a falat kaparni, vájni
van erő,
mi másra gondolhatnál,
remény és esély
fiatalon és örege
csak ámitott,
Így,
az evilági dolgok ígéretében
csalódva
legalább
egyszer még
rágyújthatnál,
ott a füstölnivaló eldugva
a ruhásszekrény aljában,

a finomabbak közül való, keménydobozos
Kék Delta,
pár hete,
amikor még volt erőd napközben a kapu melletti padon órákig
ücsörögni, nézelődni,
akkor hozattad
a szomszéd kisfiával,
csak hát nem adódott alkalom
titokban
kibontani, megkóstolni,
milyen jó lenne most
az utolsó kívánság
beteljesüléseként
rágyújtani, ó, rágyújtani,
a füst kéken szálló felhői közé vegyülve
fájdalmatlanul
feloldódni,
zokszó nélkül
elenyészni,
hiszen ha lenne
erő, idő
akár kúszva-vergődve
odamenni, megkeresni,
nincs, nincs,
lehull a karod a mellede, elcsendesül
a belső háborgás,
és látni, érezni véled,
karmos kínokkal
letaglózott önvalód
jóvátehetetlen hiányokkal sújtott
apró univerzuma
némán, engedelmesen
mindeneknél hatalmasabb mélysötétbe deltázik.

CSEH SÁNDOR

AKÁCFÁK ALATT (19.)

A kék-piros színű autóbusz zsúfolásig megtelt utasokkal, s nagyokat brumogva, nyikorogva cammogott, kerülgette az utcai gödröket. A felszálló por, a füledt levegő, a benzin- és izzadságszag már-már elviselhetetlenné tette az összepréselődött utazók életét. Az út menti vízfelületről a vakítóan visszaverődő napsugarak szúró fájdalmat keltek a szemekben. Nyár dereka volt, forróság, s a Cigánygödör vidáman lubickoló gyerekekkel volt tele. Egyesek vizes testükkel belehemperegtek a vastagon összegyűlt útszéli porba, és közvetlenül a busz előtt átfutva ugráltak a vízbe, ördögi bemutató rendezve az utasoknak. A buszban lévők mosolyogva nézték őket, és sóhajtoztak.

– De jó nekik! – Mondta valaki. – Nem küszködnek, gond nélkül élnek.

A nagy, lomha busz végiggurult a part mentén, és gomolygó porfelhő kíséretében eltűnt a kanyarban. Laci senkitől sem hagyta magát zavartatni, beúszott a tó közepére, a hátára fordult, élvezte a langyos hullámok csapkodását, és a vízen lebegve süttette hasát a nappal. A töltés melletti füves partszakasznál elég sok gyerek fröcskölt, labdázott, a tejeskávé színű zavaros vízben. Többen közülük annyira elmerültek az önfeledt játékban, hogy a lehűlt testük miatt vacogott a foguk, kékült a szájuk, mégsem akarózkodt nekik kimászni a napos partra. A jó úszók a tisztább, mély vizet kedvelték, akik azonban úszni nem tudtak, felfújt autógumiba csimpaszkodva kapálództak a veszélyes vízen. Fel nőttek nem voltak a közelben. Amikor Laci már a parton sütkérezett, nem gondolt semmi rosszra, csak az aranyéltre, a vakációra, a nyárra. Nézte a többiek örömét, mosolygott a kisebbek esetlenségén. Nemrég még ő is ilyen gyámoltalan volt. Azóta nagy önbizalmat szerzett, és ezzel minden félelmét legyőzte, barátja lett a víz, a tó.

Az egyik helyen két felnyújtott kart látott lemerülni, pontosan úgy, ahogy ő szokta mérni a víz mélységét, vagy ahogyan a röplabdázók szoktak blokkolni a hálónál. Milyen különös. Vajon ki lehet az? Később csak kézfej jelent meg újra ugyanott a víz felszínén, aztán gyorsan eltűnt, és már csak egy fekete futballfelső úszkált a vízen gazdátlanul. Laci tágra nyílt szemmel figyelt, s hirtelen meghűlt benne a vér. Beugrott a vízbe, de ő maga sem tudta, mit akar. Az eltűnt fiút már többen is észrevették, a lányok visítani kezdtek, mindenki

segítségért kiáltozott. Laci szinte megbabonázva úszkált a kritikus helyen, többször is lebukott behunyt szemmel, de a kezével és lábával nem érzett emberi testet. Rajta kívül még ketten is próbálkoztak a kereséssel, sajnos, eredménytelenül. Az egész szörnyűség olyan hirtelen jött, hogy többen csak tréfára gondoltak, s a parton és a töltésen kiáltozták a fiú nevét. Azon a helyen egy több méter mélységű gödör tátongott a víz alatt. A túlsó partról felnőttek úsztak át, de már mindenki sejtette, hogy bekövetkezett a tragédia. A tizenegy éves fiú úszni nem tudott, s a futball felsőjét úszógumi gyanánt a gatyájába dugta, így próbálta magát fenntartani a vízen. Sajnos, ez nem sikerült. Sok idő telt el, míg végre megtalálták az élettelen testét. A gyerekek sírógörcsöt kaptak, sokan csuklani kezdtek közülük. Megrémülve futottak végig a töltésen, és meg sem álltak hazáig. Odahaza a szülők már hallották a rossz hírt, csak azt nem tudták, kinek a fia fulladt a vízbe, s érthetően, borzasztó perceket éltek át. A Cigánygödör megszerezte az első áldozatát, és most teljesen elnéptelenedett. Lacit nagyon érzékenyen érintette az eset, sőt még a büntudat is kínozza, úgy érezte, ha gyorsabban észnél van és bátrabb, talán megmenthette volna. Jól ismerte ezt az alvégi fiút, az iskolában együtt szerepeltek egy jelenetben, Bak Sanyinak hívták, és kitűnő tanuló volt. Szomorú volt az egész falu. Szigorúan meg lett tiltva mindenkinek, még a jó úszóknak is a tóban való fürdés, így a baleset sötét árnyékot vetett a szépnak induló nyaralásra. Egyetlen perc alatt, mintha minden megváltozott volna, az emberek megilletődtek, a gyerekes családoknál veszekedéstől volt hangos a ház, a lurkók némán kucorogtak a sarokban.

A temetés másnap délutánra volt kitűzve. A felvégi fiúk elmentek a kántorhoz, aki a fejfafaragáshoz is értett. Sötét színű tölgyből készült Sanyi fejfája, az öregember éppen a rímelő szöveget véste rá. A végén ez volt olvasható: „Bánatosan állítjuk sírjára fejfáját, // Vizeknek habjában lelte a halálát.” Ez a „vizeknek habjában” nagyon sokáig megmaradt Laci emlékezetében, és ahányszor csak rá gondolt, mindig kirázta a hideg. Másnap nagy tömeg kísérte szegény társukat utolsó útjára. Az iskola minden tanulója ott volt a tanítókkal együtt, de Laci szívét egy dolog nagyon bántotta. Rácztiszteletes, akit mosoly nélkül soha nem lehetett látni, most, ezen a megrendítő temetésen is jókedvűen beszélgetett a temetési menet élén a kántorral, és nagyokat vigyorgott a szürke bajusza alatt. Miből van ez az ember? Hát nem érzi, hogy ma inkább sírni kell? Ilyen gondolatok kavargtak a fiú fejében, és elfogta a keserű düh. Elhatározta, ezt nem hagyja annyiban, ebbe ő nem nyugszik bele, valamit tenni fog, ennyivel tartozik a halott iskolatársa emlékének – de, hogy fogjon hozzá?

Másnap délelőtt a tanító úr friss szalmát tömött a régi heverő szalmazsákjába, amikor Laci odalépett hozzá és megkérdezte:

– Miért kell új szalmát tömni a szalmazsákba?

Az apja arcán mosoly játszadozott a kérdésre, és csak úgy odavetette:

–Azért, hogy a rák a vetésre ne menjen.

Laci megszokta már apja fura mondásait, ezért nem is kérdezősködött tovább a vetési rákról. De nem is azért tette fel a kérdést, mintha nem tudta volna a szalmacsere okát. Inkább azért kívánt beszélgetni vele, mert meg akart tudni néhány számára érthetetlen dolgot az életről és annak mindenféle furcsaságairól. Ez a szerencsétlen eset olyan nagy lelki traumát okozott neki, hogy napokig nem volt éjjele, se nappala. Ezért muszáj volt beszélni róla.

– Apa, miért van az, hogy Sanyi, aki a légynek sem ártott, nagyon rendes, jó fiú volt, mégis meg kellett neki halni? Miért?

Az apja felsóhajtott.

– Tudod, fiam, van egy olyan közmondás, hogy „mindenki saját szerencséjének a kovácsa”, de olyan, hogy a sorsát is maga irányíthatja az ember, nincs. Ahogy megszületünk, megszületik velünk a sorsunk is, de azt senki sem tudhatja előre, az övé milyen lesz. Neki ilyen sors volt szánva. Persze, ha tudott volna úszni, akkor másként alakulhatott volna. Az ő halála intő jel, hogy figyelmeztessen: a víz nem játék, pláne az ilyen tavak. A papok másként, bővebben magyarázzák a hasonló eseteket, de annyi bizonyos, a sorsunkat némiképp alakíthatjuk mi is, de akkor is csak egy halandó emberi sors marad, amit előre kiszámítani nem lehet. Mi, az élők, nem tehetünk mást, mint hogy jó szívvel megőrizzük az emlékét.

Szóval a pap – gondolta Laci. Vajon mit mondana a pap erre a kérdésre? Meg kellene tőle kérdezni, és még mást is. Elvégre ő is csak egy ember. Nem félt ő a Cigánygödörtől sem, a fekete kecskétől sem, de még a Mihály bikától sem, akkor miért ijedne meg egy paptól? Elhatározta, még ma, sőt most azonnal elmegy ő a paphoz, amíg el nem bizonytalanodik, és bátran feladja neki a kérdéseit, hátha azután ő is megnyugszik, és nem lesznek többé zaklatott álmai.

A tiszteletes úr Zsuzsi néjénél lakott az Alvégen. Felesége nem volt, a kosztot a háziasszonytól kapta. Az utcai körtetős kisajtó nyitva volt, és Laci bátran belépett az udvarra. A konyhai ajtón egy hosszú fehér tüll függött a legyek ellen. A fiú félrehajtotta a függönyt, és meglátta a papot a mellén álkendővel. Bizonyára későn kelt, mert csak most reggelizett. Az egyik tányéron jókora adag tojásrántotta sárgállott, a másikon retek és zöldhagyma felvágva. Laci köszönt, de látta, hogy rosszkor jött, ezért majdnem visszafordult.

– Gyere csak, gyere! Tessék csak bátran! Mi járatban vagy? Ismerlek ám téged!

– Én szeretnék valamit kérdezni a pap bácsitól – mondta Laci félénken –, de inkább máskor.

– Nem, nem! – Felelte Rác tiszteletes. – Ha már itt állsz, akkor a vendégem vagy. Parancsolj, foglalj helyet! Mindjárt befejezem a reggelimet.

Lacinak muszáj volt végignézni a papi früstököt, akarta vagy nem, de ezek nagyon kínos percek voltak. Mikor végre beszürcsölte a teáját és megtörölte a bajszát, a fiúhoz fordult:

– Hát akkor halljuk! Mit szeretnél kérdezni?

– Nekem volna három kérdésem – szólt Laci felbátorodva.

– Jó. Akkor halljuk az elsőt! – Mondta a pap kezét dörzsölve.

– Én Bak Sanyiról szeretnék beszélni. Én őt nagyon sajnálom, mert jó gyerek volt.

– Igen, igen. – Szólt közbe a tiszteletes. – Valóban jó volt, nyugodjon békében...

– Akkor miért vette magához az Isten ilyen fiatalon, ha ő jó volt? Mindenki szerette!

– Húha! – Kapta fel fejét a a pap, s hosszú kövér ujjait az asztalra fektette. – Ez nagyon jó és szép kérdés. Lám-lám, amikor még gyerek voltam, én is tettem fel hasonló kérdést a hittanórán. Tudod, kisfiam, a mi Urunk a jókat csak jó szándékkal szólítja magához, s az ő lelkük a mennyországba jut. Ő a mi Teremtőnk, aki ítélkezik elevenek és holtak fölött. Ezt csak ő tudja és döntheti el, kire és mikor van szüksége odafönt. Mi halandók vagyunk, ezért fáj a szereteteink elvesztése, pedig ő nem veszett el, mert Istennek szüksége van rá, terve van vele, és megjutalmazza őt az örök élettel, hiszen ő hitte az Urat és az ő fiát, Jézust.

A pap ezt a magyarázatot nagyon ajtatosan, folyékonyan és mosolyogva adta elő. Laci mintha értett volna belőle valamit, de a mosollyal, azzal bizony nem értett egyet.

– A múltkor meg – folytatta Laci a kérdéseket – a nagy záporosó után a cinteremben az a sok veréb miért fült bele a vízbe? Azokra is szüksége volt az Istennek? Azért történt éppen a cinteremben? Miért történt ez meg?

– Hát, hogyha ez lenne a második kérdésed, azt kell, hogy mondjam, te egy okos fiú vagy, hogy ilyenekre is gondolsz. A madarakat és minden élőlényt a földön Isten teremtette, tehát az ő életükkel is rendelkezik. Ők nem gondolkodó lények, de lelkük nekik is van. Odafönt Isten országában az oroszlán és a bárány

békében megfér egymással. Azokkal a verebekkel is terve volt az Úrnak bizonyára, hiszen az ő országában rájuk is szükség van. Hát ezért történt így.

Laci szótlánul nézte a padlót és tétovázott, feladja-e a harmadik kérdését, vagy nem. Mennyivel egyszerűbb a döntés a Soralján, Paliék és Dugóék között – gondolta. Ott a fogas kérdések sorsát egyszerűen nyílhúzással döntik el. Elkezdett mérlegelni. Ha már idáig eljutottam, amit alig hiszek, kár lenne csak ennyivel beérni, hiszen azt, amit még tudni akarok, nagyon a begyemben van, de lehet, hogy meg fog haragudni. Ha a másik oldalát nézem, akkor mi lesz, ha megharagszik? Ő nem Kisorosz, nem ad körmöst, sem tenyerest, még kettést sem. Azt rosszul teszi, ha megharagszik, mert akkor elismeri, hogy nekem van igazam, jogos a kérdésem. Ha nem haragszik meg, akkor magyarázatot ad a harmadik miérte, és akkor is én nyerek, mert legalább megtudom, hogyan védekezik.

– No, hát akkor lesz harmadik kérdés? – Kérdezte a pap, és mélyen a fiú szemébe nézett.

– Lesz – mondta Laci –, de nem tudom, hogy kezdjem el.

– Csak bátran, ne sajnáld, vágj a sűrűjébe, jó huszármódra.

A fiú felbátorodott, s mint a jó huszár, belevágott.

– A temetésen a tiszteletes úr jókedvű volt, mint egy lakodalmon, pedig ott mindenki szomorú volt és sírt, de más temetéseken is tetszik mosolyogni. Én nem tudom, a papoknak ezt így kell?

A lelkész megköszörülte a torkát, hogy leplezze a meglepődöttségét.

– Őszintén megvallva, úgy érzem, fiatal korodnál fogva egy kicsit lebecsültelek. Mondd csak, téged valaki küldött, vagy magadtól jöttél? De inkább hagyjuk, megpróbálok neked válaszolni. Igazad van, elismerem, nem kellene mosolyogni egy temetésen, ezt még egy papnak sem illik. De az az igazság, fiam, hogy én nem tudok szomorú lenni, ilyen az alaptermészetem. Nem vagyok már fiatal, sok mindenem keresztülmentem, amiről neked még nem kell tudni, de mindig mindent derűsen fogtam fel, mert hittem, hogy minden nehézség Istenünk próbatétele. Nekem el kell fogadnom azt, amit ő ad, nekem pedig tennem kell azt, amivel megbíz. Hát én azért vagyok ilyen, mert boldogan fogadom, hogy engem ő vezérel. Az emberek nem bánják, ha mosolygok, és úgy érzem, ettől ők megkönnyebbülnek a fájdalmukban. Így megnyugodva bízunk abban, hogy a megboldogult lelke is eljut a Paradicsomba. Azt hiszem, ha meghalok, akkor is mosolyogva tesznek majd a sírba, én úgy szeretném.

Laci nem ilyen választ várt. Jobb szerette volna, ha a pap inkább megsértődik, vagy valami ilyesmi, de ez a magyarázat semmiképp sem elégítette ki.

Még hogy neki ilyen a természete! Levonta a következtetést. Csak annyit sikerült megtudni a paptól, amennyit ő is sejtett, vagyis minden Isten akaratától függ, s a halál nem tesz különbséget jó és rossz, öreg és fiatal között, a lelkek azonban megmérettetnek. Hazafelé menet azon elmélkedett, vajon ő magát melyik csoportba sorolja. A jók vagy a rosszak közé? Hogyan is élt eddig? Miket cselekedett, amelyeknek alapján fölötte is ítélkeznek. Sorra vette az emlékezetes kalandjait, csínytevéseit, mindent, ami csak eszébe jutott.

Hát a legfrissebb, az alig egy órája történt, amikor egy varangyot csúsztatott be a véce ajtaja alatt, amikor a nővére dolgát végezte. Ezt tulajdonképpen azért tette, hogy a testvére „szokjon hozzá” a békákhoz, ne undorodjon tőlük. Az árvízvizsgáló kirándulás, az nem tartozott a rossz tettek közé, csak a kíváncsiság hajtotta őket. Istennek nem ártottak vele, csak saját maguknak, mert mindnyájukat jól elverték – ez magánügy. Na, most akkor az a lékbe esés. Az meg egy tipikus baleset volt, amiről ő igazán nem tehetett, nem ő vágott léket a Cigánygödör jegén. A bikás kalandról a buta Ződ Gyepen kívül senki sem szerzett tudomást, úgyhogy akkor ezt nem is lehet bűnnek nevezni. Ami a boszorkányüldözést illeti, az csak jó lehet. A boszorkányok gonoszak, harcolni kell ellenük. Bélát meg akartuk verni. Ezzel jót tettem, hogy én is verekedtem, mert így lett egy jó kapusunk – Grosics. Berti bátyámon is csak segíteni akartunk. Akkor sem voltam rossz, a Domcsiék tehetnek mindenről, mert megvadtították a lovakat. Volt azonban két olyan dolog, amelyeknek meg a véletlen az oka, hogy megtörténtek. A Dugó mamájának a lába azért tört el, mert véletlenül a szél éppen arra fújta a buborékokat. A Cigánygödör-beli bűvarkodás, nem volt jó gondolat, viszont, ha az a két asszony véletlenül nem olyan ijedős, akkor nem lett volna olyan felhajtás emiatt. Tehát akkor, ha most én meghalnék, a lelkem biztosan valahol ott lenne egy darabig a pokol és a mennyország közötti folyosón, és akár itt a földön, a kenyérért sorban álló jónép, várnám a belépési engedélyt. Itt azért lehetne valamit korrigálni, még pedígen úgy, hogy sürgősen nagyon jókat kellene cselekedni, s akkor a jó irányba terelnének oda-fönt, ha úgy esik. Például, ha egy jó találmány, ami az embereknek segít, megnyerné az Úr tetszését, akkor nemigen kellene sokáig sorban állni, hamarabb behívnának a Mennyországba. Éppen elegendem van már a kenyérsorban állásból itt, a földön is. Ezt kellene tennem, igen! A sorsomat, ahogy apa mondta, már alakítottam is egy kicsit azzal, hogy megtanultam úszni. Ezzel egy lépést tettem előre a hosszú életért, de más kérdés az, ha netán, valamilyen módon repülni is megtanulok, amit nagyon szeretnék, akkor viszont az is lehet, egy lépést teszek hátrafelé. Most légy okos, Domkos!

A soralján egyedül Dugót lehetett látni, ott guggolt a földön, és valamit rajzolgatott a porba.

– Mán kerestelek, hon vótál? – Kérdezte.

Lacinak eszébe jutottak a saját szavai, amikor a hasznos hazugságokról prédikált Dugónak. Arról szó sem lehet, hogy Dugónak beszéljen a papnál tett látogatásról. Elképzelte a megrökönyödött arcát, hát még a többiekét, ki tudja, mi lenne a véleményük róla. Nem. Sem Dugó, de rajta kívül senki más sem tudhatja meg, maradjanak ezek inkább az ő titkai, mint például A Nagy Nyárfa című verse és a titkos napló, hadd fedje őket inkább örök homály, mint a Cigánygödör fenekét.

– A Koperában voltam. – Mondta Laci. – Megkérdeztem, lesz-e ma kenyér.

– Oszt lesz? – Érdeklődött Dugó.

– Nem lesz, úgyhogy gyere, menjünk fürödni!

– Fürödni?! Mán megént urasan beszélsz. Azt nem szabad, meg van tiltva.

– De nem a Tenevizslán! Na, gyere! Mitől félsz? – Nógatta Laci barátját.

Felkapaszkodtak a töltés tetejére, oda, ahol a két egymással párhuzamos sima ösvény szinte kínálta magát a futásra. A Nagy Nyárfa roppant ágsvillái csúcán, enyhe szellő borzolgatta a fényben villódzó leveleket. Ezek a fenyvek jó közérzetként és szép reményként csillantak meg a fiúk szemében.

– Szaladunk? – Kérdezte Dugó.

– Szaladjunk! – Mondta Laci vidáman.

Könnyedén, kitartoán futottak egymás mellett a Tenevizsla felé. Laci ökölbe szorított kézzel lendítette karjait előre-hátra, és könnybe lábadt szemmel úgy érezte, most Bak Sanyiért is fut, hogy a lelke a Mennországba jusson.

A Cigánygödör ezen túl bűnösnek lett nyilvánítva. Mindenki rosszállóan, irtózáttal nézett a tükrére, pedig hát ő volt a legkevésbé hibás az egészben. Szerencsére a Tenevizsla nem tartozott tiltás alá, mert eszébe sem jutott senkinek ez a lápos békaparadicsom. De ha úgy lett volna is, Laci és Dugó lettek volna az elsők, akik a tilalmat megszegik, hiszen ki láthatta volna őket éppen ott? A partját csak egy-egy unatkozó cigány látogatta olykor-olykor, a horgászat nem volt akkoriban túlságosan közkedvelt időtöltés. Ahogy a két fiú közeledett a víz felé, a szél a kék füsttel keveredve, valamilyen furcsa, de kellemes szagot hozott feléjük. Dugó felemelte az orrát, és aprókat szippantott a levegőbe. Kijelentette – ez nem más, mint a sült tengeri szaga, s olyat ő még az idén nem is evett. A tűz mellett keresztbe tett lábakkal Csinki üldögélt, és egy látványnak is szép, barnára sülő

tejes tengericsövet forgatott a nyárson. Laciék köszöntek neki, és csak úgy egyszerűen melléállva figyelték a műveletet. Csinki nem köszönt vissza, de hogy lássák, ő nem néz le senkit, feléjük fordult.

– Nincs kapás má’ második napja, pedig má’ meg is fokhagymáztam, úgy tettem fel a horogra a gilisztát. Most má’ próbálom tengeriszemmel őket csalogatni, a fene azt a válogatós bélüket!

– Jó az az embernek is. – Mondta Dugó a száját nyalogatva.

– Tényleg? – Nevetett Csinki. – Dik, ha hamarabb jösztek, hoztam vóna nektek is, de így csak két csövem van. Ohon van, né, a túlsó parton, hozzatok magatoknak, oszt megsütitek a cigány tüzinél.

A túlsó parton, a jó termőföldön, a két méternél is magasabb tengernyi tengeriszáron kettesével díszeltek a szép, tömött csövek. A nagykiterjedésű kukoricatábla a kolhozé volt, így aztán nem is kellett sajnálni a gazdát, s Dugó hamarosan el is tulajdonított vagy nyolc csövet a közösből, annyit, amennyit ez alkalommal a sajátjának gondolt.

– Így la! – Mondta Dugó Lacinak. – Hiába nézel így rám, én csak vettem belőle. Legalább nem szól meg a világ, meg oszt mi is jóllakunk.

Laci ismerte jól ezt a felfogást, de ő úgy félt hozzányúlni a kukorica-csövekhez, mint a parázstól, inkább eltúrte, hogy élehetetlenek, gyámoltalannak tartsák. Most azonban lehántották mégis a csövekről a jó szagú, zöld csuhét, aztán nyársakra húzva pirítani kezdték a puhán duzzadó, halványárga szemeket. A sütés is élvezetes volt, hát még a fogyasztás! Nekik kevesebb türelmük volt, mint Csinkinek, aki jóformán a füstmentes parázon süttött. Ők bőven raktak fát a tűzre, hadd füstöljön, hadd következzen hamarabb a lakoma, így aztán az álluktól az orruk hegyéig kormosan, de jóízűen csámcsogva jóllaktak a szegények eledelével.

A vízen alig volt pár méternyi folt, amelyet nem borított, nem hódított meg a sulyomlevelek sűrű szőnyege, úszkálni nem is lehetett itt. Követték hát a Csinki példáját. Ő a horgászás miatt takarított, ölszámra húzta ki a partra a vízinövényeket, ők pedig a fürdés szempontjából teremtettek maguknak egy széles folyosót a túlsó partig. A munka után jólesett hason fekve sütkérezni a füves parton, és hallgatni Csinkit, aki hiába hívta dörmögve kukoricalakomára a halait. Laci napok óta először érezte magát ilyen jól. Egyedül az az elűzhetetlen lelkifurdalás bántotta még mindég, úgy telepedett rá, akár az árnyék. Dugóhoz fordult.

– Te mit csinálnál, ha valaki fuldokolna a vízben melletted?

– Kihúznám! – Válaszolta egyszerűen Dugó.

– És ha nem melletted lenne, csak messziről látnád?

– Akkor is kihúznám, ha érkeznek. Azt mondják a nagyobbak, olyankor vigyázni kell, nehogy a fuldokló magával rántson, mert vót mán olyan. Még a szalmaszálba is belekapaszkodik az, olyankor a legjobb a haját elkapni.

Laci jó ideig hallgatott, azután könnybe lábadt szemmel megszólalt:

– Te, én láttam, amikor fuldokolt Sanyi. Én vettem észre először. Be is ugrottam a vízbe, kerestem, de hiába. Ha hamarabb ugrok be, ha tudtam volna a víz alatt nyitott szemmel úszni, vagy ha rajtam lett volna a bűvár-szemüveg, akkor talán meglátom, akkor megmentem, akkor most élne.

– Vagy pég te is meghóttál volna, ha lehúz. Még haja se vót, kopasz vót.

– Nem hiszem. Én idősebb, meg erősebb is vagyok, mint ő volt. Én kihúztam volna, én érzem. Le voltam maradva egy lépéssel, nem tanultam meg bűvárkodni. Én vagyok a hibás!

– Dehogy vagy te hibás! Te ott már nem tehetél vóna semmit, mert neki a szíve rögtön megrepedt. Így vót neki megírva, azt mondta mamám. Ha meg mán egyszer meg van írva, akkor az ember nem tehet semmit.

Lacit egészen megnyugtatták barátja szavai, jobban, mint a papé. Jó fiú ez a Dugó. Másképp, egyszerűbben gondolkodik, mint ő, de mégis igaza van. Kár, hogy nem szeret olvasni, nem hallgat rádiót, és talán kötéllel sem lehetne behúzni a könyvtárba, kár, hogy nem érdeklődik semmi iránt, és a puszta létezésnél semmilyen más célja nincs. Mégis, valami módon meg kellene nyerni társnak egy bizonyos cél érdekében, annál is inkább, mert a legújabb ötlete, a vitorlásbicikli működéséhez két emberre van szükség. Úgy döntött, itt van egy jó alkalom a megbeszéléshez, de most óvatosan kezd hozzá, nehogy Dugó ismét veszélyt szimatolva makacskodjon.

– Dugó, te tudod, hogy örül egy szélmalom?

– Tudom hát! – Mondta Dugó. – A vitorláját forgatja a szél, oszt úgy.

– Vitorlás hajót láttál már?

– Láttam egy képen. Egy ember ült benne.

– Az nem hajó volt, hanem csónak, de mindegy. A széllal sok mindent lehet hajtani. Ha megyünk a biciklin, úgy nyom előre, hogy alig kell hajtani a pedált.

– Alig kell – bólogatott Dugó. – Hát ha még vitorla is lenne rajta, akkor meg nem is kéne, csak fékezni.

Laci köhintett egyet, mintegy nyugtázva magának, hogy megérkeztünk a témához. Ezután csend következett. Laci várt, mint egy jó horgász, aki csak akkor ránt, amikor érzi, a zsákmány bekapta a horgot. Nem sokáig kellett várakozni, mert Dugónál végre leesett a tantusz.

– Neked van biciklid – mondta –, meg kéne próbálni.

– Hoppá! – Gondolta Laci, és tovább óvatoskodott, nehogy a halacska gyanút fogjon, tehát színészi előadásba kezdett.

– Biciklim van, de ilyen, hallod, még az eszembe se jutott volna. Méghogy vitorlásbicikli! Á, ez hülyeség, olyat nem, mi nem tudnánk csinálni. Meg hát honnan vennénk vitorlának valót? Pedig de jó lenne egy ilyen vitorlás! Hát nem, Dugó?

Dugó elkezdte vakargatni a feje búbját, és ez jót jelentett, sőt, nagyon jót. Rövid gondolkodás után megszólalt.

– Az anyám a múltkor lökött ki egy rossz dunnát. A tollát kiszedte belőle, oszt mán nem jó semmire. Abbú meg lehetne csinálni.

Laci helyeselt, dicsérte a barátja eszét ezért a nagyszerű gondolatért, és azonnal megbeszélték a részleteket. Dugó is egyet értett abban, sietni kell a dologgal, mert ki tudja, a világon valahol valaki éppen ezekben a percekben kaparintja el előlük a találmányt. Hazafelé vígan meneteltek a töltés tetején, és tanakodtak a jobbnál jobb elképzelésekről. Egyszer csak Dugó lassította a lépteit, és megállt. Mereven a Laci szemébe nézett.

– Amikor a vízbefúlásról beszélgettünk, akkor még a szél sem fúj. Hogy jutott neked eszedbe a szélmalom, he?

– Hát izé – szólt Laci meghökkenve a kérdéstől –, a felhőket néztem, ahogy úsztak az égen.

– A felhőket nézted, amikor hasaltunk a fűvön? Körben meg bokrok vótak.

Laci megértette, hogy ez a ravasz Dugó nem nyelte le a horgot egészen, tehát még nála is agyafúrtaabb. Taktikát változtatott.

– Akkor mi lesz, most már lóttak az egésznek? Most te adtad az ötletet, ebből nem lehet baj. Én csak annyit mondtam, szél és bicikli.

– Jól van – mondta Dugó –, most még utoljára benne vagyok, de csak azért, mert velem találtattad ki. Megbocsátok. Én a rossz dunnáért úgy se kapok ki, de te az eltört bicikliért igen.

Lacinak egészen megjött a kedve ezek után. Egy kissé körülményesen, de mégis csak sikerült társat és segítséget találni a találmánya megvalósításához, és Dugónak köszönhetően a lelkiismeretét is tisztának érezhette, amelyet a vízi baleset után most sikerült megnyugtanni. Jó formában, nagy kedvvel futballozott napnyugta előtt a soraljai akácok alatt, és a csak koromsötétben játszható tolvaj-csendőr nevű játékból is örömmel vette ki a részét.

Az előkészületek másnap reggel kezdődtek disznóételes és koperai vásárlás után. Először is még egyszer megvizsgálták a Laci tervei alapján készült

rajzot, s miután mindent tisztáztak, fűrésszel, baltával felszerelve elindultak kiválasztani azt a legideálisabbnak tűnő fiatal akácfa, amely egy jó vitorlarúdnak megfelelne. Árokiparton, úton, útfélen, bőven növekedtek az ilyen magról kelt fácskák. Sikerült is kiválasztani egy rúdnak valót, amely karcsú volt és erős, és remélhetőleg könnyű is lesz, ha majd kiszárad. De ráér kiszáradni működés közben is, mert az idő pénz – gondolták nagy bölcsen. A terv a következő volt: A rúd egyik végét peremessé felfaragni, kulimázzal bekenni, hogy majd a kiszerezelt bicikliülés helyére lehessen csúsztatni. A kéréget lehántották, s miután ezzel is készen voltak, már csak a forgató kart kellett rá felszegezni és a keresztrudat, amelynek a végei két erős zsineggel háromszögűre záródtak a csúcscsal. Ide kellett kifeszíteni a dunnából nyert vitorlát. A dunna bontása és a vitorla varrása egy kissé hosszadalmasabb lett, mint gondolták. Sok időt vett igénybe az anyagba ragadt tollpíhek letisztítása, de így is maradt rajta bőven. Munka közben a Laci fantáziája egy percig sem tétlenkedett, képzeletét már a téli sportok felé irányította. Ennek köszönhetően újabb ötletek születtek: vitorlás korcsolyázás és síelés, vitorlás szánkó. Dugónak meg a gyakori használaton járt az esze.

– Jó dolog ez a vitorlás izé, la – mondta –, de mi lesz, ha nem fúj a szél?

Erre a kérdésre Laci konkrét és egyszerű választ adott.

– A vitorlás hajókon olyankor megvárták, mikor fúj megint. Mi is megvárjuk.

– És mi lesz, ha ellenszél fúj?

– Ez nagyon egyszerű – válaszolta Laci –, akkor megfordulunk.

– És ha nagyon erős lesz a szél, akkor hogy állunk meg?

– Én erre is gondoltam – okosította a barátját Laci. – A meglepetésekre

számítani kell, így van ez minden találmány esetében. Ez a jármű veszélyes is lehet, ha nem értenek hozzá. Ha volna rádiótok, mindig hallanád a meteorológiai jelentéseket. Sokszor ötven, meg nyolcvan kilométer óránkénti sebességű szelek is fújnak. Gyorsak leszünk, mint az autók. Mint, ahogy már megbeszéltük, én egy vázra szerelt kiszülésen fogok ülni. Én kezelem a kormányt és a féket. Te hátul fogsz ülni a saroglyán, és forgatod a vitorlát, ahogy kell. Ha baj lesz a lassítással, elfordítod a vitorlát élével a szélnek, én pedig fékezni fogok. Ha ez nem segít, akkor használjuk a vészféket. Kicsit veszélyes, de életet ment. Kötünk a biciklire egy vasmacskát. Ezt is te fogod kezelni, de csak vészhelyzet esetén. Egy vékony kötélén ledobod a vasmacskát, majd csak beleakad valamibe, úgy mint a hajókon a horgony.

Dugó csodálattal hallgatta barátját. Hogy ez most milyen precízen kitervelt mindent! Hogyha ez a vitorlás bicikli beválik, hogy fogják majd őket

irigyelni a többiek! Mindenkinek ilyen kell majd. Na és Badaló? Badaló meg híres falu lesz, mert itt csináltak először ilyet. Ilyen gondolatok keringtek Dugó fejében, és már ő is reménykedett, és előre örült a közelgő sikereknek.

Álmodozva, egymást lelkesítve, a két fiú még serényebben forgatta a tüt és az esteli meccs kezdetéig meg is varrták és fel is erősítették a vitorlát a helyére. Dugónak támadt még egy ötlete. A hajókon van zászló is – miért ne legyen ezen is? Mindjárt le is hasított egy darabot a maradék dunnahajból, aztán, mint ahogy ő mondta: érdekesebb legyen, korommal, vízzel pingált is rá egy ijesztő halálfejet. A halálfejnek még fület is rajzolt, így aztán egy lyukas bilire hasonlított, majd felkötözte a rúd tetejére. A vitorlás találmány az Achilles nevet kapta, amit Laci nagyítóval beleégetett a fába. Már csak reménykedni kellett, hogy az elkövetkező napokon kellő erősségű szél fog fújdogálni ahhoz, hogy bebizonyosodjon, a fáradságuk nem volt hiábavaló, vagyis a szelek szárnyán próbaútra vihetik az Achilles vitorlásbiciklit.

Ettől a naptól kezdve Laci rendszeres hallgatója lett az időjárás-jelentéseknek. Sajnos a bemondó nap mint nap meleg, szélmentes időjárásról számolt be, és ő ezt már-már egy ellene irányuló összeesküvésnek fogta fel, amelyen csak bosszankodni tudott. Hogy is ne bosszankodott volna, amikor tudta jól, hogy az emberi élet milyen rövid, s egy feltalálónak minden órájára, percére szüksége van, ha komoly célokat tűz ki maga elé. Az anyjának fel is tűnt ez a rosszkedv, amikor a rádió szélcsendes időt jósolt. Csodálkozott is rajta, hogy minden gyerek örül a szép napsugaras nyári vakációnak, az ő fia pedig nem. Meg is kérdezte az okát, mire Laci azt válaszolta, hogy nagyon fontos, hogy felfrissüljön a levegő, ez lenne jó az emberek tüdejének. Eső sem ártana, de elég lenne egy jó erős szél, ennek mindenki örülne, ő pedig különösen. Az anyja egy kissé különösnek tartotta és csak mosolyogni tudott rajta, mennyire törődik ez a fiú mostanában az egészségügyi kérdésekkel. Laci semmiképpen nem akarta tudatni senkivel sem, hogy milyen legújabb, széllel hajtott technikai csoda megszületése van folyamatban. Okulva a korábbi kudarcon, csak egy sikeres próbaút után szándékozott a nyilvánosság elé lépni a fantasztikus találmányával. A vitorlát is a Dugóék kertjében készítették titokban és gondosan elrejtették a kíváncsi szemek elől.

Szombat délután volt. A falu népe a szokottnál korábban tért haza a kolhozföldről, a kis polutorkának nevezett teherautó is korábban hozta haza a munkásokat a beregszászi hegyről. A szülők táskáiban ilyenkor mindig akadt egy kis gyümölcs, cseresznye, alma, körte a gyerekek számára, s ez mindig

jobb volt, mint ami a saját kertjükben termett. Az emberek felfrissültek uzsonnáztak, aztán mindenki igyekezett kiülni a soraljai lócákra, mert a szomszédokkal való beszélgetés fontos szokása volt a falusi közösségnek.

A Paliék lócája környékén is nagy volt a csoportosulás. Itt gyülekezett a Felvég tizenöt éven aluli ifjainak és lányainak a színe java. Most éppen komoly téma került terítékre. Mivel a futballcsapat játéka egyre jobb lett, szükségessé vált, hogy a játékosok rangos, kitüntető neveket kapjanak, mégpedig a mindenki által magasztalt aranycsapat játékosainak neveit. Úgy gondolták, ez bátorságra, önbizalomra és büszkeségre ösztönzik majd a felvégi gárdát. Grosicsnak a nevét Béla már korábban viselte, nem kis büszkeséggel. De a fennmaradt nevek elosztásában is hamar megegyeztek. Pali, a gólkirály, Pus-kás lett, Lacinak a Bozsikét adományozták, Dugó pedig Zakariás lett.

A következő megbeszélésen, ezen csakis a futballisták vettek részt, a tavasszal eltervezett biciklis kirándulásról esett szó. A szülőktől nem kaptak volna erre engedélyt, így találni kellett egy jó ürügyet, hogy a szüleinek ne kelljen nagyot hazudni, de a kiruccanást mégis nyélbe lehessen ütni. Lacinak eszébe jutott a kétkerekű vitorlása, és ennek kapcsán a gyorsaság, vagyis a verseny.

– Csináljunk bicikliversenyt – javasolta. – Amíg versenyezzünk, addig Beregszászba érünk. Otthon azt mondjuk, hogy csak verseny lesz.

Ez az ürügy Mózsinak is tetszett, már pedig, ha neki is, akkor általában mindenkinek.

– Így jó is lesz! – Mondta Mózsi. – Figyeljen mindenki! A csapat hónap nyóc órákor gyülekezik az erdő melletti úton. Hozzatok magatokkal kopeket fagyfaltra. Megfiridünk a Vérkében, oszt eszünk fagyfaltot is. De el ne járjon a szája egynek se, mert akkor mind kapunk! Még egyszer mondom, szigorúan csak a futballisták jöhetnek.

Laci egész éjjel arról álmodott, hogy élénken fúj a szél, és ő Dugóval megnyargalja a vitorlást. A jó hátszél röptíti őket előre, és száguldanak Beregszász felé. A többiek pedig csak ámulnak-bámulnak, de aztán a kötéllel, a vasmacskával, mint egy mozdony, mindenkit bevontatnak a városba. Ott aztán a sok ember megcsodálja a halálfejes vitorlásbiciklit, mint híres badalói találmányt.

A következő napon Laci életének egyik legszebb és legizgalmasabb reggelére ébredt. Korábban kelt, mint máskor, elvégezte a rábízott otthoni teendőket, és már alig várta, mikor indulhat végre a gyülekezőhelyre. Ő érkezett elsőnek, de a következő öt percben mindenki odaért, kivéve Dugót. Laci nagyon szégyellte magát, hogy így megfeledezett a legjobb barátjáról.

Dugóéknak ugyanis nem volt biciklijük, tehát hiába várták volna. Elhatározta, hogy tudomására hozza mindenkinek, ő nem megy sehová, ha Dugó, vagyis Zakariás nem jöhet. Egy jó csapatnak nem csak a pályán kell összefogni. Ő lesz az első, aki viszi Dugót a csomagtartón, de aztán vigyék mások is, mert Beregszász messze van. Mózsi, aki a Felvég–Alvég meccs óta kezdte értékelni Laci javaslatait, kissé duzzogva, de azért igazat adott neki most is, és néhány perc múlva Laci el is hozta a kincset érő jobbhátvédet. A biciklizés ilyen hosszú úton elég fárasztó volt, hiszen csak kevesen voltak olyanok, akik az apjuk biciklijének az üléséről elérték lábukkal a pedált. Az ilyen jelentéktelen dolgok persze a felvégi aranycsapatnak nem okoztak gondot. Csak a Vérkére és a fagyalutra kellett gondolniuk, és máris frissen, jó iramban gurultak libasorban a város felé. A kórház melletti hídnál volt a végállomás. A Vérkében sok volt a víz, s a víz alatti lépcsőkre lépve élmény volt nézni a lábak fölött kíváncsian úszkáló halacszkákat. A partszakasznak ezt a részét nem használták fürdőzésre a városiak, de mit számított az! Vérke volt, víz volt, és tiszta volt. Mózsi és Pityu fagyaltvásárlásra indultak az összeszedett pénzzel, a többiek haladéktalanul a vízbe ugrottak a járóelők nagy bámulatára. Ez a furcsa, nagyszámú, vadul lobácsoló társaság olyan benyomást keltett az arra elhaladó emberekben, mintha ezek a fiúk életükben először fürödtek volna szabad vízben. Néhány beregszászi gyerek a partról figyelte őket, és közben tanácstalanul nézegettek egymásra. Az egyikük egy kockás rövidnadrágos szokatlanul kövér, ápolt külsejű fiú volt. Pali, aki alig tudta róla levenni a szemét, mert annyira bizarrnak tartotta, meg is szólította őt.

– Hát ti meg nem akartok fürödni?

A kövér fiú meglepődve nézett a társára, majd nagyképpen megkérdezte:

– Mit csinálni? Honnan szalasztottak benneteket?

– Mi Badalórú valók vagyunk – mondta Pali barátságosan. – Oszdt téged meg hogy híjnak, la?

– Nem hagyom magamat kikérdezni! – Válaszolt amaz gúnyosan, s az egyik mellette álló szeplősképű és nagyhajú társához fordult.

– Te, ezek parasztok! Nézd, mind kopaszra van nyírva!

A szeplősnek is kedve szottyant gúnyolódni, és a falusiakhoz fordult:

– Szalad a nyol a döllőn, utána a badalói keröllő!

A kövér nagyot röhögött. Több sem kellett a kirándulóknak, úgy érezték, ez már nyílt kihívás a személyük ellen, s egy pillanat alatt tizenkét víztől csöpögő falusi vette körül az öt városit, akik ijedten forgatták a fejüket. Pali két kézzel megragadta a kövér mellén a rövid ujjú divatos inget.

– Tudol te úszni? – Kérdezte tőle. – Mert, ha nem tudol, megtanétalak én tégedet, de a víz alatt, la! Azzal a vékony karjaival próbálta a víz felé tolni a hústornyot. A helyzetet érdekes módon éppen az a közelharcban felülmúlhatatlan Béla, vagyis sportnevén Grosics mentette meg, aki ha akarta volna, egymaga is mósresre tanította volna mind az ötüket. Béla szétválasztotta a kakaskodókat, amit a józanul gondolkodó Feri is helyeselt.

– Másképpen kéne eztet megódnani – mondta Feri. – Most vagytok először Beregszászban, oszt máris verekedni akartok? Ezek többen vagynak, mint mi, ez város.

Lacinak sem volt ínyére a verekedés. Így is sok van már a rovásomon – gondolta, és egyszerű tanáccsal állt elő.

– Figyeljetez rám! – mondta. – Ha ezek a beregszásziak ilyen gögösek, akkor álljanak ki velünk versenyezni. Akkor majd elvállik, kik a legények a gáton, kiknek járhat jobban a szája! Ússzunk versenyt!

– Jól beszélsz! – Szólt Fonosz. – Utána meg futballozzunk!

A szeplős fiúban több volt a kurázszi, mint a megszeppent kövér társában, s örömét nem leplezve, felkiáltott.

– Helyes! Rögtön hívom a haveremet, aki úszóbajnok a strandon, azzal álljon ki valaki! Majd az megmutatja nektek! A futballal pedig ne dicsekedjetez. A „Kolhoznyik” is megveri Badalót, mi is tönkreverünk benneteket.

Azzal eltűnt az egyik utcában. Egyesekben felmerült egy kétely – vajon nem a bandáját hívja-e most a szeplős ökölharcra ellenük? Márpedig ha igen, akkor baj lesz. Közben Mózsi és Pityu visszatért a fagylaltokkal, és nyalogatás közben ők is értesültek a történetekről.

– Szerencsájük, hogy nem vótam itt – mondta Mózsi –, mert leakasztottam vóna nekijek egyet. Ha nem vagyok veletek, mindőtök behúzza a farkát, mint a kolhozkutya a Soralján. Egy aranycsapatnak a vezére nélkül se kéne félni senkitül.

Természetesen senki sem értett egyet a vezérrel, s jobbnak látták, ha hallgatnak. Kis idő múlva elkezdtek gyülekezni a divatosan hátrafésült hajjú, sportcipős és rövidnadrágos városi fiúk. Némelyikük bőre arról árulkodott, hogy az anyukáik túlzottan féltik a naptól a csemetéiket. A barna bőrű klott gatyás falusiak nem szeppentek meg tőlük, és mindegyikkel kezét fogtak. A városiak egyike azzal hetvenkedett, hogy szívesen megmutatná valakinek a birkózó tudását, mert ő sportszakkörbe jár. Itt Bélának, a kemény földmunkától keményre edzett fiúnak kellett bizonyítani, hogy őt senki sem tanítja, csak az erejében bízik. A párharc kimenetele nem volt kétséges. Béla úgy

nyersen, parasztosan, két vállra fektette a birok mestert. Az úszóversenyt Pali vállalta. A két versenyzőnek huszonöt méteres távot kellett megtenniük árral szemben és vissza egymás mellett. Az első felét a beregszászi nyerte, visszafelé az árral azonban Pali hosszú, áramvonalas teste sokkal gyorsabban siklott a vízen, és fölényesen maga mögött hagyta a bajnokot.

Azonban kisebb vita kerekedett az aranycsapatnál a meccset megelőzően. Laciék azon gondolkodtak, vajon jó lesz-e az Alvég elleni csapatfelállítás, vagy pedig változtassanak rajta. Az ellenfelet nem ismerve úgy határoztak, az első percekben meglepik őket egy pár huszáros támadással, aztán védelemre rendezkednek be, amíg ki nem ismerik őket. Ezt a taktikát az Alvég gyakran alkalmazta ellenük is sikerrel.

Az ellenfél csapata láthatóan erős, jókötésű fiúkból állt össze, de úgy látszott rajtuk, mintha egy kicsit bizonytalanok lennének, az előző két elveszített próba után. Az összecsapás ott, helyben, a Vérke-part egyik szélesebb részén történt. Laci nagyon akart bizonyítani úgy magának, mint mindenkinek. Rengeteget futott, szinte mindenütt ott volt, ahol lenni kellett, megkeverítve ezzel a támadó csatárok életét. Az egyikük szó szerint a fenével etette volna a Laci gyors lábait. Grosics kitűnően védett, sokszor előre kifutott a labdákért. A városiak hamar rájöttek, hogy az ellenfél összeszokottan játszik, mintha csak otthon lennének, és ezért inkább a védelmet erősítették. Puskásék így többet támadtak, és gyakoriak voltak a tömörülések a beregszászi kapu előtt. Pityu, a csapatkapitány, tudta, mit kell ilyenkor cselekedni. Azonnal küldte is előre Gusztit és Dugót, azaz Lantost és Zakariást, akik az ilyen helyzetekben kaparással, pöccintéssel általában gólokat érnek el. Az első ilyen picit gólocskát még csak túrték a beregszásziak, de a másodikat már nem. Kettő nullára vezetett a badalói aranycsapat az első félidőben, és a vesztesre állóknak muszáj volt többet támadni. Most is az történt, amit már jól begyakorolt a Felvég. Hosszan szöktették a két leggyorsabb csatárt, Puskást és Hidegkútit, akik a kapust is kicselezve megszerezték a harmadik badalói gólt. A városiak, bár erős fizikumú gyerekek voltak, mégis elfáradtak a végére, és gyorsaságban már nem bírták felvenni a versenyt az örökmozgó falusiakkal. A szeplős fiú, akit mint kiderült, Péternek hívtak, mérgében földhöz vágta a labdát, és társaival együtt elég udvariatlanul, szó nélkül faképnél hagyta a győzteseket. Laciék pedig szerettek volna velük beszélgetni némely dolgokról, de hát ők nem hagyták magukat kikérdezni.

– Jó lett vón velek fogadni fagyaltban, hogy ki nyeri a meccset, most legalább megettem vóna még egyet, la – jegyezte meg Dugó, a furfangos.

– Úgy kellett vón – mondta Mózsi –, de má’ mindegy. Most meg azt mondom nektek – folytatta –, nem azért, mert félek, de most már jó vóna ismét továbbállni, mert má’ túl sokan figyelnek minket. Mártózzunk le még egyszer, oszt libasorban sorakozó, irány Badaló. Alig múlt el dél, amikor a csapat megérkezett az akácos soraljára. A Pali apja odakiáltott nekik.

– Hát oszt ki nyerte meg azt a bicikliversenyt?

– Ki nyerte vóna? Hát Dugó! – felelte Mózsi tréfásan.

Az égen egy fedelesszárnyú repülőgép jelent meg, és zúgott át a falu fölött. Laci és Dugó egymás mellett állva nagyot sóhajtva követték a szemükkel egészen addig, amíg a gép egy pici ponttá nem zsugorodott, és végleg el nem tűnt a végtelen kékségben.

– Te! – szólalt meg Dugó Csendesesen. – Ezt a mai napot én sose fogom neked elfelejteni. Köszönöm, hogy segítettél.

– Jól van, vitorlamester – mondta Laci. – Figyeld a szelet, ha fúj, tudd, hogy mi a dolgunk. Nagyon sok dolgunk van még. Hidd el nekem, hogy nincs lehetetlen, csak hinni kell. Ezt egy tanárnőtől tudom.

MÍG EL NEM KEZDŐDIK MEGINT

*Üveg-szív kocog legbelül,
sebekre szilánkos jég terül,
a test mulékony gyolcsruha.
Áttetsző szelek hűtenek,
égen táncoló tűzszemek
lesnek, az est selyempuha –*

*melegíti a homlokom,
míg ücsörgök a gondokon,
bár szállhatnék felhők fölé.
Magányt piheg az esti por,
a múlt megszaggat, eltipor,
nem járok lélegzők közé.*

*Az élet égő fájdalom,
sorsom is gyöngé lábakon
biceg, s már alig hajtja hév.
Sűrű iszap, gyilkos közöny,
Jég verte lombok, hó-özön,
fejünk felett sötét az ég.*

*Törött gerincű fák alatt
kevés termékeny ág maradt,
beborít mindent a moha.
Félárnyék suttogó nesze,
korai rügy hideg keze
talán már nem simít soha.*

*Beszélő fákat álmodok,
amíg lassan por és homok
leszek, s míg férgek éheznek
valóm, s tűr érzéketlenül
hitvány fejem – rá föld kerül,
míg el nem kezdődik megint.*

CSEND ÉS ÖRÖM

*Ha mindennel torkig leszek,
felhúzok pár vékony falat
csendből, örömből, tért nyerek,
és ocsmány, rossz tégláimat,
mint test a gócot, kivetem,
helyükre részegség kerül,
egy lassú álom lesz a menny,
szabálytalan, de emberül
beszéliünk majd, nem lesz titok,
s bár faltörő kos a jövő,
nem lesz több ajtó – égni fog.
Hidat verünk, a néma kő
vizz majd tovább, hol máglya gyúl,
hol égnék faltörő kosok –
a csend emberbe visszagyűr,
s örömből vetünk vályogot.*

PUSZTAI-TÁRCZY BEATRIX **GYEREKKOR**

*mikor egy madárcsőrben újjászülettünk
mikor a kút tükre magát látta bennünk
mikor követ húztunk lelkiünkre takarónak
akkor hittem magam utoljára jónak*

PESTI HAJNAL

*Mint emberekkel tömött villamos
Sínpárokra futnak az évek
A jöttöd sosem dallamos
Gáncsolják ellenérvek
Eső áztatja léptedet
A köd fátyolos terveit
Ne szólj rám, ha tévedek
Örüljek legalább reggelig
Kávégőzzel ébreszt a hajnal
távozásod angolos
Folyton érces unott hanggal
felsikít a villamos*

ORTUTAY PÉTER

A KÉK IBOLYA SZIRMA

A tavaszi Niszán hónap tizennegyedik napján, ami a keresztényeknek épp nagycsütörtökre esett, kora délután, úgy három óra után, enyhén fátyolos szemekkel, pepitakockás kopott szürke téli kabátját jobb karján átalvetve, Kanalas Mihály, a Kárpáti Igaz Szó művelődési rovatának ifjú vezetője, katonás, ám kissé gyanúsan imbolygó léptekkel megjelent Ungvár még húsz év szovjet építőmunka után is egészen nyugatias korzóján. Nevezett korzó még a nagy monarchia idején épült házak közt kanyargott, helyesebben futott nyílegyenesen, vagy kétszáz méteren át, és még mielőtt kiért volna az Ung folyó partjára, balra kanyarodott az Ukrán Állami Színháznak, mely főként arról volt híres akkoriban, hogy a kutya se látogatta soha, de soha. Sütött a nap, az égbolt kékjén egy felhőfoszlány se, meleg volt, s így érthető, hogy Mihály a kabátját is levetette. A márciusi nyári meleg, ami, ha nem is túl gyakran, de elő szokott fordulni a környéken, és tőle délebbre, ha Romániából jött egy monszun, vagy talán passzát, a Kárpátok lábánál, a hegyek előtt, ahol a város is feküdt, megrekedt. És lőn ilyenkor már majdnem kánikula, sokan mégis téli kabátban voltak, észre sem vették, hogy a hideg márciusi tavasz (tegnap még havas eső esett) után minden teketória nélkül beköszöntött a hőség. Most döböntek csak rá ezek a süket kis városiak, dolgozó emberkéek, hogy szinte forró a levegő, s verejtékeznek testük, izzadságcseppek lepik el homlokukat. Pedig alig egy-két nappal ezelőtt még fáztak. Misi is. Most pediglen azért tért be hivatalos szerkesztőségi munkaidejének lejártával, délután három óra felé a mi időnk szerint, a Szikla borozó pincéjébe, közismertebb ungvári nyelven, az országos lingua frankán a Szkálába, hogy egy kis pincehideg Izabella (ami bor, s nem pediglen nő, asszony vagy ilyesmi) kortyolgatásával lehűtse megizzadt testét, kiszellőztesse nyakatekert irodalmi gondolatait. Na és forró képzelődéseit, melyek már napok óta kínozták. Ugyanis tavasz volt, ő meg fiatal. Még harminc se talán. Bár eleddig a nősilést elkerülte. Ám per pillanat nem volt neki senkije se, mármint nőnemű lény, még a láthatáron se. Úgy ahogy mondom, senkije se volt e fiatal és duhaj egyénnek, a környék kis konkvisztádorának. Ezért a női test által kiváltott perverz gondolatok és vágyak, ha történetesen nem épp a leadandó műremekeinek egyikére kellett összpontosítania, lépten-nyomon jelen voltak

fentebb említett képzelődéseiben. Csak úgy hemzsegték agyában a női keblek, combok és tomporok. Meg aztán nemcsak ott az agyában. Hanem a korzón is, szemmel és kézzel, valamint bármi mással is tapinthatóan. Mert az ungvári lányok többsége valamilyen megmagyarázhatatlan hatodik érzékkel pontosan eltalálta, hogy most, a kegyetlen és ilyenkor szokványos havas eső, hajnali fagy helyett jó meleget kap az ember, és ideje nekivetkőzni. S lám, tüstént lekerült a bélelt nagykabát és kiskabát, de még a pulcsi is, az egyetemista lányokról. Ott lóg a karjukon, vagy éppenséggel otthon maradt. Aztán meg, kérem, a divat az divat, még akkor is, ha történetesen nem egyenesen Párizsból, hanem csak Csehből vagy Magyarból importáltuk. Hódolni kell neki is. Ezért a feszes vagy éppen libbenő kis szoknyát, jóval térden felül, kell hordani, mert ha egy sportos kis ungvári csajnak nem villan ki a combja, amint hirtelen fordul egyet a korzón, vagy leül a kávéházban egy zaccos feketére, hát abba ő rögvest belehal. És már a csizma se nagyon kell. Szegény Misi pechére szép lábuk van a lányoknak erre felé csizma nélkül is. És ami övön felül van rajtuk, över dő vést, váltott Misi rögtön angolra, az sem kutya. A kemény nagy, közepes vagy kicsi mellek, közepén sötétlő szirmokkal szintén kellemes bizsergésekre hangolták. És attól a sok lesütött szende pillantástól, mely Misink facérságát valamiért azonnal megérezvén feléje lövellt télen is, meg nyáron is, őkelme majd elveszett. Ilyenkor nem győzte szendén és szemérmesen lesütni a szemét, nehogy mán horogra akadjon, amire gondolni is rossz. Mert akkor aztán, ha egyszer horogra akad, nincs kegyelem. Vásárolhatja is a karikagyűrűt Jusztinál a *juvelirnijben*. Ezért ha úgy érezte, agglegénysége akár a legkisebb mértékben is veszélyben forgott, mindig katonás lépteit szinte futásra váltotta. Léptei meg azért voltak katonásak, mert három röpke évet azért leszolgált a hős szovjet hadseregben, valahol a Távols-Keleten. Sőt, s ezzel gyakran dicsekedett, a Kurili-szigeteknek az egyik csücskén, majd hogy nem a japán határnál, mint gyeszánt, ami ejtőernyős, ha nem tudnánk. Kutya kemény volt, mondogatta, de azért ő jól bírta. Mert hát ő is csak sportolt valamicskét. Bokszolt meg kosarazott. De ez most nem segít. Katonás léptei kissé elbizonytalanodtak. Mert hát legurított három vagy négy pohárral is a Szkálában abból a szép női nevű borocskából, az Izabellából. Amit ott lent, a borozó pincéjében, észre sem vett kortyolgatás közben. Csúszott a hűvös és édes bor a kiszáradt gégen, mint az olaj. Ámde amint kijött a városnak még ezen a zsúfolt környéken is friss levegőjére, a forró nap sugarai rögvest fejbe kólintották. Nem csoda, hogy kevéskét megszédült e nem várt kólintástól. Zsongott a feje, zsidbadt lett a teste. Balra akart for-

dulni és visszamenni a munkahelyére, mert másnapra még meg kellett volna írnia egy karcolatot „Az Uzshorodi Furnír- és Bútorkombinát lakkozó üzemeiben tapasztalt visszásságokról,” ahogy Balla a feladatot neki most megszabta. A cikk első mondatait ízlelgette is fejében. „A lakkozó üzemben érezni lehetett, hogy itt aztán pezseg a munka: nincs idő holmi szellőztetésekre. Átható illatok lengedeztek és labdáztak a mozdulatlan levegőben. Az elszívó berendezés nem működött. De még a ventilátor sem. Ezért természetes a penetráns illatfelhő. Magyarán a bűz...”, és így tovább, ahogy azt a világ, pontosabban a Kárpáti Igaz Szó olvasói „a harcos tollú” Kanalas Misitől és karcolataitól megszokták.

Ámde történt valami, mely elhatározásától azonnal eltérítette. Misi mindennél jobban utálta a folyékony szurok szagát. A borozó előtt meg, balra, éppen aszfaltozták a járdát. Már vagy két hete talán, hogy kipurcant az egyik gáz- vagy vízvezeték ott lent a föld alatt, úgyhogy ásni kellett, majd betemetni, és természetesen újraaszfaltozni a járdát. Nem siették el a szakik a dolgot, megadták a módját. De történetesen ma aztán hozzáfogtak. Durrant a motor, folyt a fekete szurok, amit két barnaképzű izmos gyerek Szpárták Moszkva feliratos ujjatlan trikóban elsimított. Bűdös volt nagyon, a képzeletbeli lakkozó üzemtől is bűdösebb a járda. Ezért ahelyett, hogy a borozóból kilépve balra fordult volna, a szerkesztőség felé, ahol azt a bizonyos cikket kellett volna megírni, majd bediktálni (ő maga sohasem tanult meg gépelni, csak kézzel tudott írni, boszorkányos gyorsasággal) a gépírónök valamelyikének, és letenni Balla elvtársnak az asztalára, jobbra fordult az Ung folyó partja felé. Ott már virágzott a japán cseresznye, és a folyó vize sem volt olyan bűdös így tavasszal, mint az aszfalt. Úgy gondolta, leül az egyik padra a folyónál, és elmélázik, s talán szundit is egy kicsit, ha hagyják. Megtette. Sokáig nem szundikálhatott, mert érezte, hogy valaki vállára teszi a kezét, s erősen szemléletti. Ahogy felemelte buksi fejét, azt vette észre, hogy áll előtte egy alak, aki némi gyanúval szemében, kissé gúnyos vigyorral méregeti. Készen arra, hogy valami csipkelődő és kétértelmű megjegyzést tegyen, de előtte azért meggyőződik még, hogy nem részeg vagy beteg embernek tesz-e megjegyzést. Misi, amint felismerte az előtte álló vigyori pofát, köszönt is neki illedelmesen. Úgy, ahogy azt a módi megkövetelte. Félig komolyan és félig tréfásan, mint ahogy a karmester is a füléhez emeli először a hangvillát, hogy indulhasson valamilyen mély értelmű értelmiségi pingpong meccs. „Zdrásztye, Vilmos Bátykovics. Hogy s mint ezen a szép napon?” Vetette oda hanyagul Misi, hogy megadja szokványos szerkesztőségi társal-

gásuknak az alaphangját. Ám Vili valahogy most nem vette a lapot. Hogy miért, arra sem volt nehéz rájönnie. Vilinek nem igazán lehetett jókedve széles vigyora ellenére sem. Hát igen. Nem is volt mindennapi dolog, amin ez a Vili most keresztülment. De hát ő maga a hibás. Kereste a bajt. Utóvégre. Miért is kellett neki szél ellen pisálni? Nem tudta, hogy azt nem lehet? Mert hát nem lehet. Senkinek sem. Vili is úgy járt, mint annak idején a Mester, aki Krisztusról írt regényt egy ateista világban. Krisztusról! Hát persze, hogy diliházba került. Ez a legkevesebb. Vili is valami ilyesmit tett. Szándékosan. El is mondta neki, mármint Misinek, legjobb barátjának, hogy ő aztán több szocreál sztorit meg verset nem hajlandó írni, mert az mind szar, és csak tehetségét koptatja. Olyasmit, hogy „a fülemüle dalol a kolhozkertben”, még akkor se, ha csupa „el”, meg csupa „dal” vagy alliteráció az egész. Nem és nem, ha fene fenét eszik, akkor se. Csak azt, ami a szívét nyomja. No, azért nem egészen, mert azt azért nem lehet, de azért mégis. Él egy kicsit a mai világnak éppen most divatosabb és engedékenyebb változatával, azzal, hogy a személyi kultusz bírálatának az engedélyezése lehetőséget teremtett harcos tollforgatóink számára az igazságot leplező fátyol kicsike kis csücskének meglebbentésére. És hát ír néhány abszurd vagy szürreál elbeszélést, mert legújabban, azt mondták, már szabad. És ha szabad, hát elmondja, hogy – horribile dictu – a pártemberek sem tévedhetetlenek, sőt: egyesek még azt sem akarják majd elismerni, hogy hibáztak. Ezért – micsoda gyermeki idealizmus – meg is kell fedni őket, az ilyen eszement pártembereket, hogy ejnye, meg bejnye, ez nem éppen szép, azaz kommunista pártemberhez méltó magatartás, Szimulik, Vladimir és Balla elvtárs. Igaz, épp hogy csak egy kicsit pirongatja meg őket, mert azért mindennek van határa, és ami szent, az bizony szent, azt bántani nem szabad. Megjegyzi ugyan, úgy szőr mentén, hogy apropó, a kommunisták között is akad, hogy is mondjam, azért nem egészen szent, és nem egészen „különleges ember”, mert hát ők is csak emberek, bármilyen kitűnő fából is faragták őket, de azért előfordul. És bizony el is vetette helyenként a sulykot a Vili, mert azt írta, hogy egy-két kimondottan gazember is akadhat köztük, aki csal, lop és hazudik, és – el sem fogják hinni – félrelép, szeretőt tart.

Szóval egy szó, mint száz, Vili, mint egy kis naiva, írt néhány elbeszélést és verset, melyben nem épp az imperializmus gázságait ostorozta, hanem valami mást. És, ami még nagyobb baj, ezeket a Kárpáti Kiadó minden pártos éberséget mellőzve még meg is jelentette. És aztán? Hát győzött, aminek győznie kellett. Az igazság, ugye. Egy V. V. Bljádunskij nevezetű kritikus a testvérlap-

tól, hogy, hogy nem, de rámutatott arra, s igen helyesen, hogy Vili írásai rosszabbak, mint a *Rágyio Szvobodnoj Jevropi*. Mert hogy a szocialista társadalmat ócsárolja. A kommunistákat. A világ leg- és legélenjáróbb embereit. Hallatlan! Lett is ebből egy kis kalamajka irodalmi berkekben. Ki lett adva az ukáz, hogy e dekadens, futurista, imperialista bérenc mitugráznak, mármint Vilmos Bánykovicznak, mint végtelenül tehetségtelen írócskának, aki még azt sem tudja, hogy mit követel a pártosság elve az irodalomban (hogy is merészel az ilyen tollat és pennát fogni a kezébe), meg kell mutatni, „hol telelnek a rákok” (ggye ráki zimujut). Ki kell tekerni a nyakát, legyen neki pizdikin svárc, job tvoju, mondták az obkomban. És hát amióta Vili orrba, szájba kapta az egyenes „pártos kritikát”, eltűnt az emberek szeme elől. Mert hát először is az újságtól természetesen kirúgták. Magától értetődik. Első dolga volt ez a főszerkesztőnek. Kirúgni, mondta. Nehogy mán egy ilyen rakás szerencsétlenség becsületünket is bemocskolja. Hát ez volt a nagy helyzet. Vili meg mit is tehetett? Egy rövid kis versikét szavalgatott magában állandóan arról, hogy: „Temetésre szól az ének, temetőbe kit kísérnek? Akárkit, már nem földi rab, nálam százszorta boldogabb.” Persze, hogy boldogabb, mert ő, mármint Vili, miután kirúgták, mint társadalomellenes firkászt, imperialista bértollnokot, aki rosszabb a leprásnál, sehol sem tud elhelyezkedni. Majd később trógerolhat valahol. A pályaudvaron, vagy egy göngyöleggyárban. De egyelőre örüljön, hogy lyuk van a fenekén és szelel.

Szóval Vili ezen a verőfényes szép márciusi napon most itt, a virágzó japán cseresznyefák árnyékában épp egy Ung parti lóca előtt álldogál, szája szegletében az elmaradhatatlan Verhovina, és józan. Nahát!

– Neked is, tudá zse – szólalt meg végül kenetteljesen az üdvözlésre válaszul Vili, és odahuppant Misi mellé a lócára. – Hogy ilyen nagy marha legyen valaki? Ne izgulj, most az adott esetben véletlenül nem rád gondoltam, Mihail Mihajlovics pajtás, hanem magamra. Két óra hosszat várok az orvosnál, hogy *bolnyicsnit* adjon. Várok és várok, de minek? Hisz úgy sem dolgozom sehol. Kinek kell ez a bolnyicsni, pajtás, he?

Miután mindez fokozatosan átvillant agyán, Vili az orvostól kapott papírból galacsint csinált, és válaszul gondolatmenetére felállt ültéből és bosszúsán elhajította. Bele egyenest a megáradt folyóba, mely szinte a töltés tetejét mosta. Mert tavasz volt, mint mondánk, és hirtelen jött a meleg. S az Ung ilyenkor megárad. Nem mindig, csak ha kedve tartja. Nagyon csúnyán is meg tud áradni, ha kedve tarja. Mint ahogy most is. Március van, „kölyöktavas”, ahogy Vili írta egy helyütt. Majd, mint ki jól végezte dolgát, visszahuppant a padra.

– Ám lehet, hogy az orvosi rendelő meglátogatása azért céltudatos volt részemről – folytatta gondolatait Vili csendesen, és a megáradt sárga vizű folyó felé pökött, mely ott hömpölygött orra előtt. – Mert időnként úgy érzem, hogy agyvérzést kapok. Ez érthető is lenne, hisz erről továbbra is gondoskodnak élvonalbeli tollforgató társaim. Mind megannyi korifeus, a szovjet újságírás utolérhetetlen nagysága. Az eszméhez való hűségüket, igazi vonalasságukat, pártosságukat bizonyítandó, először menesztettek körükből, most pedig beledöngölnek a sárga földbe. És még hol van a vége. Jelenleg minden pártos toll- és szemforgató szent kötelességének tartja, hogy rúgjon belém egyet. Ezért mindenki elejt, ha teheti valahol, egy-egy gúnyos megjegyzést. Vagy éppenséggel nem gúnyosat, hanem kimondottan ocsmányt. Csak azért, mert azt merészeltém írni és mondani, hogy Kárpátalján is egyszer majd kisüt az igazi nap. Hogy-hogy kisüt? Milyen nap? Csak nem az, ami Keleten kél, és Nyugaton nyugszik? Meg hogy még kisüt, amikor már úgysis ragyog, és mutatja az utat 1944, azaz a felszabadulás és anyácska (mátuska) Ukrajnával való újra egyesülésünk óta, írja a volt főnököm a Kárpáti Igaz Szónak egy egész oldalán keresztül. No meg itt-ott fényes kis csillagokról is írok az égen, mint József Attila, mert szeretem őt és a verseit, s nem pedig a fényes ötágú vörös csillagot, a népek toprongyos ötágú valagát dicsőítem, mint illik tisztességes szovjet fűcva poétának. Ki hallott már ilyet? Hogy túri a nyomdafesték az ilyesmit? Ez olyan bűn, hogy ezért ki kell a poétát, mármint engem, zárni mindenhol, kérem szépen. Ezt követelik meg nem alkuvó költőtársaim: ki vele, mármint velem, az írószövetségből, a pártból és a szakszervezetből, az összes rendes emberek sorából, és távozzon ez a disznó, ki nem restell saját fészkébe piszkítani, Nyugatra, a kapitalista paradicsomba, és ott rágalmazzon. Vagyis inkább egy frászt! Dehogy távozzon. Még hogy ott meghízzon, mint egy disznó a kapitalista kenyéren? Legyen inkább földönfutó e széles nagy hazában, ahol pedig minden becsületes embernek satöbbi, satöbbi. Igen, igen, ez sokkal jobb. Még hogy Nyugatra! Azt már nem! Hogy ott tovább pocskondiázza szép szovjet valóságunkat! Érjen utol téged, Vili, a nép bosszúja, és jussál Bulgakov, Paszternák, meg annak a szerencsétlen alkoholista énekesnek, na, hogy is hívják, Viszockijnak a sorsára. Vagyis döngöljél meg, mert úgysis megdöglesztünk. Vagy legalább is, egy szovjet klasszikus mondást idézve, stob ti zsil ná szvoju zárplátu, éljek meg száz rubelből, amit egy gyárban kapok melósként, és semmi mellékes meg honorárium, amiből néha-néha felönthetek a garatra. Hát hol élünk mi, pajtikám? A középkorban, ahol megégetnek eretnek gondolataidért? Vagy

éppenséggel elmeheztz segéd munkásnak? Tudod, már el is mennék. De nem vesznek fel még oda se. S így nincs pénzem. Egy kopekem sincs. Még a mindennapi betevő piára se elég.

Ezen mindketten nevettek, jó hangosan, hogy feljűk fordultak az arra haladó normálisabb emberek. Pedig Vili a padon most éppen úgy érezte magát, ahogy azt „jóakarói” is kívánták: „dögledezett”. Az orvos azt állapította meg ugyan, hogy úgy *álcuzámmen* minden rendben van, *v porjádke*, csak hát sokat dohányzik, mármint a Vili, és ezért van egy kis krónikus légcsőhurutja. Minek szív annyit? Inkább sportoljon? Fusson, focizzon, járja a természetet, vagy nőket hajkurásszon, hisz még fiatal. És találjon valami értelmes tevékenységet. Bélyeggyűjtés, keresztretjvény, meg ilyesmi. Ne síránkozzon, mert azt minden nénike tud. Szóval, tegyen is valamit. „Rendes és jópofa ez a doki – mondta Vili. –Tökéletesen igaza van. Szóval ne is hallgass rám, pajtás. És ne haragudj, hogy most ennyire el vagyok kámpicsorodva. Előfordul ez másokkal is. Majd lesz valahogy. Hisz tudod, még sohasem volt úgy, hogy valahogy ne lett volna. De te hogy vagy? Csak nem ittál? Boldog ember vagy, komám. Nekem már egy Izabellára sem futja”, mondta Vili egy szuszra, és szippantott egy nagyot, hogy aztán megint kifűjta azt a nagy adag fűstöt az orrán. A kapadohány fűstjét.

Misi meg magához tért, és lelkendezett is illendően:

– Jaj, be rég láttalak, Vili. Ezer éve, sőt több. Ja, igen, igen. Ittam egy kicsit. De nem sokat. Hisz tudod, nem vagyok álkás, alkoholiista, de mindazonáltal ennek megfelelően jó úton haladok előre, hisz tudod, ez a fontos meg a lényeg. Egyébként teljesen józan vagyok, sajnos. Nem látod? Nem szállt le még bennem ez a pia, a Bella, Bella, Izabella Irsavszkájával keverve. Mismás. Meg aztán ne is törődj velem, mármint ezzel a hajcihővel körülöttem. Ez is elműlik, mint a nátha.

Misi tényleg örült. Szerette Vilit, akit csakugyan rég nem látott. Vagy két hete. Azelőtt meg naponta találkoztak, és fickándoztak. Ám megértette, hogy mióta Vilinek ez az „ügye” van, kerül mindenkit. Őt is. Még csak nem is telefonál. A szerkesztőségbe se. Mert senkinek sem akar a terhére lenni. Főként barátainak nem. „Elműlik, mint a nátha,” ismételte meg újfent, mert okosabb gondolat nem jutott eszébe.

– El, komám, el. Tudom én azt jól. És nem is törődöm velem. Ha józan vagyok, ami mostanában elég gyakran előfordul sajnos, mert pénzem egy száll se. Kínomban angolul tanulok. Jó az orosz mellé. Két nagy világnyelv, hallod? Most épp a folyamatos jelennél tartok: *I am learning Eng-*

lish – *I learn English*. Na, mi a kettő között a különbség, te kis mindent tudó? Neked se ártana egy kis ismétlés, mi? Aztán meg majd körülnézek a nagyvilágban, és megnősülök. Találok magamnak egy pesti vagy kassai hölgyeményt, aki el tud viselni, és kimegyek hozzá férjnek, Magyarba vagy Csehbe. A nagyvilágba. Ha Pántyóék is úgy akarják.

– Zseni vagy, komám. *A very good ájdir*; hogy angolul is tanulj, mert hát én perfekt angol. Ezért nem tanulok. Minek? Hisz tudok. Hódujudú. S aztán?

– Azt még nem tudom, öreg. Majd lesz valahogy. Pesten például utcaseprő is szívesen lennék a Nagykörúton vagy a Kiskörúton, mindegy. Kassán meg mit tudom én. Megtanulnék például tótul, hogy rendes embernek nézzenek az atyafiak: *Pányi, kebi szom to já robil... Gyákujem peknye*.

– Na, látod. Helyes. Így kell a problémákat megoldani. Mindig mondtam, hogy okos ember vagy, pajtás. Minek azokat a lelki és testi pattanásokat nyomkodni. Csak elfertőződnek, és még több lesz bennük a genny meg a miegymás. Inkább nézd, micsoda pompás időnk van. Ragyog a nap, és meleg van. Még az időjárás is azt mondja, halhattad lépten-nyomon a seregben, hogy kérj kölcsön egy rubelt és igrál. Szóval, menjünk és igyunk egyet. Most még kölcsön sem kell kérned. Hogy lásd, kivel van dolgod, fizetek.

– Azt jól teszed, pajtás. Nekem ugyanis per pillanat és két hete egy vasam sincs. De ezt már mondtam, ugye? – vetette oda a minden igyekezete ellenére egy kissé sírósra sikeredett hangon Vili, és a honfibu ismételtel felvillanó jeleivel. És megindultak búsan sorsukat hátukon cipelve.

Ám alig tettek néhány lépést a korzón, közvetlenül a kanyarban a resti és az ukrán színház felé, amikor Misi nyakába ugrott valaki. A két fiú csak pislogott. Vili azért, mert nem ismerte, Misi meg azért, mert nem várta. A valaki pedig, egy harminc év körüli szőke hölgy, fogpaszta reklám mosollyal, és csilingelő tutajos kacajjal mondá, oroszul: „*Ti sto, Misá, nye uznájoszj? Nu i nu.*” Ami körülbelül azt jelenti, hogy mi az, Misi, nem ismer sz meg? Nem szép tőled.

„*Nu, konyesno, Gálocska*”, kapott észbe azonnal Misi, és röstellte, hogy nem ismerte fel azonnal egykori évfolyam- és csoporttársát. „Jaj, be örülök, jaj be örülök (já ták rádá, já ták rádá)”, lelkendezett őszintén Gálocska. „Öt éve nem voltam Ungváron, Uzsgorodon, pedig hogy szeretem Ungvárt, Uzsgorodot, nagyon hiányzik, már mindenkit elfelejtettem, és mindenki elfelejtett, és nesze neked. Kibe botlok? Egyik régi barátomba, Mihail Mihajlovicsba. Persze a barátodat, *tvájjevo drúgá*, itt nem ismerem, de majd bemutatod. Ismerkedjünk meg, *dávájtye poznákomimszjá*, Gálja vagyok,

nyújtotta a kezét Gálja. Te meg Vili? Nagyszerű, *prekraszno*, ha-ha-ha. *Já ták rádád, já ták rádád*. Gyere, Misi, igyunk egy feketét a Verchovinában, s ott majd beszélgetünk, jó? Azt a finom, istentelenül rossz feketét, ami csak ott kapható, egy fél kiló zaccal. Már úgy hiányzott. Hányszor ábrándoztam arról, hogy bár csak ihatnék belőle megint. Mint az élet vize, és csak Ungváron – v velyikom gorogye Uzsgorogye – kapható. S aztán, ha gondoljátok, mást is bekaphatunk. Egy kis vodkát, vagy konyakot, hárásó? Ha nincs sok pénzeitek, én majd kipótolom, fizetek. Já plácsu, csak menjünk, poslyi, de azonnal. Itt ne hagyjatok”. És semmi ellenkezést nem tolerálva belekapaszkodott Misi bal, Vilinek meg a jobb karjába, és húzta őket az alig hús, harminc méterre levő étterembe, a híres, hírhedt Verchovinába.

Gálocska csakugyan örült. Elnézte Misinek, hogy spicces, és időnként akadozik a nyelve. Vilinek meg azt, hogy rosszkedvű és mogorva, no meg faragatlan. „Nye bedá,” nem baj, egy ilyen napon. Amikor végül is neki, Gálocskának, sikerült, még ha csak egy rövid időre is, visszatérnie Ungvárra, ebbe a csodálatos városba, ahol öt évig volt egyetemista, és úgy szeretett itt lenni, hogy na. Most pedig sikerült szobát találnia (nagy szó), mégpedig a volt házasszonyánál (még nagyobb), aki olyan kedves, hogy csuda, és csak egy szobatársa van, a Ljuda Popon, ismeritek, ugye? Orosz szakos volt a lelkem, most a hármas iskolában tanít. Szerencsés lány. Mert őt, Gálocskát, kiküldték a galíciái dzsungelbe. Iváno-Frankovszk mellett egy kisvárosban, Artyemovkában tanítja az angolt a kis szutykos galíciái parasztyerekeknek. Kell is az nekik, mármint az angol? Artyemovkában angol? Ha-ha-ha, nevet jókedvűen Gálocska. Hamarabb lesz a feketéből fehér, a pogányból keresztény, mint ott civilizáció. Ha-ha. No de hagyjuk. Hisz most megint itthon van, mert ő mindig itthon érezte és érzi magát Ungváron, igen, mert ez már igen, ez civilizáció, igazi Nyugat. És már márciusban nyár van. Amikor ott tombol a tél. „Nem fogjátok elhinni, srácok, de amikor vonatra ültem Artyemovkában, még térdig érő hó volt a pályaudvaron”, mondta Gálocska, s közben rémüldözve forgatta szemét. Borzalom. Itt meg tombol a nyár. Hát nem csodálatos. S ráadásul kibe botlik az ember, na, kibe? Egszerűen hihetetlen, de olyan jó. Gálocska csivitelt, mosolygott, kacagott és nevetett, villogtatta hófehér egyenes fogsorát, és jókedve lassan magával ragadta Misit és Vilit, e komor és faragatlan fajankót. Kezdték „férfiasan” viselkedni, mint rendes úriemberek hölgy társaságában: *hárásó vigljágyis, sz pásztyelyi vidno*. - Jól nézel ki, mint aki egyenesen az ágyból. Mindezt Gálocska öt éves egyetemi és ungvári tartózkodása alatt már megszokta, és nem bánta. S miután a

Gálóciska által a találkozás öröme rendelt féldeci konyakot is megitták a Verchovinában, rágyújtottak mind a hárman, és beleszagoltak a mindig pocseké, istentelenül rossz, és kimondottan csak a Verchovinában fellelhető hamisítatlan feketekevéba. Misi már el is felejtette, hogy rövid félórával ezelőtt lent a Szkálában borozgatott egymagában, és régi szokásához híven, már csípett is egyet hajdani diáktársán: „*Nu kák pohoroni* – Sikerült-e tisztességesen a temetés?” – kérdezte halál komolyan. „Kinek a temetése, hogyan, mikor és miért? Ki halt meg?” – kérdezte döbbenet Gálóciska, mert Misi komolyságának most beugrott. „Hát mind azok a szerelmes férfiember, akik bájaidd miatt követtek el harakirit, vagy végeztek magukkal egyéb úton?” – mondta fapofával Misi, húzván egy jót a kapadohányából. „Mikor jön meg mán az eszed, te Mihály? *Durák ti, i sutki tváji duráckije*”, mondta vidáman Gálóciska, aki most már kapcsolt, és nevetett. Aztán szőke fürtjeit rendezgette. Mindig büszke volt hajára, mely selymesen és érzéki hullámokkal érte a vállát a pulcsiján. Soha nem volt dauer benne, mármint a hajában. Nőtt az úgy magától e Szibériában született orosz csajnak. Csak akkor ment fodrászhoz, ha túl hosszúnak érezte már. De mindig csak hajvágást rendelt. Két ujjával mutatta, hogy mennyit vágjon le belőle a fodrász: sztolyicsko, csutyicsuty. Még hajmosást sem kért soha. Most meg fecsegett, mint a vízfolyás. Jól érezte magát: öt év távollét után megint Ungváron, ezen európai szagú nagyvárosban.

„Misa, *pomnyis jis-cso*: emlékszel-e még, milyen volt ott az egyetemen, az angol szakon, szemben a várral, ahol a te főnököd is lakik. Jó volt, ugye? És már nem haragszol, ugye, vagy igen, azért a pofonért, amit adtam neked, vagy inkább jól behúztam neked, amikor még alig ismertél és a szoknyám alá nyúltál, te gazember, bitang, és megfogtad combomat azon a bulin ná fakultyetye? Gondoltad, könnyű préda ez a ruszki kis *gyévuska*, ki ne hagyjuk mán, mi? Meg aztán Alekszander Mavrukijevicsre, a tanszékvezetőnkre, emlékszel-e? Hű, de szerette a lányokat. A kis nyálás kopasz emberke. De azért jó ember volt az öreg, soha senkit se buktatott meg, még téged se, hahaha. Csak hát szerette a pipihúst, no. Egyébként, tudod-e, hogy nekem köszönheted, hogy megúszta a Nágját. Jaj, mi lett volna veled, ha elveszed? Elzüllesz, ezt jobb, ha tőlem tudod. Nagy ribanc volt az a csaj, hidd el nekem. Kár volt úgy berúgni miatta és megkéselni, oszt a rendőrséget járni. Lefeküdt ő sorban mindenkivel, csak te nem tudtad. És hogy haragudtál, amikor elmondtam neked. Mert hülye és szerelmes voltál, te idióta. Pont belé. De aztán mégis volt eszed, és idejében leléptél. Tudtad, mi, hogy úgy-

sem szüli meg a gyereket, amit egyáltalán nem biztos, hogy te csináltál neki. Gyanítom, inkább a Jura, vagy lehet, hogy az Iljusa volt a papa. De az is lehet, hogy a Zoli Millbauer iz Mukácsevá (Munkácsról). Ki tudja? Talán még a Nágya se. És Larisszára emlékszel-e? Igen, igen, az a kis dundi, szemüveges, nagymellű, széparcú jevrejká Odesszából, aki veled is lefeküdt néha, ha már nagyon éhes volt, ha-ha-ha. Ő mesélte, hogy egyszer, fonetikai privátóra vagy ilyesmi ürügyén este hatkor berendelte őt egyik tanára, Zálíjev, a mindig nagyképű, rettenetesen okos – mindenki annak tartotta – Gennagyij Gennagyijevics, vagy hogy is hívták, emlékszel rá, ugye? Szóval, berendelte őt, a Larisszát, az egyetemre, pótórára vagy ilyesmire, a nyelvi laborba, ahol azok a fülkék is voltak, s aztán egy ötperces angol nyelvű kiselőadás után a fonetika fontosságáról, – pronánsziésön iz epszolútlí importánt – mely előadással oxfordi akcentusát is fitogtatta, se szó, se beszéd, letolta gatyáját Larissza előtt, és megpróbálta rávenni, hogy vetközzön le ő is. Larissza persze elfutott, legalább is azt mesélte. Azt mondta, maradt volna, ha a pacák fel tudott volna mutatni neki valami szép nagyot és lényegeset. De semmi – *ponyimájés* – érted, semmi lényegeset nem tudott neki felmutatni. Csak hájas nagy sörpocakját, ami volt neki, annak ellenére, hogy csak a vodkát szerette. Így nem volt gusztusa hozzá. Inkább elfutott, és vállalta a *poszledsztvijákat*, a következményeket. Mármint azt, hogy megbukik nála a vizsgán abból a fonetikából-fonológiából. Mert *'p' is with aspiration, you know*, hehezettes: *Peter Piper picked a pack of pickled peppers. A pack of pickled peppers Peter Piper picked.* De nem bukott meg. Sőt! Négyest kapott. Pedig ő maga, a Larissza, mondta, hogy semmit sem tudott. Még a fonémát sem tudta meghatározni. De négyes lett. Szóval, elfutott. Nahát! Amikor én is csak hármast kaptam. Pedig tudtam, hogy mi a fonéma, ha-ha-ha.”

Repült az idő. Besötétedett. De a teremben kigyúltak a fények, a régi csillárok, melyek még a monarchiából maradtak itt Ungvárnak, és melyeket még Farczady tisztelendő bohém és kesergő kislánya, Juditka is láthatott valaha 1914-ben, mert Szabó Dezső szerint megfordult itten. És természetesen tömve volt a resti, mint mindig ebben az órában. Szabad asztal, vagy akár szék, sehol a világon. Vegyes volt a társaság a restiben. Magyarul, oroszul, ruszinul, szlovákul beszéltek a vendégek. Voltak itt egyedülálló fiatal férfiak, jó barátok és cimborák, de nők férjeikkel, vőlegényeikkel és nélkülük, szintén sokan. A nők, fiatalok, csinosak és kevésbé azok, de mind izgatott, és nem fért a ruhájába és bőrébe. Izgett és mozgott, kacarászott és vihogott, nézelődött, és méricskélte a terepet mind valahány: lesz-e valami, vagy

érjük be (megint) a férjurammal? És mindegyikükön parfüm, erős orosz kölni, Krásznájá Moszkva, vagy az olcsóbb Trojnoj Ogyekolon, amit, ha nem volt vodka, a szomjasabb férfiak, tisztak és katonák a seregben, még meg is ittak, mert az is csak szesz. Egyik asztaltársaság sem úgy nézett ki, mintha csak épp vacsorázni akart volna e fényes teremben. Minden asztalon bor, sör és vodka, no meg megint csak vodka dögivel. Persze olcsó ennivaló is dögivel úgy szintén, melyből jó orosz szokás szerint csak eszegetni volt szabad a vendégnek. Nem hám bekapni, hanem csak eszegetni. Ez volt a szokás, az íratlan törvény egy étteremben. Ungváron és Munkácson, Moszkvában és a Kamcsatkán. A keleti kultúra (russzis kulturis): nem megenni, eszegetni. S aztán a felét otthagyni, a pocsékba, az éhező afrikaiaknak. Jöttek új vendégek is bőven, de a pincérek tehetetlenül tárták szét karjukat: nincs hely, továrisom. Legfeljebb, ha hajlandók a lengőajtó mögé ülni, és ott elfogyasztani a vacsorát, baksisért, persze. „Igen?” „Jó”, mondták a pincérek, és máris tettek asztalt a lengőajtó mögé.

Aztán jött az ungvári resti fénypontja: a zenekar. Öt vagy hattagú, az énekessel, kinek megjelenését elismerő pillantások nyugtázták. Volt rendes neve is, de az ungváriak csak úgy ismerték, hogy Tviszt. A Twist again volt a fő száma, amit angolul énekelt. A srác, mármint az énekes, egy közismert borbélynak volt a fia, Hanzel vagy Vanzel Tibi volt a neve, és börtönben is ült. Verekedett valakivel, és jól behúzott neki. Az hanyatt esett, és beverte a tarkóját valamibe, és elpatkolt. Tviszt ezért öt évet kapott. Kettőt le is ült belőle, aztán hogy, hogy nem, kiengedték. Most persze dolgozik valahol, este meg énekel. A zenekar rázendített. Tviszt is felállt, szájához emelte a mikrofont, és énekelni kezdett. Magyarul. Úgy szólt a nyitó szám, hogy „lehullott a kék ibolya szirma, elfeledni még se tudlak én, bús szívemnek te vagy minden álma kerek e földtekén”. A zaj, a moraj, a beszélgetés elcsitult. Mindenki áhítatosan hallgatott. Egy-két pár rögtön fölállt az asztaltól, a parketthez sietett, és illedelmesen táncolni kezdett.

Misi, Vili és Gálócika jól érezték magukat. Mindegyikükben már volt legalább két deci vodka, és az új üvegből még csak egy-két ujjnyi adag hiányzott. No meg sört is rendeltek hozzá, Zsigulivszkáját, amit a neve ellenére Munkácson gyártottak, és szintén ihatatlan volt, mint a kávé a Verchovinában. De azért megitták ezt is az emberek. Különösen frissen csapolyva volt jó, ha az ember előtte evett egy kis táránkát, orosz sózott és szárított halat, és jól megszózta a krigli szélét. Hosszú sorokban szoktak állni a sörözőkben a friss csapolás előtt a férfiak, sokan még ki is öltöztek az alkalomhoz, öltönyt, inget és

nyakkendőket viseltek, és aki a pulthoz ért, hát legalább hat korsóval rendelt csak saját magának, hogy ne kelljen majd megint sorba állnia. A restikben persze más volt a helyzet. Ott vodkát és vacsorát kellett rendelni, akár az egész étlapot, és a felét (a kajának, sohasem a vodkának) akár ott is lehetett hagyni. A sör, főként tüveges, csak kísérőnek volt jó. Kinézték azt, aki csak sört rendelt. Sőt, a legtöbb pincér még szóvá is tette: „Maga nem pivnuskában, kocsmában van, uram, *moj dárágoj továris*, hanem resztoránban, étteremben. Ezért tessék valamit rendelni.” Vagyis csak a sör, az nem volt semmi.

Gállocsának is zsongott már a feje, és viszketetett a lába. Többen is oda jöttek az asztalukhoz, hogy felkérjék, de Gálowska mindig megrázta szőke fürtjeit, és azt mondta: *nyet*. Pedig szívesen oda bújt volna valakihez, csak még nem tudta, kihez. Vilihez? Igen, talán nem bánta volna. Szép a szeme, karcsú az alakja, s okos, meleg pillantása van a fiúnak, állapította meg Gálowska. Csak túlságosan komoly. Kár, hogy ritkán nevet, s még csak nem is mosolyog. Pedig amikor nevet, olyan kedves, gyerekes az arca. És nagyon sok kárpátaljai fiúval ellentétben, a fogai sem rosszak. A két metsző foga között látott ugyan egy tömést, de egyébként szép a fogsora. És még csak nem is sárga, mint a dohányosoknak általában. Hát, majd meglátjuk, meglátjuk (*pászmotrim, pászmotrim*). Kipróbálhatjuk, morfondírozott magában Gálowska. Mert Misi nem volt az esete. Őt jól ismerte, s mint kapcsolat vagy kaland, nem volt számára érdekes. Meg amúgy is, a srác túlságosan el volt foglalva a piával. Aztán mégis csak felkérte Gálocskát. Ezt végül is megkövetelte az illem. Ám nem volt jó táncos, a szám is túl gyors volt neki: a Cservoná rúta, egy ukrán foxtrott. Így többször partnerének a lábára is lépett. Nem sikerült az összebújás, mert egyikük sem akarta. Csak nevettek, hogy Misinek milyen két ballába van. Vagy fából van mind a kettő. Ezen nagyokat lehetett kacagni ugyan, de közeledésnek nem volt jó. Az igazság az, hogy Misi már alaposan be volt rúgva. Támolygott is. De hát távolról sem ő volt az egyetlen. Józnak maradni étteremben nem volt divat. Ellent mondott minden szabálynak, sőt törvénynek. Amikor a szám után leültek, Misi megjegyezte: ez a büdös ungvári resti nem neki való. Sokkal jobban szereti a kocsmákat. Ott aztán táncolni sem kell, ha az ember be van rúgva.

Ám hagyjuk e mélyen szántó gondolatokat, és beszéljünk inkább arról, ami e Niszán hónap tizennegyedik napján igazán történt már közvetlenül a restiben. The show was going on. Sőt: tetőfokára hágott. Ami annyit jelent, hogy mindenki, legalábbis a többség, a restiben már alaposan el van ázva. Áll az általános zsbivásár és majomparádé. És ilyenkor megjön az emberek-

nek a kedve még valamit rendelni. A pincérek mozgása felgyorsul, és szinte futólépésben viszik oda az asztalokhoz literes üvegekben az újabb és újabb üzemanyagot, a vodkát. A vendég tölt, felkapja a poharat, oda koccintja egy másikhoz. „Isten, Isten”, vagy *názdorovje*, üvölti teli torokból a részeg vendég, és bevágja. Misi és Vili is ezt cselekszi. Gálocska mértékkel. Már kellemtelen neki, hogy a két kísérő annyit iszik, és Misi már szinte tökrészeg, és alig törődik vele. Az előbb is felkérte egy nagydarab örmény gyerek, rossz fogú és büdös leheletű, és már sajnálta is, hogy elment vele táncolni, de épp egy olyan számot játszottak, mely tetszett Gálocskának, bár nem a kék ibolya szirma volt, de ennek is olyan nehéz volt ellenállni. A srác meg elkezdte annak rendje módja szerint fogdosni. Még a mellét is megmarkolta. Gálocska dühös lett, eltolta magától a férfit, keményen a szemébe nézett, és, mint egy mérges lúd, sziszegte: „*Szvolocs*, piszok disznó, a feleségét, vagy ha nincs, a jó édes anyukáját fogdossa azzal a két mocskos mancsával”. Visszaült helyére, mesélni kezdte az esetet, de a két fiú nem értette. Más felé forgott a kerekük. Sörözni támadt kedvük, az Ung parti bodegában. „Egy kicsit fel kellene frissülni, komám”, mondta Vilinek Misi, de közben Gálocskára nézett. „*Sto ti na eto szkázses, nyenágljádnájá?*” Mit szólnál hozzá, szépségem? A társalgás, ha Gálocska is köztük volt, természetesen oroszul folyt, mert a lány semmit sem tudott magyarul.

Végül is azt történt, hogy bizonyos jelek sorozata, főként a Gálja időnként elhomályosuló tekintete, meg az, hogy szinte mereven bámult a szemébe, azt súgta Vilinek, hogy most aztán nincs mese, fel kell kérni ezt a lányt, mármint Gálocskát, mert ha nem, akkor valami nagy botrány lesz itt a Verchovinában vagy ilyesmi. A lány röpült, és odasimult a fiúhoz. És azt suttogta neki, hogy „tudod, Vili, velem történt valami”. „Mi?” „Hát csak annyi, hogy beléd zúgtam, Vili. *Vljubilász, kák durá*. Őrülten szerelmes lettem beléd. Érted?”. „Hát, igen, hogyne érteném” mondta komolyan Vili. Oly annyira komolyan, hogy még csak el sem mosolyodott. „Ebben a városban, a langyos levegőjű márciusokban, a Verchovina resztoránban, fél liter vodka után, a kék ibolya szirmának a dallamára lépten-nyomon megtörténnek ezek az elképesztően csodálatos dolgok. Margarita kísétál az utcára egy csokor sárga virággal a kezében, és szembe jön vele a Mester, s vele együtt a halálos szerelem. Ez történik egy híres regényben. Itt meg találkozok egy ismeretlen fiú meg egy ismeretlen lány, márciusban, amikor kint tombol a kánikula, itt a teremben a tangó, és végük van. Erről is beszélni akartam az előbb, de Misit már csak a friss csapolású sör érdekli. Ez meg, ami most velünk is történt, olyan, mint Bunyin elbeszélése, a *Szohnyecsnij udár*, a Napszű-

rás. Igen, igen. Ez törvénytörő, Gálja. Itt ilyenkor Ungváron van valami a levegőben. A szerelem. Nézd ezt a termet, az összeboruló párokat. Itt mindenki, vagy legalább is kilencven százalékuk, szerelmes. Mint mi. És komolyan. Persze, persze, ez majd elmúlik, mint a napszúrás. Ezt ők is tudják, te is tudod, én is tudom. De most mindenki komolyan, és igazán szerelmes. Nem tettetni a szerelmet, mert ezt nem lehet tettetni. Ez itt egy tömeges szolnyecsni udár, Gálja, tömeges napszúrás. Én is pontosan így érzek. Én is pontosan olyan szerelmes vagyok, mint te. Ez ragályos. És beléd vagyok szerelmes, Gálja. Úgy érzem, mindig téged szerettelek ebben az életben, és téged foglak szeretni. Más nő nem is létezik számomra, és nem is fog létezni. Sőt, úgy érzem most, hogy nincs is más ezen a világon, csak ez az egy szerelem, amit most irántad érzek. Ha tudni akarod, akkor elmondom, hogy olyan szerelmes vagyok, mint egy *mártovszkij kót*, egy kandúr márciusban, mely ott nyivákol egy háztetőn. Alig várom, hogy összebújunk, és, és, hogy az enyém legyél, én meg a tiéd. Meg akarlak téged kapni, Gálja, és cserébe oda akarom adni magam neked. Meg foglak enni, Gálja, tudod? Persze, hogy tudod. Vagy azt akarod, hogy már itt meglegyen a beteljesülés? Egy icipici kis orgazmusra vágysz, már előre? Nekem nem sok hiányzik hozzá, érzem, csak annyi, hogy jobban magadhoz szoríts. És rajtad is érzem ugyanazt. Egy hullámhosszon vagyunk, teljesen azonos frekvencián. Itt fogsz elájulni a karjaimban, ha azt akarom.” „Ne, Vili, ne. Hisz látnak. De ha nagyon akarod, akkor szoríts magadhoz, még, még és még, a teljes beteljesülésig. Olyan az egész, mint egy mese, *kák v szkázke*. De, jaj, ne. Tényleg összeesem. Kegyelmezz, szerelmem. Majd otthon. A végtelenségig fogjuk szeretni egymást, agyon fogjuk szeretni egymást, tudod? Jaj, sose ejtettem ki a számon ilyesmit, mert illetlennek tartottam, de hát mi illetlen és csúnya van abban, ha ezt fogjuk tenni, mert ezt akarjuk tenni. És igen, igen, megesszük egymást. És tépni, marcangolni foglak. És te is engem, jó? Hajnalig, reggelig, délig. És másnap egész nap, érted? Nem hagyjuk abba. De most hagyjál, jó? De csak akkor, ha te is akarod. Ha mást akarsz, akkor az lesz, amit te akarsz. Jaj, szerelmem, de szeretlek, de szeretlek. Ez már nem is igaz,” mondta, és dadogta, imádkozta ki magából Gálocska, és szeme fátyolos, majd könnyes lett, és már nem is tudta, hogy ölelje, csókolja az ő emberét, ezt a hirtelen megtalált boldogságot. Egész testével odasimult, odatapadt Vilihez. Eggyé váltak volna? Mindketten lángoltak, mint egy erdőtüz. Nem tudtak betelni egymással, ezzel a csodálatos érzéssel, ezzel az új szerelemmel. Nem gondoltak arra, amit, ha arra gondolnak, akkor biztosan tudnak. Hogy elmúlik, sajnos, ez a szerelem. Mert bármilyen nagy is ez a szerelem, mégis csak egy ungvári, restis, és bolond egy szere-

lem. De most itt van, és nem lehet ellene tenni semmit, mert most halálosan erős ez az érzés, és megöl, megfojt, ha le akarod vetni magadról. Rád tekeredett, mint egy boa constrictor. És csak akkor nem fojt meg, ha nem mozdulsz, nem állsz ellen. Majd úgylis elmúlik. Magától. Mint a rózseláng, mint a napszúrás. És akkor bele lehet majd halni. De most itt van, és ki is kell használni. Be kell telni egymással, mindent oda kell adni a másiknak, hogy cserébe mindent megkapjunk. Fogni kell, két kézzel kell fogni ezt az érzést. Mert keveseknek adatik meg ez a kegyelem, és azoknak is csak itt Ungváron, márciusban, májusban, vagy júliusban, amikor épp vibrál valamilyen ezoterikus villamosság a langyos csillagfényes levegőben, oly annyira, hogy érezni lehet, tapintani lehet ezt a villamosságot. És nem baj, hogy másnap, vagy harmadnap, egy vagy két hét múlva, úgylis elillan ez az érzés. A rózsza is elhervad, de azért gyönyörű. Igen, ez az érzés is olyan, mint a rózsza. Egy szál sötéten pirosuló rózsza. Tömény, sűrű, ropogós, illatos, és... gyönyörű. Elhervad majd, de addig hadd illatozzék. Legyen olyan illatos, hogy bele lehessen bódulni, bele lehessen ájulni. Ölelték és csókolták egymást ott a táncparketten, Vili és Gálja, és nem gondoltak a holnapra. Egymásra találtak. Örökre, tíz évre, tíz napra, vagy csak tíz órára? Kit érdekel? Ez volt a kezdet, és ez volt a vég.

Misi meg örült Vili és Gálja szerencséjének. Magában áldását adta rájuk. Legyetek boldogok, *in eternum*. Aztán meg kiosztott egy-egy pusztit kettőjüknek, és lelépett. Elment felfrissülni, a *pivnuskába*, az Ung partra, ahol amúgy is egymásba borulnak a cseresznyefák. Ott, az ungvári kocsmában rendelt is rögtön négy korsó sört, hogy ne kelljen sorba állni, ha mán az egyik elfogyott. Mind a négyet maga elé tette. Az elsőt rögtön felhajtotta (szomjas volt nagyon, mert hogy hát biztosan sós vót az a fránya kupáti, gondolta magában kajánul), a másodikat csak félig, s aztán már csak kortyolgatott. Kikortyolgatta az összest. Mind a négy, akarom mondani, a megmaradt két és fél krigit. Így, kellőképpen felfrissülvén, haza indult. Útközben elfáradt, és már az Ung folyó bal partján, leült egy padra. Elaludt. Fél órát aludt-e, vagy egy egészet, nem tudni. Két fiatal rendőr rázta fel álmából. Azt mondták, beviszik a *vitrezvilokába*, mármint a kijózanítóba, ha nem tud haza találni a saját lábán. Már hogyne tudna, eddig is mindig megtette. Hagyják csak azt a *vitrezvilokát* az igazi piásoknak. Ő mindig haza keveredett valahogy. Hol két, illetve négy lábon. Egyedül lakott egy kis családi kertes házban kint Darócon, a külvárosban, Munkács felé.

Másnap reggel hat órakor Misi már ott állt a Székála előtt több más borissza társával egyetemben, várva a nyitás szent pillanatát. Úgy gondolta, hogy ok-

vetlenül ledönt egy-két pohár bort, még mielőtt neki ül cikkének. „Mert hogy azt meg kell ám írni, nincs mese. De így, üres gyomorra?”, „A motornak kell a benzin, az újságírónak meg a bor”, szellemeskedett magában Misi. Hogy elké-sik a munkából? Ki törődik vele? Legfeljebb Miska bácsi, a párttitkár csóválja majd a fejét, és emeli magasba fenyegetőn csontos mutatóujját.

Amikor a *gyevuska* ajtót nyitott, még volt annyi akarateréje, és önbecsü-lése, no meg úriembersége, hogy nem tolakodott és lökdösődött, hanem né-hány „kollégát” még udvariasan maga elé engedett. Amint az első pohár Izabellát felemelte, láthatóan remegett a keze. Aztán, miután az első poharat magába döntötte, a remegés megszűnt, és arcán kisimultak a ráncok, fejében pedig a gondolatok, és a cikk első fele már össze is állt. „A lakkozó üzemben érezni lehetett, hogy itt aztán pezseg a munka: nincs idő holmi szellőztetésre. Átható illatok lengedeztek a mozdulatlan levegőben. Az elszívó berendezés nem működött. De még a ventilátor sem. Ezért természetes volt a penetráns illatfelhő. Magyarán a bűz...” Most már csak a csattanó hiányzott. No, az meg vajon mi legyen? És Misi kért még egy pohár Izabellát. Maga elé tette, és elgondolkodott. De nem a lakkozó üzem, meg a penetráns illatfelhő járt a fejében. Hanem a Vili meg a Gálja. Hogy sikerült vajon az estéjük? És az éjszakájuk? És vajon még szeretik-e egymást, vagy már el is múlt az a fránya napszúrás. Ő is ismerte ezt az érzést, átesett már két vagy három ilyen nagy szerelmen. E két szót, mármint azt, hogy „nagy szerelem”, nem tette idéző-jelbe. Szép és roppant erős, ellenállhatatlan érzés kerítette hatalmába ilyenkor az embert, ismerte el, és bólintott is hozzá a fejével. Nincs mit rajta kajánkodni. Inkább össze akarta valamivel hasonlítani. Igen, igen, az a ró-za-hasonlat, amire tegnap gondolt, nem rossz, de túl regényes, nem ide illő, hanem egy regénybe, egy romantikus, szirupos regénybe. Gyönyörű szovjet valóságunkban pedig, pláne itt helyben, Ungváron, hol a regény, a regényes-ség? Nincs belőle egy szál se, nyoma sincs neki, morfondírozott Misi. Mert csak túlélés van. Mindenki erre rendezkedett be. Ám a szerelem mégis elő-fordul, de még mennyire. És ha előfordul, akkor meg dühöng. És ha szere-lem, akkor mégis csak virág. Nem, nem róza, mert nem az, hanem akkor mi? Hát persze, villant át benne a felismerés: az ungvári resti, Tviszt, és a tegnap este szinte vég nélkül fújt sláger. Kék ibolya. Az. Kék ibolya. Mert egyszer mégis csak elmúlik a tél, s alig hogy elolvad a hó, és a sárból, a posványból kidugja fejét az ibolya. A kék ibolya. Aki arra jár, megcsodálja és letépi. Szolgáltatja, mert bódító az illata, és hazaviszi. Ott meg már más-napra elhervad szegény a kis csuporban, és szirmai lehullnak. Le bizony.

Mert „lehullott a kék ibolya szirma”, dúdolta Misi valamilyen belső kényserből kifolyólag. S megint csak Vilire és Gáljára gondolt. Vilire, aki mélyen bele van döngölve az agyagos sárba, és nincs semmije, pusztán életén és nagy okos eszén kívül, amivel mire megy szegény, na mire? És Gáljára, aki majdhogynem debilis gyerekeknek tanítja az angolt. Megint csak mire? Na, mire? A válasz egyáltalán nem érdekes. „Mire, mire?” Az a lényeg, hogy „lehullott a kék ibolya szirma,” gondolta magában Misi nagy okosan, az első pohár Izabella hatására. És a lehullott szírommal együtt a nagy szerelem is lehull, elhull, elmúlik, mint maga az élet. És kinél hogy. Valakinél korábban, másoknál meg később. De, és itt Misi gondolatban felemelte jobb kezének mutatóujját egy vélt hallgatóság felé, hiába múlik el, komám, mert jövő tavasszal megint csak kidugja fejét a sár alól a kék ibolya. És annak is lehull majd a szirma, persze, hogy lehull, de majd jön megint egy tavasz, és vele együtt az ibolya, bármilyen nagy is felette a sár, ugye komám? Jól beszélt tegnap a Vili, igaza volt. Soha többet nem bántom a restit. Mert hát: „lehullott a kék ibolya szirma...” dúdolta továbbra is magában Misi az édes dallamot, miközben morfondírozott, és a fény felé emelte poharát. Piroslott és szikrázott benne az Izabella. Jobban, mint a Misi mindent befogadó nagy szíve és csavaros észjárása.

Hétfő, 2014. január 13.
Bélapátfalva

BARTHA GUSZTÁV

KEZEK 2.

A cigányasszony tenyéréből jószolt. Azzal mentetetőzött, hogy a purdék megtalálták, szertehordták a táborban a párnacihába rejtegetett, csehvilág-beli tarokk-kártyáját. Hát oszt tenyéréből jósol azóta, ami nem könnyű, mert a sors egyik-másik emberkézen úgy, de úgy összeszálalja a vonalakat...

– Élet-, szerelem- és a fejvonal, mind mély vonal – magyarázta, i hanggal párosítva a hosszú magánhangzókat – a halálodru’, a vágyadrú’ és arrú’ beszélnek, hogy te ki vagy.

Aztán sokáig hallgatott, összevont szemöldökkel vizsgálgatta a feléje nyújtott meg-megremegő női tenyeret. Végül pipára gyújtott, és perc alatt tele pipákolta bodor kék füsttel a fás, cserjés parkzúgot, ahol a padja állt, vagyis amin ő ült, várt bárkire naphosszat, hogy három rubelért, a falusi-aknak fél kiló füstölt szalonnáért jövőt jövendőljön.

Ki nem kíváncsi a jövőjére?

Zsuzsika nénje mondogatta, hogy a jó háziasszony a kamrában kezdi a nagytakarítást. Lepókhálózza, fölsepri, aztán sorra veszi a stelázsos sorjázó literes, másfél literes üvegekben eltett befőtteket. A fölsissedt, romlásnak indult befőtt onnan ismerhető, hogy felpúposítja a celofánt, újabban a pléh-fedőt. Ilyenkor a jó háziasszony felnyitja az üveget, megszagolja, belekóstol, és ha még nem járta át a penész, a keserű-savanyú íz, eldönti, hogy most átfőzi vagy fogja, és kidobja a szemébe.

Dezső, Isten nyugosztalja, kezdetben, a fületlen kannába gyűjtötte a romlott befőttet: szilvát, barackot, körtét vegyesen, és ha szóba került, csak nevetett a cigányasszony megnevezte, baljóslatú tenyérdombokon, hogy a magány, a kíváncsiság vagy a kapzsiság előbb-utóbb romlásba dönt.

Elza mama, így szólították a sarki boltban, minden hónap utolsó hetében nagytakarított. Kedden, szerdán, nagy ritkán csütörtökön kezdte a munkát. Elad-dig a postást várta, a nyugdíját, mert flakonnyi hypo nélkül belegebedhet a port-törlésbe, a súrolásba, akkor sem lesz igazi a rend. A rendnek nincs főtt étel illata, mosatlan szennyes szaga, és nem is drogéria: Zsuzsika nénje szerint olyan... olyan üdévé, könnyeddé, balszamossá válik tőle a lakásban a levegő, az élet...

Dezső, kezdetben, nem tudta, mi a rend. Volt hogy az egész éjszakai műszak alatt durákozott, beosztottjaival verte a kártyát a remízben, abban a

petróleumbűzös, karbidszagú szörnyűséges hodályban. Miért? Miért nem tudta megérteni, hogy egy állomásfőnök-helyettes nem bratyizhat akárkikkel, hogy... hogy a szabadnapjai nem a Tóni főztkolte házi pálinka kortyingatásáról kellene, hogy szóljanak?! Ült a konyhaasztalnál, kezében a pálinkás pohárral, és ha nem a fogát csikorgatta, durvábbnál durvábbakat üvöltött. Volt hogy hajnalok hajnaláig bizonygatta, hogy már pedig ő becsületes, és az apja is az, és az anya is. Jól mondta Zsuzsika nénje: betette a tőkét a készbe...

– A gádzsó se veri a szeget a saját lábába.

A cigányasszony ezzel fogadtatta, majd Elzácska helyett Erzsikémnek szólította, és jelezte, hogy felesleges odanyújtania a bal tenyerét. Ismeri. A házassági vonal nagyon ritkán hazudtolja meg magát. Bár igazából a múlt idő sem tévedhetetlen, van kinek arcára, idejekorán rámélyíti ráncait. A már kisváros-szerte ismert jósnő széles ábrázatán az elmúlt öt év sokat vénített: ajkát barnássárgára cserzette a folytonos pipázás. Ellenben szeme elevenebbé, beszéde csiszoltabbá vált. Fényes szálú réklire, új földsíroló rózsás szoknyára, zárfedeles, öblös pipára tett szert, és nem mahorkával, hanem disznóhólyagban tartott illatos dohánnyal tömkölte tele.

Iluska karon ülő volt, a jövő sem tűnt olyan illékonyak, és mégis...

– Miko' üvöltözik, üvöls vissza! – vont vállat a cigányasszony.– A nemszeretem házasságnak nem árt.

– Megver, nekem jön a nagy kezével.

– Nem fog – szörtyögött a szipóka, és a barnássárga ajak megengedett magának egy aprócska mosolyt. – Annyira azé' má' nem paraszt, hogy ne tudja, mér és hová tette be a tőkét.

Nem igaz! Zsuzsika nénje templomjáró volt világéletében. De hát akkor honnan...

Elza mama, táskájából asztalra pakolta a sarki boltban vásárolt kiló cukrot, csomag teát, kenyeret, majd a konyhai vízcsaphoz csoszogott, és előbb a bal, aztán a jobb csuklójára hideg vizes zsebkendőt kötött. Mindennek megy fel az ára, de úgy látszik, a hypo nem cikk. Valaha, szombatonként, versenyt takarítottak az utcabeli fiatalasszonyok: ecetes vízzel mosták le az ablaküvegeket, mosószódással törölték a parkettát, súrolták a padló-csempét... Hol volt akkor még hypo meg a mindenféle bipók!? Fürge ujjak voltak és ügyes kezek, nem esett ki belőlük a munka.

– A jó háziasszony a kamrában kezdi a nagytakarítást...– motyogta Elza mama, majd szemmagasságba emelve, fény felé tartotta mindkét kezét. – Ráncosak vagytok, vének, nemigen tudnának jövőt jósolni belőletek...

S csak úgy zengett a konyha:

– Apám azt mondta, majd megszeretlek. Hát nem szeretlek! Szeretnélek, ha volna kit! Apám házat rakott a fenekünk alá, hogy éljük... Hát élet ez?! Mondjad, mit akarsz?! Mit akarsz a viselkedéssel elérni? Hogy meggyűlöljelek!? Vedd tudomásul, apámnak a kisujja többet ér, mint te! Te, te...

Dezsőnek, isten nyugosztalja, még maradt annyi ereje, hogy a padló-csempéhez vágja a kezében lévő poharat. Aztán csak ült, ült a konyhaasztalnál hajnalig. Pont úgy csüngött a gondolatain, mint a kékszínű vasutas öltöny a fogason.

– De hát honnan a fenéből vette a cigányasszony, hogy reggel, munkába menet pusztit ad, és Elza helyett Erzsikémnek fog szólítani?

Elza mama, a válasz nélkül maradt kérdéssel, jó ideig eltipegett-topogott az asztal körül, cukortartó edénybe töltötte a cukrot, szekrénybe rakta a kenyeret, a doboz teát.

Nagy ház, sok munka. Bizony, eljön az idő, lesz úgy, hogy egy hétig fog tartani a nagytakarítás. A hosszú, folyosószerű előszobából, bal kézre: hálósobára, tévésobára; jobb kézre: gyereksobára, konyhára, szemben fürdőszobára nyíltak az ajtók. A tágas konyhához fürdőszoba szélességű spájz is tartozott, beépített vasvázás stelázssival, padfeljáró nyílással, létrával. Valójában minden szobában volt televízió, sőt a konyhába is jutott egy, a tévésobából mégsem lett nappali, tévészoba maradt.

Dezső akarta:

– Zsuzsika nénye odahaza úrhatnámkodjon!

A magas talajvízszint miatt, a házhoz nem tartozott pince. A gázkazán külön sufnit kapott a toldalékként épült nyári konyha végében. Felseperni, lepókhálózni nem sok idő. A nyári konyha dugig lomtár. Gyerekként Iluska babázott benne, játszott az utcabeli kisfiúkkal papás-mamást. Voltaképpen ott nőtt fel, már-már észrevétlenül.

Dezső akarta:

– Kiköltözni, beköltözni: minek? A falumban, sok helyen, telente is a nyári konyhában szorong a család, a bazi kockaházak meg ott állnak üresen.

Iluska Zalában tanítónő, karácsony másnapján a két unokát küldözgeti haza, felváltva. Iluska már soha, nincs az a pénz, amiért hazaköltözne.

Elza mama, csuklóján a kézgörcsoldó, hideg vizes zsebkendővel, elindult ugyan a kamaraajtó felé, de végül azon kapta magát, hogy folyosón álló súrolóvödör mellett áll, és decinyi hypot lötytyint a vízbe. Holott a kamrasarokban álló fületlen kannát nem ártana végre kidobni, a stelázsin

az üvegeket sorba rakni... Az özvegyi nyugdíjból nemhogy eltenni való friss gyümölcsre, igazából semmire sem telik.

– Zsuzsika nénye, ha élne, bizonyára azt mondaná: rossz háziasszony lettem. Eh! Keresztöltésnél: ha jobbkezesek vagyunk, balról kezdjük jobbra, ha balkezesek, a túvel jobbról balra kell haladniuk; szegőöltésnél a jobbkezeseknek jobbról balra, a balkezeseknek balról jobbra kell a túvel öltögetniük, de úgy, hogy visszahajtott szél mindig feléjük nézzen.

Elza mama Zsuzsika nényétől tanult meg bélelt függönyt varrni, a felső szegélyre ceruzaberakást készíteni, fodrot rakni. Régen volt.

Dacára a nyáridőnek a cigányasszony nagykabátban ült a padján, s nem köhögött, hanem valósággal hurított, a tüdejéből felszakadó sárgás váladékot a támla mögött burjánzó gazba köpködté. Tekintete süttött a láztól, beszéde krákogás-károgás szerűen hatott:

– Ugat a halál kutyája. Ugat a halál kutyája – s ezt megismételte még vagy háromszor, mielőtt Elza balkeze után nyúlt. Jéghideg ujjainak tapintása felért a dörzspapírral, szinte már fáj. – Az urad kitart egy nőt...

Elza elkapta balját, és gyorsan mindkét kezét az ölében tartott táskája mögé rejtette. Tudja ő azt, meg azt is, hogy egy országút a nő, csak az nem... aki nem akarja. Egész véletlenül... erre...

– Olvastam valahol, igen, hogy a kisujj alatti nagy domb nem kapzsiságot, hanem okos nőt jegyez.

– Egy lettél apáddal, ahogy megjósoltam...

Elza mama sarkig kitarta a tévészoba ajtaját, apránként berakta a küszöb elé a vödrot, a szivacsot, a tollseprűt, na és kislapátot, s csak aztán nézett szét a szobában. A faltól falig ebédlőszekrény tükrös, üveges polcain tucatszám sorjázó kristályvázák, poharak mód felett megcsillogtatták a fodros, sárgabársony függöny rései között beszüremelő napfényt. A szekrény tetején plafonig értek az egymásba rakott fazekak, Elza mama bokáig süpedt a bőrfotelek elé terített afgán mintás szőnyegben. És a csillár...

Dezső, Isten nyugosztalja, jól keresett, mellékesen tízszer annyit, és ha nincs az a ribanc... talán ma is élne.

Nagybereg, 2014.

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

ŐRZŐK, VIGYÁZZATOK...*

Kultúrtörténetünk különös kegyeltjei az érmindszenti polgárok, hisz övék a magyar költészet betlehemi jászla. Ne szóljanak rám, magamtól is tudom, hogy megállapításomban a megengedhetőnél is több a túlzás, de ha Róma császárainak kijárt az isteni jelző, akkor megilleti Ady Endrét is, akinek tehetsége Istentől való volt. De számunkra az a költő, aki a tékozló, – világrendet felforgató XX. századot a magyar szellem és költői beszéd forradalmával nyitotta meg, még ennél is többet jelent. Ki emlékezne ma már egy Ady nélküli Nyugatra, hol lenne Juhász Gyula, hol lenne Babits, s ki tudja, egy Ady-élmény hiányában miként szólalt volna meg József Attila, aki nélkül pedig – jól tudjuk – ma sehol sem tartanánk a költészetben.

Ady azonban nemcsak költő volt, hanem elsősorban magyar, s ezen az állapoton gyakorta elgondolkodott. Ő az utolsó, eleven magyar – mondta a fiatal Fülep Lajoshoz fordulva egyszer, s mi értsük úgy, hogy az utolsó, felelősen gondolkodó magyar. Egy középszerű képzavarral szólva élete delén érte az alkony, ennek ellenére ronthatatlan művet – már-már bibliai kőtáblákat hagyott maga után. Kritikusai, ellenségei, de barátai sem tudták hirtelen, mit kezdjenek vele, ezért hát kerülgették, ízlelgették egy darabig, majd nekirontottak, mint koncnak a kutyák, csakhogy a falat nagynek és emészthetetlennek bizonyult. Talán csak József Attila sejtethetett valamit az igazságból, amikor a földben nyugvó, dühödt markában röögőket szorító költőről vizionált. Ennek az elfeledett igazságnak próbált meg Nagy László érvényt szerezni, mintegy ötven esztendővel a költő halála után: „Akik Ady Endrét az öröklétben sértegetik, a tördobálóknak ne legyen irgalom.” Szinte borsózik a hátunk, s gondolatban azonosítjuk a kések zsonglóreit. Majd kérdés következik: s a virágdobálókka, vagy azokkal, akik Ady lényének csak egy-egy részét – a szemét, az epéjét, vagy külön a szerelem költőjét, esetleg az Istent kereső, megrokkant embert – kívánják maguknak megtartani, mi legyen? Látással, ízléssel, értékrenddel egyaránt baj van itt még mindig – gondolta László, s egy elszánt mozdulattal Ady elárvult, csillagra akasztott ostora után nyúlt.

---

* Elhangzott Érmindszenten, 2014. november 22-én

Ady, a magyar sors poétája, jó évszázada velünk van. Nem kell ahhoz asztalt táncoltatni, hogy magas rangú szelleme szóba álljon velünk. De ehhez ne keressük átszellemült mozdulatokkal madár-lelkének lábnymait – sem a szülőház-múzeum berendezési tárgyain, sem a zsuppfedél alatt. Itt tanyázik valahol a közelben, nem oldódott fel az Ér és az Óceán közötti mérhetetlen térben. Ahogyan ígérte, kicsi országába újra és újra hazajár, támogatókat toboroz, mert javában tart küzdelmeinek második fordulója. Verssorai a túlvilágról is az örök igazság erejével visszhangzanak, áttörnek a történelem hangzavarán is, hogy a halló fülekbe jussanak. Szelleme az életműből diktál, és naponta jelét adja aggódó figyelmének, ha a Szilágyságban vagy akár Ugocsában fogy a magyar, és szemünkre veti azt is, hogy pártoskodni sem tudunk már ésszerűen. Egyáltalán nem vigasz, hogy nem tudtunk már az ő korában sem, amikor egy veszett háborút követő szerencsétlen pillanatban kommunista kalandorok kezébe került az ország. Hogy 133 nap volt csupán? Az okozott politikai és erkölcsi veszteség 133 évre is sok lenne! És valljuk be, e rövid kis történelmi epizód még csak Trianon előjátéka volt! A költő jól tudta, miféle szelek verik az ablakot, s jó előre figyelmeztetett: egy olyan kis nép, mint a magyar, nem engedhet meg magának internacionalista fényűzéseket. De hiába beszélt. Úgy hagyta itt ezt az árnyékvilágot, hogy látta már a láthatáron feldarabolásunk rémképét, ennek okán aztán halála sem volt emberhez méltó. A nemzethalálról vizionált akkor is, amikor rácsukódott az idő ajtaja.

Nehéz, kilátástalanná váló helyzetbe került közösségeknek hasznos lehet néha a hihetlent is hinni. Ősapáink hitték és tudván tudták, hogy a kivételes nagyok, de nemzeti szentjeink színe-java is azon munkálkodnak a mennyekben, hogy megszorult népüket megsegítsék a bajban. Említhetném Csaba királyfi vagy Szent László legendáját, de ha valakinek a szemében a nyugati példának nagyobb a respektusa, előhívhatom a német mitológiából a sírkamrájában harcra készülő Barbarossa Frigyest is.

Éppen így vagyok én Ady Endre szellemével. Tudván tudom, hogy nem hagyott el bennünket. Őrzők, vigyázatok – hangzik az örök intés, ám mellette a figyelmeztetést is meg kell hallanunk: az emberség és a magyarság értékei egyenrangúak, akárcsak a Duna és az Olt hangja, mint ahogyan a magyar, az oláh és a szláv bánat is azonos gyökerű... Igen. Ady kimondta, mi pedig helyezzük lelkünkre végre, ha valóban meg akarunk maradni himnuszunk égboltja alatt. Mindemellett joggal vetheti fel valaki: Ismerik-e az oláhok és a szlávok ugyanezt az igazságot? A választ Ady Endrén már nem kérhetjük számon, ennek terjesztése, a kölcsönös megbékélés elérése legyen a mi – immár halaszthatatlan – dolgunk.

CSONTOS MÁRTA

ÁTJÁRÁSI TILALOM

*Lassan összezárt a mennyei függöny,
a dzsinn kilépett a meséből, meghajolt,
s olaj-mécsesében utolsót lobban a láng,
mikor bejelentette a hosszantartó adássiünetet.*

*Hajtásokat növesztett a homályból a füst,
az új ágak megteltek füstszínű levelekkel,
a gyökerek végigtapogatták a házak falát,
összefonódtak az emeleti ablakok előtt,
rácsimpaszkodtak az ajtókeretekre, s ott
toporogtak vaksin a küszöbök előtt, majd
leroskadtak a porba, mint fáradt öregemberek,
s ahogy ólom-nehéz szempillájuk alá
benézett a kóbor sugár, megégett az álom.
Lassan magukra húzták nehéz takarójukat,
s a hegycsúcsok között botladozó felhők
elnyelték az ösvényt ég és föld határán.*

*Isten ott ült a hegy lábánál, kezében füstölővel,
s úgy érezte, valami fojtogatja a torkát.
Beburkolódzott szent illatába, próbált átlépni
a könnyű árnyék-térbe, de nem tudott már végleg
elpárologni, nem tudta átrendezni a maga-teremtette
csatajelenetet. Megszűnt az átjárás a világok között.*

ERDŐ A KERTBEN

*Aphrodite közeleg, kezében majoranna,
kakukkfű és más fűszerek, homlokát a lombok
árnyékába rejti, s ahogy kikönyökölok
az ablakon, a fák közötti zöld hullámokon
látom, bújócskázik a fény a levélrések között.
Megvillan a törékeny test körvonala a
párás derengésben, s míg hajladozva keresi
az ültetésre alkalmas helyet, leomló haja
megkapaszkodik az ágakon, várja, hogy a
madarak fészüket béleljék a puha szálakkal,
várja, hogy a mezítelen sötétség felszívódjon
a fűcsomókból szőtt selyemágyon.
Álmomban árnyékliliomok mellett baktatok;
változik a szín, már csak angyal-másolatok
vannak és nedvüket vesztett csillagok.*

*Gazdátlan erdőbe tévedtem, eltűnt katona-
sírok között járok, de a reggeli fél-sötétben
még látom a nyomokat; itt járt a habok
szülötte, virágzó loncok varázslólánya.*

GYÖRKE LÁSZLÓ

EMLÉKMORZSÁK BÉNIRÓL AVAGY A KILENC HÁ

Amikor a beregszászi hatos számú általánosból átkerültem a Kossuth Lajos Középiskolába, a IX. B-be osztottak be, de nem tetszett a névsor, mert senkit sem ismertem. Megkértem Lovai Attilát, az igazgatóhelyettest, ha lehet, tegyen át a H-ba, mert egy korábbi diáktársam, Szótér Jancsi nevét ott láttam. Lovai méltányolta kérésemet. Így kerültem egy osztályba Bénivel, akit korábban nem ismertem.

Egy emlékmorzsa azóta is eleven ebből a korszakból. Az orosz alapból utálta mindenki. Erre még rátett az orosz nyelvtanár, akit Dubász Paraszának (a diákok között: Piroska) hívtak, s aki csak úgy dobálta az egyeseket („jegynyica”), holott ilyen osztályzat nem is létezett, mert a kettes is bukást jelentett. Rádásul úgy tekintett a magyar diákokra, mint ellenségre. Ám egy alkalommal Béni bebizonyította, hogy Piroska igazságos is tud lenni, ha akar. Vette ugyanis a fáradságot és az óra tananyagát befiflázta. Piroskának kerekre tágult a szeme, aztán vigyorba kerekedett tatáros arca, megdicsérte Bénit és ötöst adott neki a feleletre. Több ilyen esetről nincs tudomásom.

Bénivel igen hamar összebarátkoztunk, mert vele könnyű volt szót érteni. Mint később kiderült, ez az osztálycseré igen jelentősen befolyásolta sorsom alakulását. Hiszen – bár addig is szerettem az irodalmat – amikor a továbbtanulásra gondoltam, a földrajz vagy valami más, reál tárgy jöhetett volna számításba, ezt azonban hamar elvetettem, mert nem szerettem a fizikát. Két évvel az érettségi előtt – akkor nekünk tizenegy osztályt kellett ehhez járni – megnyílt az ungvári egyetemen a magyar nyelv és irodalom szak. Amikor dönteni kellett, hogy végül is hol folytassam, Bénitől is megkérdeztem, neki mi a terve. Határozottan és tömören azt válaszolta, hogy természetesen magyar szakra megy. Ezután már „célirányosan” készültünk a felvételi vizsgákra.

Igaz ugyan, hogy én csak évet jártam a négyesbe, úgy alakult, hogy munkát kínáltak, és elmentem dolgozni, esti iskolában érettségiztem aztán. Persze a kapcsolat nem szakadt meg Bénivel, hiszen összējártunk. Rendszerint Tóth Dittáéknál (sajnos kedves diáktársunk igen korán, 28 éves korában meghalt) jöttünk össze az akkori Vörös Partizán (ma Tamás Mihály) utcában.

A másik rendszeres találkozóhely Drávai Gizi néninél volt, ahol az élet mellett fő menüként az irodalom szerepelt az étlapon. Gizi néni nekem magyartanárom volt még a hatos iskolában, de nagyon szerette Bénit, őt is „kölykömnek” tekintette. Annak idején Béni vitte el Gizi néninek a Tisza szigorúság című antológiát. Gizi néni általában őrjöngésben tört ki, ha valami nagyon tetszett neki. Innentől lehet datálni Beregszászban, majd Kárpátja-szerzte a Váci Mihály-kultuszt. (Később, már özvegyként járt Gizi néninél Váciné, én is itt találkoztam vele, sajnos a költővel nem sikerült.)

Gizi néni azt is vállalta, hogy felkészít bennünket az egyetemi felvételi vizsgákra. Négyen jártunk oda: Béni, Punykó Mari, Orbán Évi és én. Hárman be is kerültünk első nekifutásra, csak Orbán Évinek nem sikerült.

*

Nagyszöllősen felvételiztünk az Ungvári Állami Egyetemre. Néhány hónapig együtt is laktunk albérletben Ungváron Bénivel és még egy beregszászi magyar sráccal, Hordonka Pityuval, aki biológiára járt. Aztán nekem sikerül kollégiumi pótágyat szerezni. Ez azt jelentette, hogy a négy-személyes kollégiumi szobában, ahol eleve öt ágy volt, betettek még egy csóágyat, „roszkladuskát”. Pontosabban én vittem hazulról, csak megengedték, hogy azon aludjak. Nekem kellett elsőnek kelnem, hogy mire a többiek mozgolódnak kezdenek, a pótágy már össze legyen rakva. Este meg addig nem fekettem le, míg mindenki nyugovóra nem tért.

Ha jól emlékszem, másodikosok voltunk (1966), amikor Béninek az az ötlete támadt, hogy indítsunk saját lapot, ahol saját írásainkat helyeznénk el. A publikálási lehetőségek annyira korlátozottak voltak, s az írásokat annyira árgus szemekkel vizslatták a főszerkesztők – hiszen pártlapok voltak valamennyien –, hogy reménytelennek tűnt a rendszeres publikálás. A Kárpáti Igaz Szó akkor napilap volt, de nem önálló, gyakorlatilag az ukrán Zakarpatszka Pravdának volt a tükörfordítása. Csupán egy-egy önálló cikk, vers, tematikus oldal jelent meg benne hébe-hóba.

Irodalmi önképző kört (a Forrás Stúdió közvetlen elődje) is létrehoztunk az egyetemen, melynek, természetesen Béni volt a vezetője. Már ezt sem nézték jó szemmel az egyetem „fura urai”. Hát még mikor megjelent az Együtt!

A Béni idősebb testvérei, Jenci és Árpai zenészek voltak, sokat turnéztak a filharmóniai zenekarral, s ilyenkor „megszálltuk” a városközpontban lévő egy helyiségből álló „szolgálati lakásukat”, ami nem volt más, mint egy sötét lyuk, hiszen egyetlen kis ablaka a világítóudvarra nézett. Ott készültek az első Együtt-

számok. Írógépen, indigóval sokszorosítottuk. Jómagam is legépeltem egy példányt jó párszor. A kötést maga Béni végezte, a könyvkötészetet édesapjától tanulta, aki profi szinten űzte ezt a mesterséget. A sötét lyuk ilyenkor megélenkült, fényes lett. Itt főztünk először életünkben makarónit. Fogalmunk sem volt a módszerről, így alaposan túlfőztük, puliszka lett belőle.

Béni szigorú, de igazságos kritikus volt. Ő ösztönzött arra, hogy a novel-lakísérletezés mellett próbálkozzak könyvismertetéssel, sőt, akár kritikával is. Így aztán vettem a bátorságot, hogy írjak Lusztig Károly akkoriban megjelent, Hajnalra kitisztul című kötetéről, mely elsősorban publicisztikai írásokat, riportokat tartalmazott. Ugyanis novellaszerű írásai is a publicisztika szintjén maradtak. Magyarán, hiányzott belőlük maga a szépirodalom, a katarzis. Lusztig Károly akkoriban a Kárpáti Igaz Szó egyik főszerkesztő-helyettese volt, írásait bírálni nem volt éppen taktikus megmozdulás, persze ezzel az akkori diák nem sokat törődött. Mint később kiderült, nem is tettem vele keresztbe magamnak, mert arról Balla László, a főszerkesztő gondoskodott. Bár engem nem támadott a sajtóban, mint tette azt később Bénivel, Fábián Lacival, Fodor Gézával, Zselicki Józsiával, de amikor korábbi ígéretét – hogy felvesz a lap munkatársának – tette kellett volna váltani, közölte, most nem tud felvenni. Majd talán később. Ez a később sose jött el. Mai napig nem tudom pontosan, miért lettem szálla a szemében, csak sejtem. Nyilván már az is közrejátszott egy ilyen döntésben, hogy egyszerűen ahhoz a csapathoz tartoztam, melynek szellemiségét Kovács Vilmos, Fodó Sándor, Béni határozta meg.

*

Még ungvári diákként gyakran összejártunk, a nihilben kellett, hogy valahová tartozzon az ember. Eleinte Balla Gyula és Béni albérletében jöttünk össze – akkor még csak néhányan – a mostani Petőfi téren (akkor még „Vozjednannya” volt). Itt tanított meg Gyula igazi lecsót készíteni. Ma is az ő receptje szerint főzöm, a családom nagy-nagy örömére. Később egyre gyakrabban fordultunk meg Kovács Vilmosnál a „proszpekten”, aki sose mondta, hogy most épp nem ér rá, vagy zavarjuk. Még az is előfordult, hogy nála aludtunk. Ittük a szavát, magam részéről irigykedtem is egy kicsit, hogy mi mindent tud. Sokszor olyan magas röptű polémia folyt közte és Béni között, hogy csak tátottuk a szánkat.

Amikor Fodó Sándor az egyetemre került, egyáltalán nem a szokásos tanár-diák viszony alakult ki köztünk, hanem baráti. Persze, a vizsga, az

más volt. Arra mindenki úgy készült, mintha azon múlna az élete. Nem hozhattunk szégyent Sándorra. Az ő lakása is találkozóhely volt akkoriban.

Aztán később Béninek – már nem emlékszem pontosan kivel – Ungváron a Minaji utcán egy régi családi (paraszt) házban volt albérlete. Ez a ház is találkozóhely volt. Ide már azok jártak, mint például Tóth Pisti, akik jóval később lettek egyetemisták. Egy alkalommal szilaj jókedve volt a társaságnak, Fodó rászólt Tóth Pistire: „Mi vagy te, tótágas?”

*

A diplomavédés is érdemel egy-két szót. Jómagam Moldovával foglalkoztam (akkor még azt hittük, a mi emberünk). Nem is volt semmi probléma. Béni Kárpátalja művelődéstörténetének egy fejezetéről írt (már akkor, ha jól emlékszem a két háború közötti időszzakkal foglalkozott). Témavezetője Vaszócsik Vera volt, akiről mindenki tudta, hogy téglá. Meg is lett az eredménye, hiszen bár Béni rengeteg eredeti forrást használt, melynek mindegyikét témavezetője sem ismerte, mégsem hagyták, hogy jeles legyen a munka. Ha jól emlékszem, a védésen folyton a szerző irredenta beállítottságát firtatta. Aztán addig csúrték-csavarták, míg négyest kapott.

*

Én az egyetem után falusi tanító lettem. Sose felejttem el, amikor megjelent az ominózus Balla-cikk, az Elidegenedés (vezércikként hozták le, aláírás nélkül, de mindenki tudta, kinek az „alkotása”). Beregszászban a Méhes-palota előtti újságosnál Béni vásárolt vagy tíz Kárpáti Igaz Szót. Ott helyben elolvastuk. Az, hogy támadta, a kommunizmust építő társadalom ellenségének kikiáltott Bénit, Fábiánt, Zselickit, Fodort, még csak elment volna, hiszen ez volt a „blabla”. Hanem elméletét, a támadás alapját csalásra, hamisításra építette fel: hiszen például a Fábián Laci egyik versének inkriminált részletét meghamisította, s ezt bírálta eszeveszettül (halk szavú – halszavú).

Akkor Béni még Kovács Vilmoossal a Kárpáti Kiadóban dolgozott szerkesztőként. Arra pontosan ma már nem emlékszem, hogy ezt követően, vagy pedig a Tiszatájban megjelent (szintén Vilmoossal közösen írt) tanulmány után menesztették mindkettőjüket a kiadótól. Tény, hogy ezután nem sokkal (1971 novemberében) Bénit a nyavalyái ellenére besorozták katonának. Mint utóbb kiderült, amolyan büntető intézkedés volt ez is, akárcsak Fábiánnal szemben. Engem 1972 májusában bujtattak angyalbőrbe. A kapcsolatot katonaként is tartottuk. Később mesélte, hogy Dnyepro dzerzsinszk nemcsak azért volt

borzasztó, mert teljes gúzsba kötötték az itt szolgálókat, hanem a környezet-szennyezés miatt is. Narancssárga, piros volt szinte állandóan az ég, a rézpor finom szemcséi ellen nem volt menekülés.

*

Amikor 1973 májusában leszereltem (én Isztrában, Moszkvától 70 kilométerre „szolgáltam”), az ungvári repülőtéren szálltam le. Fodóhoz vezetett első utam, aki először meglepődött, de mint mindig, nagy szeretettel fogadott. Kaptam tőle egy tiszta zoknit, sajnos, civil ruhát nem tudott adni, így kénytelen voltam még pár órát munderban utazni Beregszászig a vonaton. Sose felejttem el, az állomáson nemcsak Béni várt, hanem édesapja is. Jenci bácsi, persze, rögtön elsütött néhány viccet, amitől azonnal jobb kedvre derültünk.

A hetvenes éveknek ezt a szakaszát nevezhetném akár a nihil évtizedének is. Engem visszahelyeztek a haranglábi iskolába. A személyi igazolványomat még nem kaptam vissza, de már ki kellett járnom, bár már nem volt tanítás. A kijárási önmagában nem okozott volna problémát, ám annak idején az államhatárhoz közeli néhány kilométeres sávot határzónának nyilvánították, ahová csak engedéllyel lehetett belépni annak, aki épp nem ott lakott. Harangláb a zónába esett, elvileg engedély kellett volna, de azt nem adták, hiába dolgoztam ott. De hát nemhogy engedélyem nem volt, még személyim sem, csak a katonakönyvem. Ez a munkáltatót nem érdekelte, ki kellett járni, punctum. Sose felejttem el, egy ízben hazafelé jövet Mezőkaszonynál a határőrség megállította a buszt, két fegyveres jött ellenőrizni az iratokat. Persze, engem kiszúrtak, mert nem volt papír. Hiába magyaráztam a kiskatonának, hogy munkából jövök, nem érdekelte, rám fogta a géppisztolyt, s kitessékelt a buszból. (Mindez 1973 júniusában!) A busz elment, engem ott tartottak, még jó, hogy bilincset nem raktak rám. Kérdezem a katonától, mit szándékoznak velem tenni. Azt mondja, majd, ha jön valaki, aki ismer, akkor kiválthat. Fél óra elteltével jött egy kaszonyi ismerősöm, aki „kiváltott”, s szélnek eresztettek. Mehettem, ahová akarok, csak a határ felé nem. No, itt voltam tíz egynéhány kilométerre Beregszásztól, de a legközelebbi busz csak másnap jött volna. Fogtam hát magam, elindultam a szomszéd faluba, Zápszonyba a vasútállomásra.

Hát ilyen „barátságos” légkör uralkodott akkoriban Kárpátalján. Béninek leszerelése után Kovács Vilmos öccse, Miklós „szerzett állást”. Miklós volt a mozi igazgatója, s mivel egy kertmozi is volt Beregszászban, Bénit mint kertészt alkalmazta. Persze, nem annyira a kereset miatt, mert az „bagó”

volt, hanem azért, hogy ne molesztálja („csesztesse”) a hatóság. Később egy munkácsi fogyasztási szövetkezet vándorfényképésze lett. Ebből az időszakból való a mondókája: „Fotográf Benedek, házhoz menedek”. A beregszászi öreg házban – ahol nem volt vízvezeték – hívta elő a filmeket, másolta a képeket. Színes fotózással is kísérletezett, de a szűkös lehetőségek miatt akkoriban ez nagy kockázattal járt. Ebben az időszokban épített (saját két kezével) a házhoz egy kuckószerű toldást, hogy legyen hol tartani a könyveit. Fábián Laci is ez idő tájt szerelt le, a vasgyárban helyezkedett el dekoratőrként. Szépen rajzolt, írt. Annak idején szinte állandó vendégek voltak nálam, a Görbe utcai legényszobámban Béni, Laci meg Czébely Lajos.

(Egy alkalommal akkora eső esett, hogy csak gólyalábon lehetett száraz lábbal bemenni a házba, s ez alkalommal Jenci bácsi is megtisztelte kilenc négyzetméteres hajlékomat. Félcipőben volt, nem kockáztathattuk, hogy beázzon a lábbeli, felkaptam hát a hátamra az egyáltalán nem súlyos öregembert.)

*

1976 első fele már a készülődéssel telt. Béni gavallér volt, hiszen kedvenc írógépét, az Optimát nemes egyszerűséggel nekem ajándékozta. Miért is vinne magával Magyarországra Kárpátaljáról egy magyar írógépet? – mondta. (Én aztán 1989-ben hasonló meggondolásból ugyanazt a gépet Horváth Gyulának ajándékoztam, aki csetfalvi születésű sorstárs volt: alattam járt egy évvel az egyetemem, verseket is írt, de nem tartozott az „elit-hez”. Együtt katonáskodtunk, majd ő Mezőkaszonyban tanított, oda is nősült.)

Az udvaron szinte állandóan égett a tűz: heteken át égette a szemétté vált papírokat. Volt ebben valami szimbolikus, s ettől kicsit elszomorodtunk mindannyian, akik így vagy úgy részt vettünk az készülődésben.

*

BICIKLIVEL HAZAI TÁJAKON

Béni rajongásig szerette a természetet, a hazai tájat. Számptalan alkalommal pattantunk biciklire, s elindultunk csak azért, hogy szabadabban érezzük magunkat. Jobbára Nagybereg felé vettük az utunkat, s Kígyóst elhagyva, amikor felértünk a beregi dombra, Béni megállt: „Táj, ez táj” – mondta. Balra terült el a Szernye-mocsár, tiszta időben el lehetett látni Gátig, Munkácsig. (Sőt, később a „tésztagyárat” is lehetett látni, amely Munkács alatt épült.

Radar vagy lokátor volt, csak a néppel próbálták elhíttetni, hogy hatalmas monstrum „makarónigyár”. A Szovjetunió széthullása előtt a népharag miatt nem is fejezték be a hadi objektumot.) Jobbra dimbes-dombos volt a táj, erdő, szántó, szőlő, rét váltotta egymást. Hosszú dombon vezetett út kilométereken át, míg elértük Nagybereget. Ha tovább mentünk, Beregen túl néhány kilométerre újabb szép erdő csábított barangolásra, gombázásra. Ennek a határában volt a beregi mesterséges horgásztó, egyik kedvenc kirándulóhelyünk. Lehetett fürödni, az erdő szélén tüzet raktunk, süttöttünk-főztünk. Itt készítettem bográcsban életem első és eddigi legjobb gombapaprikását. Ha tovább mentünk egyenesen kelet felé, akkor Alsó- és Felsőremetén át juthattunk el Komlóra, Szilcére, Dolhára. Ha balra letérünk, akkor Beregújfaluban, szülőfalumban kötöttünk ki. Emlékszem, egyszer Dolhára is elbicikliztünk, ahol lefényképeztük a Rákóczi-szabadságharc dolhai csatájának emlékművét, melyet a hálás ruszinok állíttattak a kuruc hősök emlékére. Próbáltunk utána járni, hol zajlott vajon a csata.

Mindenhová biciklin mentünk kisebb-nagyobb csoportokban, hárman-négyen. Két nagyobb túra is elevenen él bennem: az egyiket még 1966 nyarán tettük hármasban: Szabolcs bátyámmal, Bénivel. A kerékpárok közönséges hétköznapi, jobbára ócska szovjet bringák voltak. Béninek volt egy kétszemélyes sátra olyan műanyagból, mely alatt a hegyekben a nyár közepén is meg lehetett fagyni. Az első hálóhelyünk a Beregszásztól 63 kilométerre lévő Huszt alatt volt a Tisza-parton. A kavicsos parton állítottuk fel a sátrat. Tűzrakáshoz a fát a Tiszából fogtuk ki. Büszkék voltunk rá, hogy vizes fával is tudunk tüzet rakni. Ez aztán elbizakodottá tett bennünket. Másnap Ökörmező közelében esteledett ránk. A Nagyág völgye ott már ugyancsak szűk: a folyó és az út mellett csak ritkán akadt egy-egy veteményesnek, kaszálónak, rétnak való lapos hely. Megdézsmáltunk egy krumpliföldet (összefutott a nyál a szánkban: milyen jót fogunk mi ebből csemegézni). Aztán jött a meglepetés: a száraz fenyőgallyak egy pillanat alatt ellobbantak, a vastagabb ágak viszont ettől nem voltak hajlandóak tüzet fogni. Amíg tartott a gyufánk, addig próbálkoztunk – hiába. Szégyen szemre az erdő szélén nem tudtunk tüzet rakni. Már azt hittük, éhen kell lefeküdnünk, mikor Béni elővett a tarisznyájából egy szelet vajás kenyeret. Azt elosztotta, így bírtuk ki pitymallatig. Fel is keltünk nyomban, ahogy világosodott, mert olyan kutya hideg volt a sátorban, hogy gyakorlatilag nem aludtunk semmit. Összekaptuk hát magunk, s elindultunk Ökörmező felé. Az első emelkedő előtt Béni újabb meglepetéssel szolgált: elővett egy

„csekuskát” (negyedliteres vodkásüveg), azt meghúztuk, aztán „lóra” patantunk. Akkoriban nem szerettem a vodkát, de ez annyira jólesett, átmelegített, erőt adott. Kelltt is az erő, hisz úgy tűnt, mintha mindig dombnak felfelé mennénk. Pedig akkor még nem is sejtettük, mekkora út vár ránk aznap. A következő pihenőnél ugyanis kiderült, hogy Béni elfelejtette magával hozni gyógyszerét (vagy elfogyott, már nem emlékszem), amit aznap kellett volna bevennie. Azt nem tudom, mire szedte, de nem volt mit tenni, tudomásul vettük, hogy aznap 130 kilométer tekerés vár ránk. Mit mondjak, Munkács és Beregszász között már sokszor leszálltunk, s gyalogoltunk egy kicsit, mert már nem bírta a fenekünk a bicikliülést.

Egy másik biciklitúra is emlékezetes. Akkor is hárman mentünk, a harmadik ezúttal Sari Jóska volt Visokról. Az útvonal Volócig ugyanaz volt, mint a korábbi alkalommal. Volt nálunk egy térkép, mely nem is az volt, hisz nem „karta” (térkép) volt ráírva, hanem „szhema” (séma). Úgy tűnik, ez az ellenség megtévesztésére készült, ugyanis szerepelt rajta egy országút Volóc és Munkács között. Gondoltuk, miért mennénk egy nagyobb kört Alsóverekén, Polenán keresztül, hisz így megspórolhatunk jó pár kilométert. Elindultunk hát a térkép szerint. Alig tettünk meg 6-7 kilométert a Latorca (legalábbis akkor még azt hittük, később néztem utána, hogy az a folyó valójában a Vecse volt) völgyében, az út egy rozoga hídon vezetett át a folyón. Ez már kicsit gyanús volt, de a nyomokból ítélve használták ezt az utat. Mentünk hát tovább. A következő híd már meg sem volt, csak helye. Nagy teherautók azonban áthajtottak a túlpartra, hisz a folyó nem volt mély, mi magunk is átgázoltunk rajta. Egyszer, kétszer, aztán még vagy hússzor. (Erről is van képünk). „Ismerd meg hazádat!” – mondogatta Béni, meg hogy „Íme, a köztársasági rendeltetésű országút”. Kétségtelen, ha nem így történik, szegényebbek lettünk volna egy (kellemesnek éppen nem mondható) élménnyel.

Azt a következtetést vontuk le, hogy egy háború előtti térkép alapján készült a „szhema”, amikor az út még valóban járható volt, s hidak íveltek át a Vecsén. Azóta nem jártam arra...

RIDEG ISTVÁN

AZ ÖREGKOR MAGÁNYA

*Kedves tanáromnak,
a nyolcvanéves Ilia Mihálynak ajánlom*

Már legalább két hónapja, hogy elolvastam Nagy Zoltán Mihály második trilógiáját. Azóta állandóan fogva tart a benne megfogalmazott, a hajdani népi írókra jellemző felelősség a máért, de még inkább a holnapért. Bizonyos, hogy nagyon hiányzott már egy ilyen, mindent mérlegre tevő meditálás a mi „süllyedő magyar Atlantiszunkról”, hogy Bertha Zoltán találó kifejezésével éljek. Mert jól átgondolt, jól felépített rétegei vannak Nagy Zoltán Mihály művének, amelyben a kövérrel szedett, kiemelt vezérszavak útjelző, sajátos szövetet képeznek. A nemzedéki, kisebbségi, és egyáltalán a magyar sors az anyaországban és körülötte (főleg Kárpátalján), és általában az emberi sors és - léthelyzet egy ember öregségébe vetülő minden kínja, keserve benne van ebben a hosszan tépelődő, monológformájú magányosságban. Ez a tökéletes forma (három egymondatos gondolatfolyam) és ez a téma-tartalom (az öregkor magánya) kitűnően alkalmas az egyéni és közösségi érzések sokaságának asszociatív összeölelésére és kifejezésére.

A főhős egy olyan öregember, aki mindig az emberi méltóság nevében tiltakozik az őt körülvevő emberellenes rendszer ellen. Erről Szabó Pál *Öregnek lenni* című vallomása jutott eszembe. Szükséges idéznem is, mert az öregségről szólva a mindenkori emberi törődésnek, az ember tetteinek, küzdelmeinek méltóságáról is szól: „*Meg kellene írni az öregkor regényét, mert milyen döbbenetes, hogy ez nincs megírva (...) mikor az ember öregségében végképpen magára marad! (...) Egy a feladat: a lehető legemberibb módon élni le az életet...*”.

És íme, itt van Nagy Zoltán Mihály trilógiájának hőse, aki teljesíteni látszik mindazt, amit Szabó Pál hiányolt. Magamagának ad bizonyosságot élete számvetésében, hatvanegy éves korától kezdve hetvenedik beteljesedett esztendejéig. Rendkívül etikus, szinte Arany János-i tisztaságú ítélkező, aki a saját tapasztalataival való vívódásaiban próbál egyfajta értelmet adni életének, amit valóban a legemberibb módon élt le, egyéni és a magyarság érdekeiért egyaránt aggódva.

A halál felé tartó öregember egyre gyötrőbben ítélkezik a látott, tapasztalt, tudott magyar sors világa felett, ugyanakkor a tisztánlátás öröme, feszültsége és megnyugvása is éltetett ebben a műben, amely az öregség biológiai fogságáról is szól. Halála pillanatáig a gondolkodó ember méltóságát éli.

Már a trilógia első részében (*Messze még az alkonyat*) pontosan látja a helyét, helyzetét: „*nem az elmúlás maga / félelmetes, / hanem a beléje torkolló / idő- és útszakaszon / kényszerűen vánszorgó embertől / elidegenülő mindenek / közönye, (...) még / itt vagyok, de már / nem számolnak velem*”.

A nemzeti tudatból hamarosan felbukkan az első konklúzió: „*Mohács óta / sorvad, esik szét / az ország, a nemzet*”. A fajtája sorsán kesergő öregembernek fáj a szállóigévé vált politikai idiotizmus: „*merjünk kicsik lenni*”. Fáj a múltat beismerni is: „*talán / István király / intelmében a hiba, / ő buzdított / az idegenek / seggnyalásos / tiszteletére*”. Ebben a gondolatmenetben óhatatlanul ott zakatol a velünk élő Trianon fájdalomja is: „*ők, / akik szétépték az országot, és / még többre vágnak, / lerágni csontig a maradék konc / húszét, úrmagja / se maradjon / fajtám lelkületének*”.

Az olvasó akár asszociálhat is. Idézheti a nemzeti emlékezetből Berzsenyi riadóját: „*Romlásnak indult hajdan erős magyar!*”; „*undok viperafajzatok / Dúlják fel a várt*” (*A magyarokhoz I.*). Vagy Kölcsey borzongató látomását: „*Más faj állott a kihúnyt helyére*” (*Zrínyi dala*). Eszébe juthatnak akár a kortárs Serfőző verssorai is: „*Magyarország siralomház, / Az elítélt maga a nép. / Leszámolás a sorsa. Megásták veszthelyét*” (*Ne reméljen*).

Az öregember említi is mindjárt a 2004. december 5-ei lelki Trianont: „*voltak, akadtak / derék emberek, / kicsikarták a voksolást / az állampolgárságról, / ami reményt keltő / drága / mikulásajándék / lehetett volna / nekem, nekünk, / kirekesztetteknek.*” De megtörtént, amire nem számítottak a voksolást kezdeményezők, s amire nincs bocsánat: „*megérdemli sorsát, / pusztulását, / akinek, aminek / a saját fajtája / jelképesen sem / kell*”

Rendre megszólalnak a gondolat árján, a történelmi régmúltba való visszatekintés közben-mellett a rendszerváltozás utáni állapotok szemléjének egyre riasztóbb tényei: „*munkahelyük, / sokaknak nincs a faluban, mióta / beüött a változás, a nagy / felfordulás, (...) feketemunkásként / alkalmaznak munkaerőt, / mit számít, hogy az emberek / egyszer majd / nyugdíjba mennek, (...) látni / az egykorvolt erények / porladását, (...) мүдicsfényvel istenített sztárok / bagzási hóbortjait / csócsálják / a bulvárlapok pletykarovatában, (...) a szingli-szörnyek méhéből / hiányzik / a jövő és annak hite*”.

A gyökereihez ragaszkodó, fogódzót kereső öregemberben még kitüntetett helyet kap a falu, amely „*sose vétett a város ellen*”, „*a falu / megejtő szépségű zöldellésében / ott lüktet / a jövőhit, forrón sugárzó / vigasz / a reménytelenségben, / itt / harang ha kondul / rettenettel, / ércesen zengő igéje / feleml bármi mélyből, / ezt az ígét / a város / tülekedő autócsordáinak zajában / nem hallja a lélek*”.

A neoliberalizmus hajszás, lelketlen korának végtermékeivel mélységesen együtt érez az öregember: „*jaj, nem, / nem szabad / bántó szóval illetni / a hidak alá, / aluljárók zugaiba, / kapualjak sötétjébe / számkivetett / nyomorultakat, / a napi robotból kimerülten / hazaigyekvőket sem, / sorsos társak ők, / a mindenhatóvá avanzsált / Profit / bezsebelőinek, / az embervilág ordasainak / megváltásban már nem reménykedő / áldozatai.*”

Az emlékezésben felidéződik a paraszti, a személyes életút megannyi nehéz, de hasznos próbatétele: „*van mese, és van / a valóság, / amelynek ökle / először és igazán / kamaszkorodban / a cséplőgépnél / csapott meg, ahol / másodmagaddal / a töreklyukban, / augusztusi forróságban / nyelted a port, ami / vastagon rárakódott / meztelen válladra, hátadra, / a verejték patakocskái medret mosva / csordultak alá a bőrödön, / szédelegtél a fáradtságtól, / térded mögött az ízület / rángott, remegett, / lested az estét, mint / a megváltást, / nagy lecke volt, de / megfeleltél.*”

Gyakorta felidézi halott felesége emlékét: „*a részeg ficsúr, / a falu selyemfűja / elgázolta / Őt, (...) Ő nincs, / már nincs, / mégis / van, / az együtt megélt / sok évek alatt / lényed részévé, eggyé vált / veled, és amíg élsz, Ő sem / halhat meg*”. Vigasztalódni próbál az utódaiban: „*unokáid szemében / a csillogás, / léted reményteljes / folytatódásának / ígérete*”.

Megértéssel, bölcs belátással vonul egyre hátrább: „*húzd meg magad / a hátsó, a fürdőszoba és a konyha közötti / apró szobában, (...) neked / legyen elég / az ablaktalan / odú*”, ami természetesen újabb veszteségtudatot indukál, „*de / nincs jobb / megoldás, / engedni, vállalni kell / a meghátrálás kínját*”. Még akkor is, ha ez a meghátrálás tovább erősíti benne az elmúlástudatot: „*így kezdődik / az elmúlás, így / apad el / a lét joga, / előbb / csak / hurcolkodás / az aprószobába, / onnan / keserű magányban / óhatatlanul / elemésződve / csakhamar / az utolsó, legszűkebb, / agyagfalú / odú / örök sötétjébe*”.

Gondolkodó emberként „*talál csomót / az isteni kákán is*”, amikor eszébe jut a felesége vallásossága: „*rendszeres templomba-járással / halát adott Istennek / a saját kicsi / boldogságáért, / ami nem is volt annyira kicsi, hiszen / belefértünk sokan, / én, a lányunk, a fiunk, / az unokák, / a tiüskés*

természetű / menyünk is, / mit ártott ezzel / Istennek.” Józanul, racionálisan elmélkedik: „az még rendjén, bízni / az Úrban, / de hogy csak őbenne, / a magunk értelmében pedig / nem, / na, ez furcsa”, hiszen „a Szentírást ők is (a papok – R. I.) / a saját értelmezésükkel / magyarázzák”.

Felesége értelmetlen elvesztése miatti fájdalomban a bibliával is vitázik: „nem vettetik az igaz semmi bántásba, az istentelenek pedig / teljesekek nyavalyával / hát ez / egyszerűen / nem igaz, élő példa / lehetsz rá / te magad, / hiszen bárhogy perlekedsz / vele, az Úrral, / soha egy percre sem vetemedtél / istentelenné, / mégis / kimérve rád a csapás, vettettél / bántásba, / elorozta isten tőled / a legdrágábbat”. Saját élettapasztalatai alapján lát sötétten: „nincs más / magyarázat, / Isten / rég belefáradt, / vagy kezdettől fogva / gyáva / a teremtés, a gondviselés / tökéletességére.” A megtapasztalt mindennapi valóságok kifogatják előtte a Miatyánk igéjét is: „miképpen mi is / megbocsátunk / azoknak, / akik ellenünk / vétkeznek, / vagyis naponta / nyakunkra teszik a létgondok kését, és ne vigyél minket / kísértésbe, hogy ne merjünk / a létezés teljességére vágni, (...) mert tiéd / az ország / és a hatalom / és a dicsőség / mindörökké, / meg a mindig idejében / átöltöző, ájtatos arcot öltő / álszenteké, / nekünk csak / az ima / keserű reménye / marad”. Elkeseredetten ágál Isten ellen: „te / vak / Isten, / mert az vagy, / vak és / süket, / az igazak / szava, fohásza / nem ér fel hozzád”. Elégedetlensége mondatja ki vele: „hiszen eleve tudtad, / belebukik, keresztfán végzi / a szerencsétlen, az ártatlan, / és hasztalan, hasztalan, / mert nem volt / megváltás, / néped számára / maradt a szenvedés”. Kétségek között hánykolódik: „igen, hiszem / létezésedet, / de / nem értem, / nem érthetem / a jóvátehetetlen döntést, / és / nem tudok, nem akarok / bárgyúmod / belenyugodni / a veszteségbe, / szemedre vetem / kegyetlenségedet, igazságtalanságodat”.

A feleség hiánya „a falu / könyves emberét” (tehát valóban értelmiségi ez az öregember) halálváraásra készíti: „végre / vedd észre, lásd be, / időd lejárt, / túl a hatvanon / mi más dolgod lehet, / megköszönni / Istennek / a puszta léte”. A korábbi, kifelé mutató vádat marcangoló önvád váltja fel: „van fekhelyed, van takaród, / emberi számítás szerint / jövődarabkád is / a rád virradó holnap / reggelétől estéjéig, / nyújtózz el hát / a fekhelyeden, takaród alatt, és / aludj el végre, lásd be, / a világ olyan, amilyen, / te sem vagy különb / megítélt felebarátaidnál, / téged is / önzés vezet.”

Az önemésztő tépelődés, gyanakvó képzelődés, méricskélés állandósul: „férjen el / a két világ, / az enyém és az övéké / egy fedél alatt / békésen, (...) lehetetlen / nem észrevenni, hogy / szerintük / útban vagyok, / kivált / az Ő / halála óta, (...)

lehet bármilyen / iszonyú / a te veszteséged, / egy vagy csupán / a szenvedők közül”. Többször önmérsékletre inti magát: „neked / a saját fájdalmad is sok, / nyöszörögsz, felhördülsz, már-már felordítsz / a Nélküle megtapasztalt ürességben, / de a fiad, a menyed és mások / érzésvilágát / nem érezheted át, / csak a képzeleted sejteti / az ő / kínjukat”. Időnként megvigasztalódik: „indulnak a fiatalok / munkába, velük a két unoka / degeszre tömött iskolatáskával, / nyílik a kocsiajtó, besurrannak mindketten / a hátsó ülésre, / és / az ablakból jól látni, / a kisebb feléd figyel, mosolygósan integet, aztán / a nagyobb is, / míg csak meg nem lódul a kocs, (...) a mosolyos integetés (...) / a szeretet jeleként / örök élmény, / és érzed, határozottan érzed, / a búcsút intő kezecskék / meseszerűen / elhessentették / komorságod rikácsoló nagymadarát”.

A trilógia második részében az öregember hatvanhét éves korában folytatódik a racionális gondolkodás a világról, a beszédes példák sokasodnak, gazdagodnak a kanyargós, zezzugos meditálás közben. Kitűnően alkalmas erre a tájba helyezés. A halott feleség sírjánál való töprengés nyitó kérdése: „elmerülve, / ásott odú / sötét ölébe / kényszerítve / mivé lett / világod világa.” Az önszuggesztíóban mintha üzenne az egykori társ: „kedves párom, / bennem nyugalommá dermedt / a lét szapora léptű / elevensége, / de te / bírjad / cselekvésben / izzásig hevülve, dacosan / a hiányommal / rád szakadó, / kavargó, / súlyosan megáradt időt”. Temetői zárandoklatai feltűnnek a környezetének, hiszen „magadban beszélsz, Róla, Hozzá, / kettőtökért, / ami / a falu szerint / nem normális.” A pap hiába békítené: „bátyám, / fogadja el / zokszó nélkül / Isten akaratát, / bízson / a feltámadás örömeiben”. Megszólal benne a közélet jellemzőiből táplálkozó józan realitás ateizmusa: „a feltámadás örömről, / ez is csak / szép, szent / mese, / arra jó, / amire / izmusok, pártok / kortesbeszéde, előre megfontolt / bitangással, / kilátásba helyezett boldogság / ígéretével / békétűrésre bírni / nyomorúságában / az embert”.

Sinka Istvánhoz és Sárándi Józsefhez hasonlóan, sajátosan plebejus hangon ítéli el a magyarság kárpátaljai és anyaországi társadalmi berendezkedését: „ez a világ / a tisztességteleneké, / ők csinálnak / törvénytelenül / törvényt csakis / nekik passzolót”, „hát / mikor jár le / az idejük, / feltör-e valaha / a meglopottak / szent haragja, (...) nincs remény, / birkává züllesztve / tűr, csak tűr / a nép, / szemé világát / gumigolyóktól, / veséjét / gumibottól / félti, / bizonyítja / ötvenhat után / az ötvenedik október, a hatalmat bitorló elit / verőlegényeivé lettek / a rend őrei, / hitvány kiváltságosok / demokráciának csúfolt / világában / kussolni kell / mindenki másnak”.

A népet ért bántás, a nyomorúság okán párhuzamot von a jelen és a múlt között. Nyilvánvalóan a jelen tényeit, gonoszságait vetíti a múltba: „*konok koponyádban termett / gondolat szerint (Árpád vezér – R. I.) a kettős fejedelemséget / megszüntetve / egyeduralomra tör; (...) Géza fejedelem (...) / lerombolja / az erős nép szokásrendjét*”, István király pedig „*népét, országát / mi másért, egy vágyott koronáért / kiszolgáltatta / idegeneknek*”. Felindultságában (a kisebbségi kiszolgáltatottság, érzékeny léthelyzet okozta fájdalom: a fájdalom talán elvette az eszét?) tagadja a történelemtudomány által is helyeselt istváni tetteket, amelyek a magyar megmaradásért tett szükségszerű lépések voltak: „*ó, dehogy, / dehogy az idő / parancsoló szavát, / dehogy a megmaradás / egyetlen esélyét / ismerte fel, / ez csak / lepel, / az igazságot / kendőzi el, / a temérdek vért, szenvedést, / amit kiontva, okozva, / a legszentebb ősi értékekhez, / a saját nyelvhez, / törvényhez, / hithez / nagy haraggal, / pengével is ragaszkodó / Koppány / igazságát / négyfelé szakítatva / rákényszerítette népére / Róma hitét, (...) / fitt az eredmény, / népe a saját hazájában / állami kényszer alatt / szolgálni kényszerül / habzó szájú idegenek / gőgös érdekeit, (...) / ezért vétek / ácsolni érdemet / István király feje fölé, / őt / keresztény janicsárrá nevelték / idegen papok, / hogy engedelmesen / az ő szolgálatukba / kényszerítse népét, / mint ezer évvel később / a verescsillagosok, / a piroskönyvesek / földi paradicsomot ígérő / kolhozokba, (...) megroggyant, összezugszorodott / István állama is, / mert az idő nagy viharaiban / gyengének bizonyult*”.

A keserű múltba fordulás, a kisebbségi és az anyaországi állapotok regisztrálása és összefűzése az egyre kilátástalanabbnak látott jelenből fakad, és minduntalan a jelenbe torkollik vissza. Csak halvány remény, illúzió dereng a távoli jövőt illetően. Ennek legszebb, legösszetettebb gondolatfutama Szent István politikájának fájó elmarasztalása, az istváni tett bírálata a napi aktualitások talajáról. Újra felizzik benne az igazságtalan, máig és talán örökké fájó Trianon okozta kiszolgáltatottság érzése: „*te, / konok / öregember / itt a mélyben / meg nem érheted, / csak remélheted, / nem marad, nem / maradhat / bitorolt dicsfényben / majmolásra ingerlő példa örökké / a Rossz, el kell hogy jöjjön / fajtád, / az ember / jobbik, becsülhető énjének / napkeltéje, / akkor talán / rátok is vetül / némi fény / itt, / az gyakorvult haza / elorzott csücskében*”.

A rendszerváltás pozitív eredményei (például emlékműállítás, névcseré: „*visszakapta nevét a falu*”) kevésnek bizonyulnak, mert az érdekvédelmi szervezetek vezetőinek önérdelkei a nemzeti egység ellen dolgoznak: „*fent, a megyei vezetés szintjén / piszkos magánérdekek, / pimasz ambíciók / roncsolják szét / az egységet*”, (...) *mennyi / álság, önérdék / dúlt, győzedelmeskedett / itt, lent is / a nagy akarások, / tiszteletre méltó törekvések / árnyékában*”.

A kisebbségi magyarság nemzeti érzéseit vandál módon megcsúfolják az intoleráns hatalom képviselői. A hatásos költői próza választékosan teszi átélhetővé a kisebbségi érzés kétségbeesett tehetetlenségét. *„ott a példa a hágón, / ahol egykor / Árpád vezette népét / az új hazába, / ahol / fenyőfát formázó / emlékmű nőtt / a honfoglalás tiszteletére, / és lett / a mívesen összeillesztett kövekből emelt / ártatlan kompozíció / casus belli, / túrhetetlen szálka / az idegenek szemében, / nekimentek barbár módon, / pöröllyel zúzták, / festékekkel öntötték le, szigorú állami címerrel / szentségtelenítették meg, / az oltárkövet / tűzzel emésztették, / a messze földről is hozott, / nemzeti színű szalaggal / kegyeletesen ékesített koszorúkat / széthajigálták, / volt, amelyik fölé / odaguggolt / a gyűlölet, / ráronddította ürülékét, / íme az / üzenet, / az idegenek / üzenete, / érthet belőle, / akinek / van bátorsága / szembesülni / a valósággal, / akinek még / nem mindegy / minden, / ez a baj, / egészséges lélekben / gyérülő fajtádat / ez mind / hidegen hagyja”.*

Az utolsó fogódzót, a „nyelvében él a nemzet” szállóige axiómáját is kikezdi a karizmatikus értelmiségi vezető nélküli praktikus valóság: *„vezér nélkül pedig / kény és kedv szerint (...) / érvénybe lép az önvészajtás / ostoba / ideológiája, / írassuk kölykeinket / idegen iskolába, ott legalább / perfekt megtanulják / az állam hivatalos nyelvét, / így felnőtként / jobban fognak / boldogulni, / szégyen, micsoda szégyen / ez a gyáva / kapituláció, / és mennyire fájó / a fennhéjázó gőg, / ahogy a jövőt feladók / lenéznek, becsmértlik / az anyanyelv szentségéhez / ragaszkodó keveseket”.*

A régi világhoz képest az új világ átrendeződött, ezért kiürültek a régi érzések, átíródtak a jelentések. Nagy Zoltán Mihály itt juttatja el poémáját arra a szintre, amikor a romantikus magyar hazafias költészet egyik nagy alkotásának bátorító lelkesítései is kiürülnek a mindennapi valóság félelmetes szorításában. Vörösmarty Mihály *Szózatának* (1836) patetikus, fenséges ereje megszűnik: *„százvezrek ajkán pedig / buzgó imádság helyett / a csend néma / dögmadara / gubbaszt, (...) nem, / elgyávult népnek / nem lesz, nem lehet / nagyszerű halála, / a gyáva nép gyalázatban / pusztul el, / sírját / ahogy veszik körül / gyászoló más népek, / röhögve belakják inkább / kiürült életerét”.*

A szenvedő öregember a kuttyájában lát egyedüli hű társat: *„állatként elismeri / emberi felsőbbrendűségedet, / de arról vajon / mit tud / a tudomány, / mennyire fontos / neked / az ő léte / közeledben, / hogy micsoda / felemelő, megnyugtató érzés / megsimogatni a fejét, / amikor / szemet bántóan / újra meg újra / fény vetül / a rideg valóságra, (...) / úgy vagy benne a világban, / hogy annak része / nem lehetsz”.*

A tévécsatornák az öregember szemében megvetendő etikai ellenségek, hiszen „okádják / csicsás látványosságba csomagolva / a könnyelmű élet / szépségként eszményített / mocskát, / mert úgymond / erre van / igény, / holott valójában / az általuk gyártott, adagolt / szellemi kosz (...) átlényegíti az embereket / a léhaság kéjesen nyüzsgő, vonagló / bábuivá, (...) munkát rühellő, munkát kerülő / élőködővé, / ez az igazság, / nemcsak / munkanélküliség van, / munkaundor is van”.

Az öregember istenhite is kezd labilissá válni: „igen, / érteni, / nem csupán / hinni / akarod / Isten szent jóságát, / vigasztaló törődését, / tapasztalni / gondviselésének / megingathatatlan jeleit, / de / sehol / semmilyen / bizonyosság”. Rádöbben, hogy „fogyó fényben”, vagyis „apadó hittel” viseli „a múlás törvényét.”: „(...) ma este / elmarad szádból / az esti ima, (...) / miért is mormolnád / dicsőségét, / kívánnád akaratának / beteljesedését, / ha nem méltó / dicsőségre, (...) mert saját veszteséged kínja / bármennyire / elviselhetetlen, / mégiscsak / semmisség / fajtád tragédiája mellett, / még hogy / választott nép / a tiéd, / akinek / erős vára, oltalmazója / Isten, / elég a dőre meséből”.

Bár „csak a romlás / vicsorog / mindenütt”, mégis talál jó példát a környezetében: „Ő, Béla, / izig-vérig / tanító, / az a bizonyos / lámpás ember”, de épp ezért „a hatalmasoknak / szemet szúrt / a szólás jogával élő / szuverén személyiség”, aki még verseket is ír: „Dantei pokol hogy keveredhet, / te híres huszadik század, veled, / nincs felelet”.

A „kesergő természetű” ember tudatát még inkább feldúlja a felismerés: „vesztes vagy, / és / a vesztes / mindig / magára marad”. Kétség is gyötri: „(...) sokszor elgondolod, / van-e jogod / undorodni, ítélni (...) nemzet- és országrontó hatalmasok, / túlvilági vigasz / ígéretésére / szakosodott papok, / uralomra vágyó / pártok, izmusok / fölött”. Tehetetlen vívódása közepette önmagát sem kíméli: „kivénültél a világból, / göcsörtös kőkenyfa-botoddal / sántikálva / nem bírod már / a rohanó idő rohamát”. Mégis, elhalt felesége tisztasága erőt ad neki: „maradj (...) / fogcsikorgatva bár, / magot szórva lendülő, / múltból jövő, / mában a jövőért / tevékeny / akarat, / hogy két kislegény-unoka / büszkén állhasson a helyedre, / ha testi és lelki erőd / a múlás törvénye szerint végképp / kiapad”.

A trilógia második része optimizmussal zárul, mert az öregember bízik abban, hogy etikus magatartását örökíteni tudja unokáiban: „igen, / két fiú, ember-ígéret, / ok a mosolyban aranyló / büszkeségre, / aggályok szorításában is / makacs hitre, / bennük, általuk / elbukik / minden rontásra fölesküdt / ármány, / hát (...) / csituló nyugtalansággal / készülj / lefeküdni, / aludni, meghalni / a közeli éjszaka ígéretével / fogyó fényben”.

A harmadik részben már hetvenéves. Kérdező, problémákban gondolkozó, jó értelemben vett konzervatív értelmiségiként számvetésében egyre többet foglalkozik családjá és szűkebb környezete értékelésével. Látja, az átalakult életvitelek termékei, az élettársi viszonyok is a fogyó magyar közösség hátrányát jelentik: „*felnőtt, / lelki, magatartásbeli szempontból / kiskorúságban rekedt / házaspárok, / újabban csupán / úgynevezett / élettársak / utódai / az utcán, sívár aszfalton / nőnek fel, / mert a szülők, / ha éppen / ahhoz van kedvük, / képesek / a nemzésre, / de a nevelésre / már nem*”. A gyermekek felelőtlen szülői hozzáállásából eredő elkényeztetését tapasztalva szentenciaszerűen állapítja meg: „*minél többet adunk / érdemen, lehetőségen felül / a gyerekiünknek, / annál kevesebbet / kapunk vissza tőlük, amikor / egyszer majd / elaggottan / rájuk szorulunk*”.

Etikai tisztasága riasztónak látja a szociális fejlődést, az öregek otthona szerinte „*otthon helyett / az intézményesített gettó*”. Elítélően szól róla, a múlt és a jelen összevetésében nála megszépül a múlt, szóba se kerülnek a családon belüli, a juss körüli nemzedéki feszültségek: „*állítólag / nincs idő / a vérségi kötelék szentségét tisztelve, / a tőlük kapott gondoskodást / kötelességszerűen meghálálva / istápolni őket, / mert ők, / a mára elaggottak / annak idején / a saját földjükön / vagy napszámban / napról napra / szó szerint / látástól vakulásig / dolgoztak, / mégis, a dolgok / természetes rendjét követve / gondoskodó szeretettel vállalták / gyermekeik felügyeletét.*” Ennek kapcsán a saját sorsát illetően nyugodt lehet ugyan, mert „*fiad / szellemisége / innen nézve / azonos a tiédde, / eszébe sem jut / tovább üzni téged / a kisszobából*”, a külső körülmények miatt mégis vegyül némi bizonytalanság a biztonságba: „*de ki tudja, / meddig dacolhat / a fiadba plántált értékrend / a csábosan önmagukat kellett, / valójában / agresszív, rontó hatásokkal*”.

Az „Isten kegyelméből” való megpihenésre készülődő öregember elmereng a múltján. Belátja, hogy kételkedett az isteni gondviselésben, holott megbékélésre, megnyugvásra vágyott, azaz a gondviselés igazságosságára: „*de méltó-e / kegyelemre, / aki / lángokkal csapkodó / szenvedésben / hánykolódva / végül / vitatni, megtagadni / merészelt / az isteni gondviselés / bölcsességének / hitét*”. Gondolataiban a látélet tapasztalata és a hitvallás elvisége ütközik: „*földöntúli megtorlasként / kilátásba helyezett kárhozattól / rettegve / nem tagadhatja meg / felismert igazságait, / ha hitvány önérdek / kívánalma szerint / mégis megtenné, / akkor / az emberi létezés / élhető rendjéért / aggódo, / és ezért / Istennek tetsző / jobbik énje / lappadna / tartalmatlanná, hiteltelenné*”. A nagy mérlegeléskor – bármennyire elégedett

lehet egyéni létével benne „az együgyű lélek”, (...) az emberlét / tátongó nagy hiányait érzékelő” lelke már „szerencsétlen”: „a tökéletességből való kisémmizettség / megalázó tudatától / szorongattatva / mérlegel / sorsot, / faggat és vádol / törvényt, / emberi méltóságot roncsoló / korszellemet”.

A neoliberalizmus globális markában is humanizmusellenes világ teremtődik, és a meditáló öregember (a kisember) az általános emberi értékek minduntalan csorbulását érzékeli maga körül. A profit hatalma, az áruvá válás (nincs ilyen világosan kimondva, mert így túlságosan hírlap-ízű lenne, de erről van szó!) totális erővel porlasztják szét a közösséget: „a mai / negatív szellemi erők / pontosan tudják, / mit és miért / cselekszenek, / lételemük / az emberi, közösségi tudat / becsülhető értékrendjének / feldúlása, eltiprása nyomán / tomboló káosz, / így, / a lelkiekben már kifosztottan / bambuló sokaságot / uralva / gátlástalanul / csupasztíjják le az embert / anyagiakban is / gatyaszárig, / mert / a teremtő ember munkáját / megcsúfoló / ördögi logika szerint / őket illeti / minden teremtett érték”.

Mindeközben egyre gyakrabban inti magát önmérsékletre, lecsillapodásra: „harmincvalahány / közös esztendő / tanúsítja, / megtörtént / a legnagyobb jótétemény, / Vele, Átala / boldog részese / lehettél, voltál / a csodának, ami szemed látómezejében / közel és távol / oly keveseknek / adatik meg, / és te / hitedből sértetten / kivetkőzve / hála helyett / közönyös idegenné / degradáltad, / váddal vesszőzted / Istent, igéit / eltiltottad / elmédtől, ajkadtól”, pedig „csak Isten / vigyázó, oltalmazó / segítségében bízva / teremthetsz / békeséges rendet / káoszban vergődő, / megosztott bensőd / kisvilágában”.

Az idő, a kora előre haladásával – legalább önmaga számára – a végső konklúziók levonásával próbálkozik: „hajlamos vagyok / perlekedni / Isten / némely igéivel, / de az ő / mindenhatóságának / tagadására / sose vetemedtem”.

Felháborítja a nemi erkölcs eltorzulása is: „a szentté emelt másság / szánalmas jogán / ma már / egyre nyíltabban, / szégyentelenül / csinálja / férfi a férfival, / nő a nővel, / van rá példa, újmódi törvény / adja áldását / az egyneműek / eleve természetlen, / csak a ferde hajlamok / korlátlan tobzódását / ígérő frigyére”. A következő gondolat már a pedofília elítélése, amit „a kéjszóró önzés / elretentő jeleként / kiskorúakkal művelnek / felnőttnek hazudott szörnyetegek, / a kereszt szentségére felesküdt / papok is”. Aztán, lecsendesülve belátja: „nem tehetsz mást, / a közösségnek nevezett akol / gyámoltalanul ödöngő, / védelemre szoruló / lakója / kell hogy maradj, / akinek ajkából / csendes, szomorú szavak lelkeként / újra és újra / kicsordul / a muszáj- bizonyosság, / az Úr / az én pásztorom”.

Alázatához küldetéstudat társul, amely ars poetica-szerűen összefogja a magyar sors, a kisebbségi sors, az általános emberi sors problémáit: „fognak, / holnapra talán / elfognak / a bátrak, (...) tedd hát / békétűrőbben / továbbra is, / amit eddig, / legyen szavad / a náladnál / elesettebbek / gondjának, bajának / enyhítésére, / mert ha / a sors, a mostoha törvények / foglyaként / tengődőknek / semmi más / nem adatik, / akkor / az együttérés hullámhosszán érzékelt / megértő, bátorító szó / ha nem is oltalom, / de valamiféle / vigasz / a számkivetettségben”.

Vágyálma a nemzeti összefogás: „választott szellemi vezetők / kötelessége / lenne / felismerni, megértetni / a legfontosabbat, / tisztességes magánérdekek / sokaságából / hogyan állhat össze / szerves egésze / fajtád közös érdeke”. A neoliberalizmus korában azonban „erről, / az emberi-nemzeti közösség iránt / elkötelezett, / szolgálatról / ma már / beszélni is / anakronizmus”, hiszen a „fiatal tanító” az „újmodi izmusok híveként” érvel: „a közösség, a nemzet / fogalma / kiüresedett, tessék tudomásul venni / az emberi egyedek igényeinek / prioritását, / s hogy a múltba / nincs visszaút”.

Önmegszólító monológjának vége felé már megfogalmazódnak a testi-lelki leépülés jelei is: „naponta úgy érzed, / nem lesz több tavaszod, (...) a test / elaggottan / csak van, / egyre tétovábbban / ténfereg / a megszokott, / de már / fárasztó dolgok / sűrűjében, / néha már / az agy / is / kihagy, / van úgy, / határozott céllal / elindulsz valahová / az udvaron, / de odaérve / csak bámulsz, / miért is mentél oda”. Készülődését a halálra egyszerre látja elégikusnak és komikusnak: „a helyzet, a tünetek / jelzik, / megérlelt az idő / az elmúlásra, / és így, / fél lábbal már / a nemlét küszöbén / enyhén szólva is / furcsa, / vagy inkább komikus / figuraként / kisszobád magányába / számkivetve / a falu, az ország, a fajtád / temérdek gondján / rágódsz”.

Felteszi az utolsó kérdéseket. Világvallató tisztánlátásának igazságai, „fényei” mintha csak viszonylagosak lennének: „Jézus / járta a világot, / vitte, szórta, magyarázta / a szeretet igéjét, / mai szóval / küldetésnek tett eleget, / és végül / megfeszítettett, / és amibe ő / belebukott, / az / neked / a kisszoba falai közt / néma gondolatok / sörényébe kapaszkodva / hogyan sikerülhetne, / hiszen Jézus árnyékánál is / kevesebb vagy, / mert az isteni jóakarát / tagadásával / szentségtörésre vetemedtél, / magadba szállni, / szegyen égető bélyegével homlokodon / megbánásba menekülni, / ez maradt, / mert a fény, amit / elmédben gyulladt naptűznek véltél, / pislá gyertyaláng, / katedrálisok pompájából nézve / eretnek csillogás”. Az emberi méltóság jegyében perlekedik már a kereszténység szerepével is: „mit adott neki, /

mitől óvta meg / fajtádat / a kereszténység / annyi évszázadon át, / ha tatárral, / törökkel, / veres birodalommal szemben / magára hagyta, (...) benned, / elnyűtt testű öregember / nyughataatlan elméjében / változatlanul / rúgkapál a szándék, / megtalálni, betölteni / helyedet / az embervilágban, / elrendezni, vállalni / viszonyodat / az Isteni Lényeggel, (...) soha nem / a kereszténységgel / volt, van bajod, / hanem annak intézményesült / tehetetlenségével / a legfeketébb veszély, / a minden magasztos erkölcsi értéket / leköpködő / világizmus diktatúrájával szemben”.

Egyes szám második személyben, általános alannal megfogalmazza a magára maradt, gondolkodó, ítélkező ember vállalható kötelességét: *„csak addig / vagy, maradsz / ember, / amíg van lelkierőd / szigorú szóval ítélni / akár évezredes, / akár újsütetű / téveszmék, / a gondolkodás képességével / megáldott, megvert / ember / méltóságát / eltipró törekvések / fölött, (...) maradjon, erősödjön benned / pőrén, intézménytől megfosztottan / a hit / Istenben”, (...) ha fajtád egészének megóvásához / gyöngye vagy, / legalább önmagadat szabadítsd meg / a béklyóktól, / igazad hitét vállalva / ítélj, ítélj, / mert ez hiányzik a világból”.*

Az öregember az igazság kimondásának szükségességében megerősödve, az isteni gondviselésben kételkedve, de isten mindenhatóságának hitével, önnön elmúlását mintegy kívülállóként végignézve hal meg: *„kettéválik önvalód, / a test / elcsituló szívdobogással, / csukott szemmel, zárt ajakkal / tehetetlenné dermedve / hever, / a lélek / rejtélyes erőnek / engedelmeskedve / emelkedőben, / mint hajladozó gyertyaláng / fölött lebegő, / láthatatlan, / de érzékelhető / meleg felhő, (...) ideát / nagy hiányokkal / hadakozó, / orvul elbitorolt igazságokat / visszaperlő / éned / a gyötrelmek fölött / diadalmaskodó / hit által / ismeretlen dimenzióba / mentve / ronthatatlan / örök minőség, / a felfoghatatlanul / legszentebb Egész / részévé igazul / Odaát, / túl a talmi fényeken”.*

Ez a trilógia emberi és nemzeti sorskérdésekkel, sérelmek sokaságával szembesít bennünket. Nehéz, de fontos olvasmány. (Nagy Zoltán Mihály: *Messze még az alkonyat, Fogyó fényben, Túl a fényeken. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2008., 2010., 2012.*)

Karcag, 2014. november 29.

DUPKA GYÖRGY

A KOLLEKTÍV BŰNÖSSÉG ELVÉNEK ALKALMAZÁSA A KÁRPÁTALJAI MAGYAROKKAL ÉS NÉMETEKSEL SZEMBEN

(1. RÉSZ)

A 4. UKRÁN FRONT KATONAI TANÁCSA HATÁROZATAINAK VÉGREHAJTÁSA AZ NKVD-JELENTÉSEK TÜKRÉBEN, 1944–1946.

1. KÁRPÁTALJA SZOVJETEK ÁLTALI ELFOGLALÁSÁNAK KATONAPOLITIKAI ELŐKÉSZÍTÉSE, VÉGREHAJTÁSA, RÖPLAP-AKCIÓK, KOMMANDATÚRÁK FELÁLLÍTÁSA

Terjedelmi korlátok miatt a keleti hadszíntéren zajló háború részletes eseménytörténetével nem foglalkozom, azonban fontosnak tartom megemlíteni, hogy J. V. Sztálin¹ vezetése alatt K. J. Vorosilov² marsall, az Állami Védelmi Bizottság³ (ÁVB) elnökhelyettese, L. P. Berija⁴, az SZSZKSZ belügyi népbiztosa szervezésével 1944. július 30-án az ÁVB úgy döntött, Kárpátalja elfoglalása és megszállása érdekében az 1. és 2. Ukrán Front érintkezési pontján létrehozza a 4. Ukrán Frontot. Döntésük meghozatalánál számoltak Kárpátalja megszállásának katonai-politikai fontosságával és a hegyvidéki hadműveletek sajátosságaival.⁵

A főhadiszállás augusztus 5-én I. J. Petrov⁶ vezérezredest nevezte ki a front parancsnokává, F. K. Korzsenyevics altábornagyot pedig a törzskar főnökévé. A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagja lett a kegyetlenségéről hírhedt L. Z. Mehlisz⁷ vezérezredes, a SZMERS⁸ és az NKVD⁹ egyik felettese is, aki hozzálátott a „kárpáti támadó hadművelet” gondos előkészítéséhez, végrehajtásához.

A hadművelet egyetlen katonapolitikai teljesítménynek, illetve eseménynek – Románia háborúból való kiugrásának¹⁰, mások szerint átállásának – köszönhette sikerét, a csatlakozás következményeként ugyanis Kárpátalja a szovjet hadsereg „ölebe hullott”. Az 1. magyar hadsereg hiába szilárdította meg arcvonalát az Északkeleti-Kárpátokban, négy hét múltán a szovjetek

váratlan nyomása, beözönlése alatt széthullott, 1944. október 27-én a szovjet haderő Ungvárt is elfoglalta. Ezen a napon Sztálin aláírásával ünnepi parancsot hoztak nyilvánosságra, amely egyebek mellett a „*hadi szempontból fontos hídfőállás*”¹¹ elfoglalását említi. Ebből az alkalomból ugyanazon a napon, este 21 órakor Moszkvában 224 ágyúból leadott 20 díszsörtűzzel üdvözölték a 4. Ukrán Front „*dicső csapatait*”.¹² Az október 29-én elfoglalt Csapat azonban nem sikerült megtartani, a város többször cserélt gazdát, a magyar és német csapatok csak november 26-án vonultak vissza, mivel a teljes bekerítés fenyegette őket. Ungvár elfoglalásánál 2 500 magyar és német katonát ejtettek foglyul. Kárpátalja elfoglalása 3 147 szovjet katona életébe került¹³, ebből 2 730 fő név szerint ismert, 417 fő neve ismeretlen.¹⁴ Kárpátalján a legvéresebb katonai csatározások fűződnek Csaphoz, többszöri bombázása és a hadműveletek alatt 86 lakos vesztette életét.¹⁵

A Kárpátokban harcoló 1. Magyar Hadsereg felbomlásáról és a katonák sorsáról Burcev vezérőrnagy, a 4. Ukrán Front 7. főosztályának parancsnoka és Nyikityin kapitány, a 7. főosztály 3. részlegének vezető-helyettese készített összefoglaló feljegyzést¹⁶, amelyben beszámolnak arról is, hogy Dálnoki Miklós Béla¹⁷ hadiparancsban utasította egységeit a szovjetekkel való ellenségeskedés azonnali beszüntetésére és a németekkel való szembefordulásra.¹⁸ Ezt a hadiparancsot 1944. október 23. – november 1. között 67 kiválasztott magyar hadifogoly (tiszt, katona) 700 példányban vette át és juttatta el a még ellenálló egységekhez.

A másik vonalon szovjet agitprop-csoportot vetettek be, amelynek tagjai kárpátaljai származásúak voltak (Ivancso, Szarkanics katonák stb.), akik még a háború elején úgynevezett antifasiszta iskolákban, kiképzésen vettek részt. Ők a feljegyzést 500 példányban nyomtatták ki és terjesztették a harcoló magyar honvédek körében. Megemlítik, hogy a vezérezredes röplapként terjesztett hadiparancsára az elsők között egy bizonyos Kjuveti Sándor nevű kapitány vezetésével 794 tiszt és katona állt át a szovjetek oldalára, akiket kisebb csoportok követtek, többek közt bizonyos Vizgányi tiszt 200 katonatársával, Berend Miklós főhadnagy a századával. A felhívásnak engedelmessé az 1. Magyar Hadsereg állományából mintegy húszezer tiszt és katona állt át a szovjet hadsereg oldalára.

A jelentéstevők kitérnek az 1. Magyar Hadsereg tragédiájára is. Mint írják, a 4. Ukrán Front előrenyomulásával és hatalmas propaganda-gépezetnek bevetésével október 20. – október 30. között szétverték, felmorzsolták a németekkel együtt harcoló magyar hadsereg maradék egységeit. Adataik szerint 34 374 főt tettek harcképtelenné, ezen belül 14 390 az elesett és megsebesített, 19 984 a fogságba esett katonák száma.

D. M. Manuilskij¹⁹, a szovjet katonai központi adminisztráció egyik vezetője Kárpátalja bekebelezésében jelentős szerepet szánt a helyi származású személyekből toborzott, az NKVD által felügyelt, a Komintern által is támogatott partizánmozgalom ukrainai törzse által kiképzett, majd a Kárpátokban bevetett egységeknek²⁰ is, amelyek a főhadiszállás megbízásából főleg hírszerzéssel, agitációs tevékenységgel foglalkoztak. Az ukrán történetírás „*partizán-agitátoroknak*”²¹ is nevezi őket, akik többségét az 1939-től a magyar–szovjet határszakaszon beindult kárpátaljai határátlépők, majd határsértésért elítélt és a szovjet GULÁG-ot is átélte, 1942. november 19-től amnesztiában részesült úgynevezett „*vikacsi*” (határátlépők) köréből, főleg a szibériai Buzuluk városban válogatták és képezték ki. További partizáncsoportok²² toborzásával is megbízott jelentősebb partizánegységek: Oleksza Borkanyuk ejtőernyős osztaga, Pataki Ferenc²³ hétfős felderítő csoportja, amelynek tagjai többségükben kárpátaljai születésűek voltak.²⁴ Uszta Gyula²⁵ és Ivan Priscsepa ejtőernyős csoportja 1944 augusztusában szállt le a magyarlakta Beregújfalu térségében, I. Kapitán és J. Vanyagin hírszerző csoportja Salánk, illetve a huszti járási Berezna közelében, V. Ruszin, V. Bujanov, V. Homenko osztaga pedig O. Tkanko nagybereznai körzetének bázisán. Ezek közül a legtöbb magyar a derцени Uszta Gyula vezette Rákóczi Ferenc osztagban volt, amely 1944. szeptember 6-án 94, október végén 250 főből állt.²⁶

A legújabb kutatások szerint ezek a partizánosztagok harci cselekményekben nem, illetve nagyon ritkán vettek részt. Olekszij Korszun²⁷ történész szerint a partizánok igazi küldetésének feltárását, elemzését ma is elhallgatják, különösen azt, hogy valójában alaposan kiképzett NKVD-ügynökök voltak, akik beszivárogtak az akkori Magyarország területére, ahol információk gyűjtése, azok továbbítása, rémhírek terjesztése volt a feladatuk. Előkészítették Kárpátalja Vörös Hadsereg általi megszállását, a lakosság körében propagandamunkát fejtettek ki Kárpátalja Szovjetunióhoz történő csatolása érdekében. Mindazok, akik ezt a politikát felvállalták, felkerültek a káderjelöltek titkos névsorába. Ezen kívül szovjetellenesnek minősített közéleti célszemélyek százairól készítettek feketelistákat. A szovjet haderő bevonulása után az NKVD- és a SZMERS-különítmények a partizánok által összeállított név- és lakcímek alapján, az ő közreműködésükkel tartóztatták le a magyar társadalmi és egyházi vezetőket, a ruszin és magyar önkormányzati, parlamenti képviselőket, az ukrán nemzeti irányvonal képviselőit. Később ezek a partizánok a kárpátaljai vallásos embereket félelemben tartó szovjet milícia alapító tagjai lettek. A kárpátaljai magyar és német túlélőktől tudom, hogy 1944 novemberében az egyesített partizánalakulat képviselői önbíráskodás folytán több településen magyar közhivatalnokokat gyilkoltak meg²⁸,

az NKVD és a SZMERS egységei oldalán részt vettek a falvakban és városokban végrehajtott tisztogatási akciókban. A partizánok hírszerzői múltját ma is mitikus homály burkolja, mert jelentéseiket a még élő közvetlen hozzátartozók kérésére a volt szovjet levéltárakban határozatlan időre titkosították.

A 4. Ukrán Front előrenyomulásához hozzájárult az 1. Csehszlovák Hadtest is, amelynek soraiban ezrével harcoltak azok a kárpátaljai fiatalok, akik 1938–1941 között a szovjet propaganda hatására átszöktek a Szovjetunóba, ahol az NKVD magyar és német kémeknek nyilvánította és büntető légerekbe zárta őket. Közülük toboroztak csehszlovák katonákat. Hadtestük többek között a Duklai-hágó környéki hadműveletben vett részt, a harcba induló 17 000 főből 7200 fő kárpátaljai volt²⁹, közülük az 1944. szeptember 9-től október 28-ig tartó hegyvidéki hadműveletben 800 fő esett el. A Duklai-hágó elfoglalásáért folyó harcban történészek szerint még drágább árat fizettek, hiszen a kiképzetlen, hegyvidéki harcra alkalmatlan kárpátaljaiak ezrével estek el itt is. Nem harcászati-szakmai elvek, hanem hibás ideológiai-politikai megfontolások alapján áldoztak fel ágyútölteleknek sok száz embert. Az 1. Csehszlovák Hadtest harci útja Morvaföldön ért véget. A több mint 7 000 kárpátaljai katona abban a reményben kockáztatta életét a csehszlovák harctéren, hogy Kárpátalja a felszabadított Csehszlovákia kötelékében marad. Tévedtek.

Mint említettük, a Kárpátalja területére lépő 4. Ukrán Front parancsnoksága a harcoló egységek bevetésén kívül hatásos propaganda-eszközökhöz is folyamodott: röplapokkal, különböző felhívásokkal lepték el az ellenszegülő magyar és német katonai állásokat, a ruszin és magyar településeket. A haderő parancsnoksága már 1944 októberének első napjaiban felhívással fordult a helyi lakosokhoz, hogy rejtsek el, segítsék azokat a magyar katonákat, akik nem hajlandók a Vörös Hadsereg ellen harcolni.³⁰ 1944 kora őszén repülőgépekről – a bombázások után – röplapokat is leszártak: „*Urak, papok szaladjatok, Ti, parasztok, maradjatok!*” Ezt az esetet 1988 őszén Nagy Jenő túlélőtől hallottam, amikor megismerkedtem vele és őszintén beszámolt a kárpátaljai magyar férfiak 1944 őszén elrendelt deportálásáról.

A 4. Ukrán Front katonai adminisztrációja az elfoglalt városokban, nagyobb településeken 1944. október 28-tól a katonai közigazgatás helyi megszilárdítása érdekében városparancsnokságokat állított fel. A kinevezett tiszteket Korzsenyevics altábornagy és törzsparancsnok írásos instrukcióval látta el arra vonatkozólag, hogyan szervezzék meg tevékenységüket és kapcsolataikat a lakossággal, az ellenséges elemek felkutatását, valamint együttműködésüket a csehszlovák katonai adminisztrációval.³¹

2. RENDELET A KOLLEKTÍV BÜNTETÉS ELVÉNEK ALKALMAZÁSÁRÓL

Az eddig felkutatott levéltári anyagok ismerete egyértelművé teszi, hogy a Vörös Hadsereg által elfoglalt Kárpátalja szovjetizálásának, a magyarok és németek elhurcolásának projektje moszkvai, Sztálin által jóváhagyott forgatókönyv szerint az NKVD főrendezésében és a 4. Ukrán Front cselekvő oltalma alatt valósult meg. Fény derült arra is, kinek milyen szereposztás jutott.

A civil kulcsszereplők között találjuk a kárpátaljai illetőségű Ivan Turjanica³² kommunista vezért, akinek azt a feladatot szánta Berija, hogy a Csehszlovákia részeként jegyzett Kárpátalja Szovjetunióhoz való csatolásának programját pártvonalon, bolsevik-statiszták bevonásával vezényelje le, abból kiindulva, hogy Benes Kárpátalját Sztálinnak ígérte. A moszkvai levéltári dokumentumok alapján Zseliczky Béla történész derítette ki, hogy Turjanica „1944 őszén a csehszlovák hadsereg politikai biztosaként és a František Nemeč vezette csehszlovák kormánydelegáció tagjaként érkezett meg Kárpátaljára Moszkvából. A csehszlovák delegációnak, melynek kötelékébe tartozott, nyilván nem volt tudomása Turjanica megbízásáról, küldetéséről. Mindazt, ami később Kárpátalján végbement, a Nemeč-féle delegációnak végül is úgy kellett elfogadnia mint spontán népi-nemzeti mozgalmat. Meg erősíti azt a korábbi feltevésemet, hogy táskájában volt a szovjet hatalom megszervezésének kész forgatókönyve.”³³ Ehhez az állításomhoz azt a megjegyzést fűzi Zseliczky: „A moszkvai levéltári dokumentumok ismeretében ezt a találó megfogalmazást teljesen helytállóan kell tekinteni.”³⁴

A „benesi ígéret” realizálása érdekében egy sor politikai színjátékot kellett lebonyolítani: a kárpátaljai kommunista párt vezető szerepének megszilárdítását, a Kárpátalja elcsatolását elősegítő népbizottságok létrehozását, az etnikai tisztogatások elősegítését, a népbizottságok első kongresszusának megszervezését, Kárpátontúli Ukrajna kikiáltását, a Néptanács megválasztását, az Ukrajnával történő egyesülés hitelességét igazolni kívánó Manifesztum elfogadását, aláírási kampányok szervezését, a nép és a Szovjetunió „ellenségeivel” való leszámolást, a csehszlovák kormány megbízotti hivatal kárpátaljai tevékenységének akadályozását, kiszorítását, a Kárpátalja sorsáról folyó szovjet–csehszlovák tárgyalások elősegítését, a szovjetizálás programjának megvalósítását stb. Az operatív tennivalók beindítása érdekében Ivan Turjanica, a Moszkvához hű kárpátaljai kommunisták vezére az I. Csehszlovák Hadtest politikai tisztjeként és a szovjet titkosszolgálat kiképzett ügynökeként 1944. október 28-án találkozott Petrov hadseregtábornokkal, a 4. Ukrán Front parancsnokával, Hruscsov³⁵

ukrajnai pártvezérrel, Mehlsiz vezérezredessel, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsának tagjával. Az utóbbi két kulcsszerepet játszó személy kíséretében még aznap Munkácsra érkezett, hogy Kárpátalja sorsáról döntsenek.³⁶

A pártaktíva itt lezajlott ülésén az elvárásoknak megfelelően különböző döntéseket hoztak, többek között indítványozták a „*hadtápterületnek számító Kárpátalja teljes megtisztítását*”. Ezt a dokumentumot, amelyben „*a kárpátaljai nép bizalmát nem élvező személyek ideiglenes izolálásáról*”³⁷ volt szó, Turjanica 1944. november 11-én írta alá. Az általa jegyzett rendelet javaslatai alapján Fagyjev³⁸ vezérőrnagy, a 4. Ukrán Front hátsországnak ellenőrzésével megbízott NKVD-osztagok parancsnoka és Levitin ezredes, a törzsparancsnok helyettese elkészítette a végrehajtás koncepcióját, majd katonai forgatókönyvét. A továbbiakban Berija és Sztálin tudtával kulcsszerepet játszottak a polgári lakosság internálásának előkészítésében és lebonyolításában.

Fagyjev személyesen terjesztette a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa elé azt a felvetését³⁹, hogy a magyar- és németlakta települések férfilakosságát, mint az ellenség képviselőit, internálni kell, mert megakadályozhatják a szovjet rendszer bevezetését Kárpátalján. Fagyjev és Levitin elképzelése az volt, hogy 1944. november 14-től 17-ig végrehajtják a 15–50 év közötti magyar és német férfiak katonai regisztrációját. (Nem tévedés, kezdetben ugyanis az 1927–1929-es születésű, leventekorú fiatalokat is nyilvántartásba vették – D. Gy.) A második hivatalos regisztrációt 1944. november 18-ra tervezték, ekkor már a 18–50 év közötti magyar és német katonák, tisztek, közhivatalnokok, csendőrök, rendőrök és katonaköteles korú férfiak letartóztatásával és katonai őrizet alatt a legközelebbi hadifogoly-gyűjtőhelyre kísérésével.

A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa 1944. november 12-i ülésén operatív végrehajtásra jóváhagyták a 0036-os sz., szigorúan titkos rendeletet, amelynek aláírója Petrov hadsereg tábornok volt, valamint a front katonai tanácsának tagjai: Mehlsiz vezérezredes, Novikov vezérőrnagy és Kariofilli tüzérségi altábornagy. A kilenc pontból álló dokumentum a legfelső katonai hadvezetés által jóváhagyott „*kollektív bűnösség és büntetés elvének*” kárpátaljai alkalmazását írta elő: „*Számtalan településen katonaköteles magyar és német nemzetiségű személyek élnek, akiket csakúgy, mint az ellenség katonáit is, le kell tartóztatni és fogolytáborba küldeni!*”⁴⁰

A rendelet pontosította a végrehajtás időpontjait és a behívandók korhatárát, felhívta a katonai akció vezetőinek figyelmét: 1944. november 14-től november 16-ig a városok és nagyobb települések katonai parancsnokai nemzeti-ségüktől függetlenül vegyék nyilvántartásba azokat a katonákat és tiszteket is,

akik a német és a magyar hadseregben szolgáltak, és ami a legfontosabb, végük nyilvántartásba mindazon 18–50 év közötti német és magyar nemzetiségű hadköteles személyeket (azaz polgári személyeket, akik semmilyen hadseregben nem szolgáltak), akik a felszabadított Kárpát-Ukrajna területén élnek, továbbá a magyar rendőrség és csendőrség valamennyi tisztviselőjét és alkalmazottját. A katonai parancsnokoknak javasolták, hogy a nyilvántartásba vétel során mindenkit tájékoztassanak, november 18-án kötelesek másodszer is jelentkezni, hogy ezt követően az egész kontingenst, köztük a hadköteleseket menetoszlopokban a hadifoglyok számára létesített gyűjtőlágerekbe kísérik.

A rendelet külön kitért a magyar csendőrség és rendőrség tisztviselőire és alkalmazottaira, akiket a nyilvántartásba vétel után november 18–19. között át kell adni a „SZMERS egységeinek és a hadtápterületet fedező határőr alakulatok felderítő szerveinek.” Itt megjegyzendő: a túlélőktől tudjuk, a rögtönítélő hadbírósg a letartóztatottak nagy részét halálra ítélte és kivégeztette.

A rendelet 4. pontja előírta, hogy a letartóztatottak részére 1944. november 17-ig hadifogoly-átvevőhelyeket kell létrehozni Perecsenyben és Huszt környékén. Az 5. pont felszólította Fagyjev vezérőrnagyot, hogy az általa felügyelt NKVD-csapatok erőteljesebb munkát fejtsenek ki a fentebb felsorolt személyek felkutatása és letartóztatása céljából. A 6. pont felszólította Kacnelson vezérőrnagy hadtápfőnököt, hogy az akciót regionálisan irányító katonai kommandánsoknak engedélyezze a front toborzóhelyein parkoló Willis gépkocsik használatát. A 7. pont engedélyezte a települési kommandánsok helyőrségeinek felhasználását a letartóztatottak védőkíséretének megerősítésére. A 8. pont utasította a hadtápfőnököt, hogy 1944. november 18-tól szervezzen elegendő számú étkeztető-állomást az Ungvár–Szambor és Szolyva–Szambor menetvonalon. A 9. pont újra Fagyjev vezérőrnagyot szólította fel, hogy a rendelet végrehajtása céljából 1944. november 12-én 15.00 órára hívja össze értekezletre a katonai kommandánsokat és helyetteseiket.

Ezen az értekezleten Fagyjev ismertette a katonai parancsnokokkal és helyetteseikkel a küszöbön álló akció lényegét és a katonai parancsnoknak a front katonai tanácsával egyeztetett parancsát, amit 1944. november 13-án kellett kihirdetni Kárpátalja valamennyi városában és községében. A kiadott 0036. sz. rendelethez mellékeltek a „városparancsnokság 2. számú parancsát”, szintén 1944. november 13-i keltezéssel.

Mint láthatjuk, az akciót gyorsan, körültekintően készítették elő. A parancsot magyar nyelvre is lefordították és az ungvári Miravcsik-féle nyomdában több száz példányban kinyomtatták. A magyar nyelvű plakát szövege így hangzott:

1. Folyó évi november 14-től három napon belül jelentkezni kötelesek a legközelebbi városparancsnokságon mindazok a katonák és tisztek, akik magyar és német hadsereg kötelékébe tartoztak és a felszabadított Kárpát-alja területén maradtak.

Jelentkezni tartoznak a német és magyar nemzetiségű hadköteles⁴¹ egyének is 18 évtől 50 éves⁴² korig.

2. Ezen határidőn belül kötelesek ugyancsak jelentkezni mindazok, akik a magyar megszállás alatt Kárpátalján a rendőrség vagy csendőrség szolgálatában álltak.

3. Jelentkezni csak a városparancsnokságon lehet naponként reggel 9-től este 7-ig. A jelentkezés utolsó napja 1944. évi november hó 16-ika.

4. Mindazok, akik a jelentkezésnek nem tesznek eleget, le lesznek tartóztatva és a haditörvényszék elé kerülnek. Városparancsnok.⁴³

1944. november 13-át követően a „városparancsnokság 2. számú parancsát” a magyar- és németlakta településeken is kifüggesztették. A helyhatósági vezetők a városparancsnokokkal közreműködve agyalták ki a „háromnapos munkára”, illetve hidak, utak javítására mozgósító mesét, amit kidoboltattak a kisbírókkal is, azzal a kiegészítéssel, hogy az érintettek „három napra elegendő élelmet vigyenek magukkal.”

Ilyen rövid idő – gyakorlatilag egy nap – alatt nehéz volt mindezt megvalósítani. Az akció tervét valószínűleg már előre pontosan kidolgozták. Később kiderült, az akció szervezését kapkodás, túlméretezettség, csalások jellemezték, valamint a rossz élelmezés következményei, amelyek már az első napokban sok kárpátaljai számára végzetesnek bizonyultak. A „letartóztatandó” személyek túlnyomó többsége – akik már november 16-án benyújtották igazoló okmányukat – november 18-án csak azért ment el ismét a jelentkezési helyre, hogy visszavegye azokat. Arra már nem volt lehetőségük, hogy hazamenjenek személyes holmijaikért, élelemért, s hogy elbúcsúzzanak hozzátartozóiktól. Miután ellenőrizték adataikat, már csak konvoj-kísérettel vonulhattak ki az udvarra vagy az utcára – lényegében légerviszonyokba csöppentek. A körülzárt udvaron és az utcán tovább folytatódott a begyűjtöttek megfélemlítése, a katonai hatóságok emberei ugyanis azzal hitegették őket, hogy „ideiglenes, háromnapos munkáról” van szó, élelmezésüket útközben fogják megszervezni. Néhány tekintély élvező magyar agitátor, köztük Uusza Gyula partizánvezér és Illés Béla író biztatta az embereket. Egyes településeken ünnepélyes külsőségek között, dobszóval, papok és hatósági személyek áldásával búcsúztatták a „háromnapos munkára” indulókat. Valóban nehezen volt elképzelhető, hogy az egész csak káprázatos színjáték, amely a statiszták többsége számára a halálba vezető utat jelenti.

3. AZ AKCIÓBAN KÖZREMŰKÖDŐ EGYSÉGEK FELKÉSZÍTÉSE

A magyarok és németek begyűjtésére vonatkozó részletes utasításoknak szintén a nyomára bukkantunk. Portnyagin őrnagy, a 4. Ukrán Fronthoz tartozó NKVD-csapatok egyik osztályának vezetője „szigorúan titkosított” parancsot⁴⁴ (0047. sz., 1944. XI. 15.) fogalmazott meg a 0036. sz. rendelet végrehajtását végző NKVD-alakulatoknak, amelyben megparancsolta:

1. Jermilov kapitánynak, a 2. sz. SZPV (szolyvai hadifogoly-gyűjtőtábor) vezetőjének, hogy 1944. november 17-i határidővel Huszton átvevőhelyet szervezzen.

Dohin elvtársnak, a 3. sz. SZPV (sninai hadifogoly-gyűjtőtábor) vezetőjének, hogy a Sztavnétól 4 km-re lévő Zsornaván ugyanilyen határidővel átvevőhelyet szervezzen.

2. Jermilov kapitány és Dohin elvtárs a megnevezett átvevőhelyekre külön-külön 15 főből álló egységet jelöljön ki, köztük egy-egy parancsnokot, egészségügyi munkást, raktárost, kapuórt.

Ezen kívül a 66. sz. PPV (hadifogoly-átvevőhely Čerhov körzetében), a 3. sz. SZPV részére egy kapuórt, egy egészségügyi munkást, a 97. sz. PPV (hadifogoly-átvevőhely Szlovákia egyik településén) és a 2. sz. SZPV részére egy kapuórt és egy ügyeletes parancsnokot jelöljenek ki.

3. A 66. sz. PPV és a 97. sz. PPV parancsnokai biztosítsák az NKVD-egységek által begyűjtött hadifogoly-kontingensek átvételét, őrzését.

4. A 4. Ukrán Front hadtápterületét őrző NKVD-egységek biztosítsák a hadifogoly-kontingensek következő táborokba történő átirányítását:

– a zsornavai átvevőhelyről Turkára, a 3. sz. SZPV táborba;

– a huszti, a 97. sz., a 66. sz. átvevőhelyről Szolyvára, a 2. sz. SZPV táborba.

5. A szolyvai 2. sz. SZPV táborban, a 97. sz. és 66. sz. átvevőhelyeken lévő hadifoglyok további szakaszolt szállításának idejére fejenként számítva kétnapi élelmet kell biztosítani.

6. Jermilov kapitány, a 2. sz. SZPV tábor vezetője 1944. november 17-ig a huszti átvevőhelynek 15 000, Dohin elvtárs, a 3. sz. SZPV vezetője a zsornavai átvevőhelynek 10 000 napi élelmet irányítson át.

7. Az átvevő- és gyűjtőtáborokba irányított hadifoglyok fogadásával és továbbbindításával kapcsolatos szervezőmunka megsegítésére a 2. sz. SZPV táborba Szavcsuk főhadnagyot, a 3. sz. SZPV táborba Amplejev őrnagyot küldik ki.

8. Amplejev őrnagy, Dohin kapitány, Szavcsuk főhadnagy és Jermilov kapitány 1944. november 17. 12.00 óráig tegyen jelentést az elvégzett munkáról.

Találtam a 0036. sz. rendelet alapján letartóztatott személyek őrző-védő, felderítő szolgálata megszervezésével kapcsolatos dokumentumot is. Ezt a parancsot (Szigorúan titkos, 0075. sz., 17. XI. 44., Működő Hadsereg) Avramcsuk alezredes, a 88. Kárpáti Határőrezred parancsnoka és Hizsnyak kapitány, az ezredtörzs vezetője adta ki. Az utasítás preambuluma leszögezte: a magyar és német nemzetiségű egyéneket (civilbe átöltözött tisztek, katonák, rendőrök, csendőrök, valamint katonakötelesek), azért kell letartóztatni, mert „*az ezred területén magyar, német bandita- és diverziós csoportok aktivizálódásának lehetőségével kell számolni*”. A parancs a következőket írta elő:

1. 1944. november 17. 20.00. óra – november 20. között meg kell erősíteni a törzsparancsnokság, a szakszolgálatok, a hadianyag-raktárak, az üzemanyag- és élelmiszer-raktárak őrhelyeit.

2. A magyar és német nemzetiségű egyének az 1944. november 18-ra kitűzött határidőig a városparancsnokságokon második kötelező regisztrációra kell hogy jelentkezzenek, ezeket a személyeket Munkácsról, Bátyúból, Beregszászból, Nagyberegről, Tiszaújlakról hadifogolylágerekbe kell irányítani, először a sztrabicsói (mezőterebesi) PPV táborba, a drahovai (kövesligeti) és a nagyszőlősi foglyokat a huszti PPV hadifogoly-átvevőhelyre, majd mindkét helységből a szolyvai 2. sz. SZPV táborba.

Azokat, akik nem jelentkeztek a második regisztrációra, 1944. november 19-től fel kell kutatni, le kell tartóztatni és a legközelebbi városparancsnokságra, illetve hadifogoly-átvevőhelyre kísérni.

3. Az újlaki, beregi, nagyszőlősi, drahovai helyi parancsnokságokon letartóztatottakat Lebegyev őrnagy, az 1. sz. század parancsnoka fegyveres kísérettel a huszti hadifogoly-átvevőhelyre toloncolja és szervezze meg tábori őrzésüket, továbbá:

– a fentebb felsorolt településeken a felderítő-elfogó csoportokhoz tartozóan 10-15 főből álló konvojt jelöljön ki;

– 1944. november 17-ig Huszton, Nagyszőlősön és Újlakon teljes állományú helyőrséget állítson fel;

– Beregszász–Huszt és Huszt–Szolyva között biztosítsa a kommunikáció őrzését;

– helyezzen készenléti tartalékba egy helyőrséget.

4. Tyurjakov őrnagy, a 2. sz. század parancsnoka jelöljön ki 10-15 fős konvojt a Bátyú–Sztrabicsó útvonalra, november 17-tel bezárólag biztosítson helyőrséget a sztrabicsói 97. sz. PPV tábor részére, erősítse meg az Agovo (Tiszaágtelek), Kisdobrony és Nagydobrony térségében állomásozó három helyőrség háttérvédelmét.

5. Sackij őrnagy, a 3. sz. század parancsnoka megszervezi a munkácsi 97. sz. PPV tábor őrkiésérétét, felelősséggel tartozik a városban kijelölt regisztrációs hely (Rákóczi-kastély) helyőrségének felállításáért. Ezen kívül a Munkács–Sztrabicsó útvonalon, Danykovci–Pupka Helmec térségében két 10-15 fős konvojt biztosít, megerősíti az ott állomásozó két helyőrség háttérvédelmét, Szolyva–Munkács és Munkács–Sztrabicsó között biztosítja a kommunikáció őrzését.

6. Konovalov őrnagy, a manőverező csoport parancsnoka megszervezi a Beregszászból Sztrabicsóra induló menet őrzését, ezen a vonalon három 10-15 fős konvojt állít fel, egy szakaszával rendfenntartást biztosít a beregszászi regisztrációs helyen.

7. November 17. 20.00 órától november 18. 7.00 óráig a polgári lakosság részére kijárási tilalmat vezet be, senki nem hagyhatja el a települést, lakhelyét.

8. A második regisztrációt végző helyi parancsnokságokon, illetve gyűjtőhelyeken, ahonnan gyalogmenetben hadifogolytáborokba indítják a szakaszokat, a hozzátartozók, nők és családtagok jelenléte tilos.

9. A magyarok, németek részére meghirdetett mobilizációra jelentkező, a német és magyar hadseregben szolgált ukrán (ruszin), orosz, cseh, szlovák nemzetiségű katonákat, katonaköteleseket nem kell lágerbe küldeni, a településeken és az úton nem kell őket letartóztatni.

10. A parancsba foglaltakat elsősorban a tisztii állomány, majd 1944. november 18-20. között a szakaszvezetők és katonák körében ismertessék.

11. Boldin kapitány, aki egyben a hadtápért felelős, minden századparancsnok rendelkezésére biztosítson egy ZISZ típusú, üzemanyaggal ellátott járművet, hogy a tartalékegységeket célba tudják juttatni.

12. A századparancsnokok a jelen parancs tartalmát ismertessék a saját területükön működő város- és helyi parancsnokság vezetőivel.

13. A jelen parancs kézhezvételének visszajelzése, jelentés annak végrehajtásáról naponta, esti 18 óráig kötelező.

Ezzel a parancssal indult be az NKVD és a SZMERS gyilkos, népiirtó gépezete: a lakosság megsűrését, izolálását, a begyűjtést, letartóztatást, internálást, elhurcolást szigorúan hajtották végre.

A 0036. sz. rendelet végrehajtói szigorú regisztrációra kényszerítettek minden olyan férfit, aki családi körében tartózkodott. A szovjet városparancsnokságokkal párhuzamosan működő, a látottakat értékelő 1. Csehszlovák Hadtest toborzó tisztjei nevében 1944. november 17-i keltezéssel Antonín

Hasal-Nižborský brigádtábornok „*tiltakozó levelet*”⁴⁵ írt Mehlisz vezérezzredesnek azzal kapcsolatban, hogy olyan szláv származásúakat is nyilvántartásba vesznek és elhurcolnak, akik magyar katonák voltak ugyan, de korábban a csehszlovák hadseregben is szolgáltak. Arra kérte Mehlisz vezérezzredest, hogy ezeket a személyeket irányítsák át a csehszlovák hadseregbe, illetve bocsássák a cseh katonai sorozóbizottságok rendelkezésére.

Az otthonmaradottak körében magyar származású, a Szovjetunióban pártiskolát, hírszerzői tanfolyamot végzett komiszárok, kommunista agitátorok jelentek meg, akik a szovjet társadalmat ismertető propagandamunkát fejtettek ki. Ezt a propagandát egyébként a magyar származású Oldner Vladimir szovjet hírszerző tiszt, haditudósító, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsához tartozó magyar operatív csoport vezetőjének javaslatára végezték, aki Mehlisz vezérezzredes számára részletesen elemezte a kárpátaljai magyarság politikai közérzetét. Egyik jelentésében⁴⁶ azt is javasolta, hogy a településeket meg kell tisztítani a szovjetellenes rémhíreket terjesztő fasiszta agitátoroktól, a bujkáló magyar fasisztáktól, s hogy célirányosabb felvilágosító munkát kell kifejteni az egyszerű magyar lakosok körében. Engedélyt kért Mehlisztől arra, hogy szabadon terjeszthessék a magyar nyelvű *Magyar Újságot*⁴⁷, illetve a helyi magyar lakosság részére külön lenyomatokat készítsenek. Megjegyzendő: 1944. szeptember 5-én A. Scserbakov vezérezzredes, a Vörös Hadsereg politikai ügyviteli főigazgatóságának parancsa alapján a 4. Ukrán Front politikai osztálya keretében két újság kiadását határozták el. Az egyik *Magyar Újság* címmel, havonta 13 alkalommal, 4 oldalon, 12 000 példányban jelent meg; az ugyancsak Kárpátontúli Ukrajna lakossága részére szánt, *Karpatzskij Visznik* ukrán nyelvű propaganda-lap volt, szintén havonta 13 alkalommal, 4 oldalon, 4 000 példányban jelent meg, kiadását Mehlisz vezérezzredes ellenőrizte.⁴⁸

Ezekben a napokban az Ungvári Városi Népbizottság rendeletben (1944. november 15.) tiltotta be a magyar „*fasiszta*” pártok, különböző civilszervezetek működését, sajtóorgánumaik kiadását, elkobozták nyomdáikat. A pártok, szervezetek vezetőinek három napon belül le kellett adniuk a városházán tagsági igazolványukat és egyéb dokumentumaikat. A rendelet megszegőinek kilátásba helyezték a Vörös Hadsereg hadbírótsága általi felelősségre vonását. Ebben az időben Ungvár polgármestere a ruszofil Szova Péter volt.

JEGYZETEK:

¹ Lásd bővebben a melléklet névmutatójában.

² Lásd bővebben a melléklet névmutatójában.

³ A második világháború alatt ez a bizottság gyakorolta a Népbiztosok Tanácsa helyett a legfőbb hatalmat. Elnöke Sztálin volt.

⁴ Lásd bővebben a melléklet névmutatójában.

⁵ Dovhanics, O. D.: A Vörös hadsereg csatái Kárpátalja felszabadításáért. In: KERECSANYIN, V. M., Gvargyionov, B. O. (szerk.): Ukrajna Emlékkönyve. Kárpátontúli terület 1. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1997, 69. p.

⁶ Lásd bővebben a melléklet névmutatójában.

⁷ Lásd bővebben a melléklet névmutatójában.

⁸ Lásd bővebben a melléklet fogalomtárában.

⁹ Lásd bővebben a melléklet fogalomtárában.

¹⁰ 1944. augusztus 23-án I. Mihály király letartóztatta Antonescu conducatorot, fővezért, többek között bejelentette a román hadsereg csatlakozását a szovjet hadsereghez a náci Németország elleni küzdelemben.

¹¹ Lásd: Шляхом Жовтня. Визволення Радянською Армією Закарпатської України і возз'єднання її з Радянською Україною. Збірник документів. Т.6. (VIII. 1944.– I. 1946. pp.) Ужгород, 1965. 4. p. Ebből a gyűjteményből tudjuk meg, hogy az ungvári városi hatóság Szova Péter polgármester kezdeményezésére 1944. november 5-én kiadott határozata értelmében Kárpátalján a közép-európai helyett bevezetik a moszkvai időszámítást.

¹² Куценко, К. О. (1970): Визволення Карпатська України Радянською Армією (вересень-жовтень 1944. p.) In: Український історичний журнал, № 6., 16. p.

¹³ V. M. Kerecsanyin felmérése szerint az elesett szovjet katonák földi maradványai Kárpátalján 42 katonai temetőben (közös sírban, különálló temetkezési helyen) nyugszanak. Tiszteletükre a háború óta 270 emlékművet és emléktáblát avattak fel.

¹⁴ Kerecsanyin, V. M.: Utószó. In: KERECSANYIN, V. M., Gvargyionov B. O. (szerk.): Ukrajna Emlékkönyve. Kárpátontúli terület 1. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1997, 641. p.

¹⁵ Lásd a közreadott veszteséglistát: Книга скорботи України. Закарпатська область. Том 2. Голова редколегії: Герасимов, І. О. Ужгород, 2004. 674-679. p.

¹⁶ А 272. sz. ügyirat (TSU/457-459.), eredeti forráshelye: Центральный Архив Министерства Обороны Русской Федерации ЦАМО РФ.-Ф. 244.-Оп. 2980. Д. 156. Л. 268-270. A továbbiakban: ЦАМО РФ.

¹⁷ Vitéz Ióffy Dálnoki Miklós Béla (1890–1948). Katonatiszt, politikus, miniszterelnök. 1943-ban vezérezredessé léptették elő, 1944. augusztus 1-jén vette át az Északkeleti-Kárpátokban állomásozó 1. Magyar Hadsereg vezetését. Neve az orosz hadijelentésekben Miklós Bélaként szerepel.

¹⁸ Cselekedetét az a tény motíválta, hogy 1944. október 15-én Horthy Miklós kormányzó összehívta a Koronatanácsot, bejelentette a fegyverszünetet.

¹⁹ Lásd bővebben a melléklet névmutatójában.

²⁰ DOVHANICS, O. D.: Harcba szálltak a népi bosszuállók. In: KERECSANYIN, V. M., Gvargyionov B. O. (szerk.): Ukrajna Emlékkönyve. Kárpátontúli terület 1. Ungvár: Kárpáti Kiadó, 1997, 42. p.

²¹ Lásd: Korszun, Olekszij és Pagirja, Olekszandr bevezető tanulmányát az alábbi dokumentumgyűjteményhez: КОРСУН, О. М., ПАГІРЯ О. М. (szerk. s összeállít.) (2011): Закарпатські віткачі в СРСР: через табори ГУЛАГу і БУЗЛУК до рідних Карпат. 1939–1949. Архівні документи і матеріали. Ужгород: Всеукраїнське державне видавництво Карпати, 42. p.

²² ХРАНЧАК, І. М.: З історії партизанського руху на Закарпатті в 1943–1944 pp. In: Збірник науковий записки УЖДУ, м. 36, 130. p.

- ²³ Lásd bővebben a melléklet névmutatójában.
- ²⁴ Dovhanics, O., Lusztig K., Szpivak, B.: Egy legenda nyomában. Ungvár, Kárpáti Kiadó, 1972, 57-59. p.
- ²⁵ Lásd bővebben a melléklet névmutatójában.
- ²⁶ Lásd: Шляхом Жовтня, i. m.: 379. p.
- ²⁷ Olekszij Korszun hadtörténész előadást tartott a 2011. november 18-án Beregszászban az *Ez volt a végállomás* címmel rendezett konferencián.
- ²⁸ DUPKA György (szerk. és összeállít.): „Sötét napok jöttek...” Koncepciós perek magyar elítélteinek emlékkönyve 1944-1955. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 1993, 114. p. Az itt közölt adatok szerint 1944 novemberében Sófálván (Danilove) a hetvenéves id. Apáczy Károlyt, a Sándorfalvi Sósút felügyelőjét, valamint fiait, ifj. Apáczy Károlyt (a falu jegyzőjét) és Apáczy Dezsőt helyben meggyilkolták.
- ²⁹ Moszkalenko, K. Sz.: A délnyugati irányban. Kijev., 1984, 456-457. p.
- ³⁰ Lásd: Шляхом Жовтня, 4. p.
- ³¹ 238. sz. ügyirat (TSU/421-422.), eredeti forráshelye: Центральный Архив Министерства Обороны Русской Федерации. ЦАМО РФ, Ф. 244. Оп. 2980. Д. 156. Л., стр. 207-208.
- ³² Lásd bővebben a melléklet névmutatójában.
- ³³ Botlik József-Dupka György: Ez hát a hon..., i.m. 58.p.
- ³⁴ Zseliczky Béla: i.m. 97. p. Lásd még: Turjanica speciális megbízását igazoló moszkvai levéltári dokumentum forráshelye: RCHIDNI f. 17. op.128. jed. hr. 764. 190. l.
- ³⁵ 413. sz. (TSU./ 695-698.) ügyirat, eredeti forráshelye: Из мемуаров Никиты Сергеевича Хрущева. In: Вопросы истории. Москва, 1991, № 7-8., стр. 75, 88-89.
- ³⁶ 364. sz. ügyirat (TSU/593. 599.) Munkács népbizottsága elnökének beszámolója. Eredeti forráshelye: Державний Архів Закарпатської Області, ДАЗО, -Ф. Р. 14., Оп. 1. од. зб. 343. арк., 29-37. p.
- ³⁷ DUPKA GYÖRGY – Korszun Olekszij (1997): i.m.. 11. p.
- ³⁸ Lásd bővebben a melléklet névmutatójában.
- ³⁹ ДОВГАНИЧ, О.Д., орсун, О. М. (szerk. és összeállít.) (2009). Карпатська Україна: Документи і матеріали, том I. Ужгород: ВАТ, Видавництво Закарпаття, 353-355. p.
- ⁴⁰ A 0036. sz. rendelet teljes szövegét lásd a mellékletben. Egyik részlete először az Egyetlen bűnük magyarságuk volt. Emlékkönyv a sztálinizmus kárpátaljai áldozatairól (1944-1946) című kötetben 1993-ban jelent meg, a 7. oldalon. A rendelet 1-5. pontjának magyar fordítását lásd: A „malenykij robot” dokumentumokban (1997) 72. old. Teljes szövegét lásd: „Otthon a könny is édes” 1944-1955. kényszermunkára hurcolt kárpátaljai magyarok és németek nyomában a Donyec-medencében... (2009), 14-16.p., Továbbá lásd: 219. sz. (KU/353-355.) és a 245. sz. ügyiratot (TSU/427-429.), eredeti forráshelyek: Русский Государственный Военный Архив, РГВА, -Ф. 32885. -Оп. 1. -Д. 243. -Л. 35-37., Lásd még: A 10. sz. ügyirat (ЗУН/38-39.), ЦГАСА -Ф. 32885. -Оп. 1. -Д. 243. -Л. 55-56., Копія. Машинопис. A továbbiakban: ЦГАСА.
- ⁴¹ Civil személyek.
- ⁴² Túlélők közlése szerint valójában 16–60 éves civileket is elhurcoltak a szolvyvai gyűjtőtáborba.
- ⁴³ Teljes szövegét lásd a mellékletben. Forrás: Dupka György személyes archívuma. Plakát. Másolat. A városparancsnokság 2. számú parancsát először 1989. november 18-i beregszászi emlékkonferencián ismertették a túlélők. Megjelent: Egyetlen bűnük magyarságuk volt. Emlékkönyv a sztálinizmus kárpátaljai áldozatairól(1944-1946) (1993) című már idézett könyvben, 8. p. Lásd még: A 11. sz. ügyirat (ЗУН/57-58.).
- ⁴⁴ A Portnyagin őrnagy által jegyzett parancsot lásd: 250. sz. ügyirat (TSU/433-435.), eredeti forráshelye: Центр хранения историко-документальных коллекций ЦХИДК. -Ф. 425 п. -Оп. 1. -ед. хр. 3. -Л. 80. a továbbiakban: ЦХИДК.

⁴⁵ 253. sz. ügyirat (TSU/433-438.) Lásd: Карпатський Край, Ужгород, 1992, '38., 12. p.

⁴⁶ 220. sz. ügyirat (KU. I./355-357), eredeti forránhelye: Русский Государственный Архив Социально-Политической Истории РГАСПИ, -Ф. 495. -Оп. 147. - Л. 1-7. A továbbiakban: РГАСПИ.

⁴⁷ A Magyar Újság 1944. szeptember 26-tól jelent meg a 4. Ukrán Front Politikai Osztályának kiadásában. Első számát még Lvovban (Lemberg) nyomták. Október 26-tól Munkácson szerkesztették. 1945. január 3-tól már Debrecenben adták ki. A lap főszerkesztője mindvégig Illés Béla író, a szovjet hadsereg őrnagya, szerkesztője Kassai Géza volt. A lapkészítésben részt vett Oldner Vladimír is, a fentebb említett jelentés szerzője. Bővebben lásd: Bényei Miklós: A felszabadult Debrecen sajtója (1944. október–1945. április), I. rész. In: hbml.archivportal.hu/data/files/144701208.pdf. (2012)

⁴⁸ Az 1944. november 21-i keltezésű Fagyjev-jelentés eredeti forránhelye: Русский Государственный Военный Архив, РГВА, Ф. 32885. -Оп. 1 -Д. 243. - Л. 35-37. A továbbiakban: РГВА.

ORTUTAY MÁRIA

MANAJLÓ ANDRÁS LÉGKÖRTEREMTŐ FESTÉSZETE

Manajló András fiatal, reményteljes festőművész, 1970 februárjában született Ungváron. Nagyapja, Manajló Fedor és apja, Manajló Iván, jelentős helyet foglalnak el a Kárpát-medence képzőművészeti életében. András 1989-től a Lembergi Iparművészeti Főiskola hallgatója volt, de diplomáját a Lembergi Nyomdaipari Akadémia grafikai szakán szerezte. 2006-tól Vácott tevékenykedik, ahol az Artunion Kárpátok Régió Kultúrájáért Közhasznú Egyesület és a Ramada Resort Aquaworld Zrt. közös projectként 2010 júliusában elindította a Pannon Világ Kulturális és Ismeretterjesztő Központ működését. Budapest egyik kiemelkedő szállodája, a Ramada központi aulájában megnyitották az állandóan működő Művészeti Galériát, ahol a Kárpát-medencében élő és alkotó művészeket mutatják be a hazai és külföldi közönségnek.

András apjához hasonlóan, saját vagyonának egy részét nagyapja emlékmúzeumának alapítására fordította, mert gyökereik, a Kárpátaljához való személyes és szellemi kötődésük, hűségük a ruszinsághoz ezt követeli. Ő maga mondta nekem egyszer: „Érzem, hogy segítenek, energiájuk sugárzik felém..., mintha még mindig mellettem lennének.”

Festődinasztia utódjaként és folytatójaként, művészpályája felfelé ívelő. Az alkotás folyamata hozza meg neki a harmóniát, a boldogságot. Olyan szeretettel fest – mondogatja –, mintha ajándékot készítené szeretteinek. Segítségére van művészetértő családjá, a mindig gondját viselő, iparművész felesége, Andika. Keményen, koncentráltan és boldogan, ösztönös elhivatottsággal dolgozik. Kiállításaira készülve szeme előtt mindig az alkotás lebeg, annak minden örömeivel és gyötrelmével. Színeiből árad az erő, látásmódjának líraisága és természetessége. Érzelmekben gazdag tájképeit kitűnő kompozíciókba foglalja. Sajátja a lírai-, de nem az idealizáló ábrázolásmód. Képein megjelennek a mindennapok látvány-élményei, s szinte mindig jelenvalóak nála az érzelmek, hangulatok. A csendéletek, a természet sokszínű, változatos világa, valamint a színek kavalkadjára épülő kompozíciók a nézőkben erős érzelmeket ébresztenek. Azonban a különböző évszakokban

feltűnő tájak, hegyek, patakok, tengerek, tavak, épületek mögül a gondolatok, érzések harmóniája sem marad el. A napsütötte, fényrel átitatott alkotásait látva, bizonyítható, hogy Manajló András erőteljesen érdeklik a fényproblémák festői megoldásai. A táj és a fák rozsdaszínű, sárga, lila, zöld látomásai egyfajta természeti tüneményként jelennek meg vásznain. A természetet a maga teljességében mutatja be, de hozzáadja saját gondolatait, érzelmeit, ahogyan éppen az alkotó hangulata diktálja. Harmonikus ecsetjátékával szinte megszabadítja a fákat, bokrokat, virágokat a nehézkedés törvényétől, elindítja a néző képzeletét a tér és az idő távoli dimenziói felé.

Komponáló és művészi kifejezőkészsége látványosan fejlődik, nemcsak a természet sokszínűségének kifejezésében, hanem a témaválasztásaiban is. Tájábrázolásai mellett mind gyakrabban találkozunk gondolati tartalmú munkáival, történelmi kompozícióival, figurális alakjainak már-már akadémikus stílusú, realista ábrázolásával. Művészi pályája egyik jó ismerője és kritikusaként foglalja össze Manajló András művészetének lényegét: „Egyértelműen megállapítható, hogy András a két őstől jó géneket örökölve, egy egészen sajátos és egyéni folytatásra képes. Mindenképpen folytatója is az édesapjának és nagyapjának. És ami nagyon érdekes, izgalmas és elemeznivaló, hogy nem is a folytatója ugyanakkor felmenőinek! Egy, a maga útján járó személyiség. Illetve folytató annyiban talán, hogy a természet nagyon közel áll hozzá is, egy nagyon természetelvű és nagyon kolorista, tehát a színeket erősen kedvelő festői felfogás híve. András festészete azonban intimebb elődeinél, lírai, bensőségesebb témák is foglalkoztatják, úgy is fogalmazhatnánk némileg sarkosabban, hogy míg az édesapja és a nagyapja egyfajta keleti festészeti hagyományok, a ruszin hagyományok felé megy festészetében, András inkább egy nyugat-európai festészeti hagyományt, egyfajta impresszionisztikus hagyományt visz tovább. Nagyon atmoszférikus, nagyon légkörteremtő az ő festészete...” (dr. Feledy Balázs művészeti író).

Hogy Manajló András művészi-szakmai fejlődése ilyen töretlen, abban bizonyonnyal közrejátszanak világhírű tanárai, nemzetközi szintű tapasztalatai, ismereteinek állandó bővítése, valamint a mind rendszeresebben szerveződő alkotótáborok. Jellemábrázolásában a figyelmet egy-egy figurára vagy eseményre, gondolat kifejezésére összpontosítja. Az arc, a tekintet, a mozdulat valamilyen érzést, gondolatot vált ki a nézőben. Ott vagyunk mi is, ahol Manajló András ezt a világot vizionálja, érzelmein, gondolatain, élményein átbeszélte, bemutatja.

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

2014. OKTÓBER – NOVEMBER

ELISMERÉSEK

* **Ifj. Vidnyánszky Attila** színművész megkapta a Gundel Művészeti Díjat.

ESEMÉNYNAPTÁR

OKTÓBER

* Fennállásának 25. évfordulóját tartotta meg a Lemberg-i Magyar Kulturális Szövetség. Az eddig elért eredményekről **Szarvas Gábor** elnök tartott beszámolót. Ebből az alkalomból került sor a Lvivi Építész Szövetség Székházában **Öelshléger-Óry Lajos** építész életmű-kiállítására. Az Ötletek Múzeumában megnyílt **Ilku Zoltán** képzőművész grafikai műveket bemutató kiállítása.

* A Munkácsi Állami Egyetem Humán-pedagógiai Koledzsének dísztermében megemlékezést tartottak Nedeczei János egykori polgármesterről és az általa 100 esztendeje alapított *Munkácsi Magyar Királyi Állami Elemi Népiskola Tanítóképző Intézetéről*.

* A Pro Arte-Munkács társadalmi civil szervezet és vezetője, **Matl Péter** munkácsi szobrászművész kezdeményezésére első alkalommal rendezték meg az I. Kárpátaljai Kőszobrász Tábor Borzsován. A művészeti táborban részt vettek: **ifj. Hidi Endre** (Nagydobrony), **Matl Péter**, **Matl Árpád** (Munkács). A tábor végeztével felavatták a résztvevők egy-egy alkotását Borzsován, Mezőváriban és Haláboron.

* Az aradi vértanúk napján a MÉKK szervezésében, **Dupka György** elnök közreműködésével rendhagyó történelmi óra keretében az ungvári magyar kar történelem szakos diákjainak részvételével koszorúzással egybekötött megemlékezést tartottak az ungvári Kálvária temetőben Szegelethy János honvédtiszt sírjánál.

* A KMKSZ meghívására **Próhle Gergely**, az Emberi Erőforrások minisztériumának nemzetközi és európai uniós ügyekért felelős helyettes államtitkára a nemzeti gyásznap megemlékezésén beszédet tartott Nagyszőlősen, a Perényi Zsigmond emlékszobornál.

* A megrendezték a 14. Határon Túli Magyar Irodalom Napjait Szé-

keszfehérváron. A rangos eseményen az *Együtt* című irodalmi folyóiratot **Vári Fábrián László** József Attila-díjas költő, az MMA Irodalmi tagozatának tagja, a szerkesztőbizottság elnöke képviselte.

* A Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK) a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet közreműködésével és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megrendezte hagyományos találkozóját: a VIII. Együtt Írótábort – Kárpátaljai Magyar Irodalmi Napokat október 8-11. között. Ezúttal az irodalmi karavánban a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság tagjai vettek részt, köztük **Csordás László (elnök), Marcsák Gergely, Kertész Dávid, Pógyor Adrián, Gálfi Dezső, Pák Diána, Ráti Emese, Shrek Tímea, Pusztai-Tárczy Beatrix, Lőrincz P. Gabriella, Bakos Kiss Károly**. A KVIT-eseken kívül **Bartha Gusztáv** író, **Szemere Judit** lapszerkesztő is bekapcsolódott a programba, amely több magyarlakta települést, magyarság-intézményt, könyvtárat és iskolát érintett.

* „Az első világháború emlékére” címmel a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszéke a Kárpátaljai Magyar Protestáns Tudományos Egyesülettel tudományos konferenciát szervezett. Ezenkívül megnyitották „Az első világháború

emlékére” című kiállítást a főiskola Gross Arnold termében.

* *Szovjet deportálások a Kárpát-medencében 1944–1945-ben* címmel Kolozsváron nemzetközi nyitókonferenciát tartottak a „malenykij robot” 70. évfordulója kapcsán a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem szervezésében. Kárpátaljáról **Dupka György** történész vett részt és tartott előadást a magyarságot, németiséget ért 1944-es tragikus eseményekről.

* A beregszászi Európa-Magyar Házban a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet és az OSZK Könyvtári Intézet Oktatási és Humánerőforrás-fejlesztési Osztály szervezésében „*Szín – Tér/Tár – Könyvtár*” kétnapos képzést szervezett a könyvtárosok, közművelődési munkatársak számára. A tanfolyamot **Vraukóné Lukács Ilona** főtanácsos, a Nyíregyházi Móricz Zsigmond megyei és Városi Könyvtár főtanácsosa vezette. A résztvevőket **Zubánics László** elnök köszöntötte.

* **Csuprik Etelka**, a Kárpátaljai Megyei Filharmónia szólistája, Ukrajna érdemes művésze kezdeményezésére koncertsorozatot tartottak a Kárpátaljai Megyei Filharmóniában.

* Az ungvári börtön falán elhelyezett emléktáblánál – a korábbi évekhez hasonlóan – a kárpátaljai magyar szervezetek és az ungvári Magyar Főkonzulátus megemlékezést tartott a magyar Forradalom és Sza-

badság harc évfordulója alkalmából. Többek között ünnepi beszédet tartott **dr. Brenzovics László**, a KMKSZ elnöke, **dr. Spenik Sándor** az ungvári magyar kar dékánja, az UMDSZ ungvári városi szervezetének elnöke, **Dupka György**, a MÉKK elnöke és mások.

* Ungváron a Dayka Gábor Közepiskolában is megemlékeztek az 1956-os dicső, ám tragikus véget ért forradalomról és szabadságharcról. Az ungvári Magyar Főkonzulátus (**Balogh Dénes** konzul), a MÉKK (**Dupka György** elnök) és a tantesület koszorúzást tartott az iskola falán elhelyezett emléktáblánál.

* Fennállásának 25. évfordulóját háromnapos rendezvénysorozattal ünnepelte a közelmúltban a Magyarok Kijevi Egyesülete. A hagyományos Kijevi Magyar Napok keretében koszorúzást tartottak Liszt Ferenc kijevi emléktáblájánál, hangversenyen vettek részt Liszt Ferenc születésnapja alkalmából. Ezt követően református istentisztelet volt a kijevi Szent Katalin evangélikus templomban. A központi megemlékezésre és koszorúzásra a kijevi Magyar dombon lévő Honfoglalási emlékjelnél került sor. Megnyitották Magyar Árpád „*Dimenziók*” című kiállítását a Solom Alejhem Múzeumban. A Kijevi Jogi Egyetemen megtartották az egyesület tisztújító közgyűlését, melyen megem-

lékeztek a 25 éves Magyarok Kijevi Egyesületéről is.

* Zenei előadássorozattal lépett fel Kárpátalja több magyarlakta településén **Nagy Csaba** magyarországi Bartók-díjas tárogatóművész, az Egyetemes Kultúra Lovagja. II. Rákóczi Ferenc fejedelemre emlékezve zenei előadás-sorozatot tartott a kárpátaljai magyar tanintézményében, köztük a Beregszászi 6. Sz. Általános Iskolában.

* Polónyi Károly és Jolán beregszászi születésű festőművész testvérek tiszteletére emléktáblát avattak a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium falán. Ünnepi beszédet **Dalmay Árpád**, a Beregszászért Alapítványt kuratóriumának elnöke tartott.

* Szép Ernő *Lila akác* című művét többször is bemutatták a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház társulatának előadásában.

* A munkácsi **Medveczky Róbert** régiséggyűjtő a kárpátaljai vonatkozású, köztük a Munkácsot ábrázoló képeslap kollekciójából kiállítás nyílt Munkácson.

NOVEMBER

* Nyíregyházán az evangélikus templomban Gyülekezeti napot tartottak a „malenkij robot”-ra való elhurcolások 70. évfordulóján, illetve Nyíregyháza gyásznapján, amelyen **Dupka György** történész tartott elő-

adást *A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai/Kárpát-menedencei magyarokkal és németekkel szemben* címmel.

* A beregszászi Főiskolai Református Ifjúsági Gyülekezet (FRIGY) szervezésében az élő kárpátaljai magyar irodalom témakörében irodalmi estet tartottak, amelyen részt vett **Bakos Kiss Károly, Lőrincz P. Gabriella, Marcsák Gergely, Pógyor Adrián, Shrek Tímea**.

* Horváth Anna születésének 90. évfordulója alkalmából Emléknapot szerveztek a Beregszászi 6. sz. Általános Iskolában, ahol kiállításra került sor a művész nő alkotásaiból. Ugyanitt felavatták emléktábláját, majd elkészült síremlékét a beregszászi római katolikus temetőben.

* A nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár olvasótermében kamarabeszélgetés zajlott le **Dupka György** GULAG-kutatóval eddigi kutatásai eredményeiről és a „malenkij robot” témakörben megjelent kötetéről. Közreműködött **Zubánics László** történész, egyetemi tanár.

* A Magyarok Kijevi Egyesülete kezdeményezésére a fővárosban megrendezték az Ötödik Magyar Kortárs Filmhetet a „Kijev Filmszínház” Kulturális Központban.

* A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet és az OSZK Könyvtári

Intézet Oktatási és Humán erőforrás-fejlesztési Osztály szervezésében „Szín – Tér/Tár – Könyvtár” témakörben záró képzést szerveztek a könyvtárosok, közművelődési munkatársak számára. A vendégeket **Zubánics László**, a KMMI elnöke köszöntötte. Közreműködött **Vraukóné Lukács Iona**, a nyíregyházi Móricz Zsigmond megyei és Városi Könyvtár főtanácsosa.

* A Munkácsi Városi Galériában megnyílt **Bokotej Loránd** avantgard művész, szobrász kiállítása.

* Megjelent a „Kárpátalja és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészeinek és kézműveseinek Katalógusa” című kiadvány, amelyet sajtótájékoztató keretében mutattak be a katalógusban szereplő kézművesek munkáival együtt az Apagyi Művelődési Házban.

* **Vidnyánszky Attila** rendezésében Zelei Miklós *Zoltán újratemetve* című darabját tűzte műsorára a Nemzeti Színház. Az előadást november 17-én Budapesten, 21-én Beregszászban láthatta a közönség.

* A Kárpát-nyedence magyarságának tehetséges és jeles képviselői *A magyar nyelv napját* méltatták a budapesti Vigadóban. Kárpátalját többen is képviselték, többek között **Marcsák Gergely**, aki Kincseshomok mesevilágából mondott el egy népmesét, **Krón Melinda** pedig nagydobronyi népdalt énekelt.

* Nyolcadik alkalommal rendeztek szavalóversenyt Sütő Kálmán és Kecskés Béla, a kárpátaljai magyar irodalom kiemelkedő alkotói emlékére szülőfalujukban, a Somi Általános Iskolában. Idén ötven diák és egy óvodás korú gyerek vett részt a versenyen. A rendezvény fő támogatója a KMMI és a MÉKK volt.

* Az egész Kárpát-medencére kiterjedő Héttorony Fesztiválnak Péterfalván is voltak rendezvényei. A Képtárban nagy sikernek örvendő programokat bonyolított le **Kiss Ferenc** zenekara, az Etnofon közreműködésével. A magukkal hozott Makovecz Imre írásaiból és rajzaiból kiállítást rendeztek, amelyet **Borbélyné Perduk Beáta** képtárigazgató mutatott be. Ezt követően **Kiss Ferenc** beszélgetett a közönség előtt **Vári Fábián László** költővel népköltészeti gyűjtéseiről, a folklór és a kortárs költészet viszonyáról, a kisebbségi létről.

* Freiburgban, az itteni Kelet-Európai Németekért Néprajzi Intézetben **Molnár D. Erzsébetet**, a Rákóczi-főiskola oktatója, a Lehoczky Tivadar Kutatóközpont munkatársa tartott előadást *A kárpátaljai németek deportálása a szovjet rendszer kiépítése idején (1944-45)* címmel.

* A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem és Társadalomtudományi Tan-

széke és Lehoczky Tivadar Intézete nemzetközi tudományos konferenciát szervezett a sztálini megtorlásokról. A konferencia négy országból érkezett előadói újabb felkutatott dokumentumok és más kutatási eredmények alapján igyekeztek pontosítani, hogy mi és hogyan történt az 1944-ben a szovjet megszállók által lágerekbe hurcolt magyar férfiakkal. A konferencia résztvevőit köszöntötte **Brenzovics László**, a KMKSZ elnöke, **Orosz Ildikó**, a Rákóczi-Főiskola elnöke, **Szilágyi Péter**, a Nemzetpolitikai Államtitkárság kabinetfőnöke, aki maga is történész, dr. **Tóth Mihály**, a Szolyvai Emlékparkbizottság elnöke.

* A munkácsi vár kiállítótermeiben nyitották meg a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága kiállítását, amely bemutatja **Magyar László**, **Temető István**, **Tóth Róbert**, **Berecz Margit**, **Veres Ágota**, **Kulin Ágnes**, **Kalitics Erika**, **Habda László**, **Kopriva Attila**, **Dikun György**, **Soltész István**, **Erfán Ferenc**, **Réti János**, **Villasek Tibor** legújabb alkotásait.

* Beregszászban, az Európa–Magyar Házban nemzetközi emlékkonferenciát rendez a malenykij robot 70. évfordulója alkalmából a Szolyvai Emlékparkbizottság. A megjelenteket **Dupka György**, az emlékparkbizottság felelős titkára üdvözölte. **Kiss László** magyarországi reformá-

tus lelkész imádkozott az elhurcoltak lelki üdvéért. **Nagy Anikó**, az Ungvári Filharmónia énekeske lágerdalokat adott elő, **Lórinccs P. Gabriella** lágerverset mondott, **Bakos Kiss Károly** a témához kapcsolódó saját versét szavalta el. Bemutatták **Okszana Holovcsuk** dokumentumfilmjét, mely az 1944–45-ös eseményeket idézi fel. A tanácskozáson *A rehabilitálás ügye az ukrán törvényhozásban* címmel **Gajdos István**, a VI. összehívású parlament képviselője tartott előadást. A konferencián **dr. Tóth Mihály**, a Szolymai Emlékparkbizottság elnöke a testület sokrétű tevékenységéről szöjt, majd ismertette **Dupka György** doktori (PhD) értekezését, amely a hetven éve történt tudományos feldolgozása. **Alejszjij Korszun** kutató legújabb okmánygyűjteményét mutatta be, amely a koncepciós perekkel, a kuláküldözéssel kapcsolatos levéltári dokumentumokat tartalmaz. **Csordás László** irodalomkritikus a malenykij robotnak a kárpátaljai magyar irodalomban való jelenlétéről tartott előadást, míg **Matkovits Kretz Eleonóra** a Kárpát-medencei németek kálváriájáról beszélt. A rendezvényt követően a résztvevők megkoszorúzták az elhurcoltak beregszászi emlékművét.

* A Szolymai Emlékparkban a megemlékezés keretében avatták fel Raul Wallenberg svéd diplomata, a kommunista diktatúra áldozata dom-

borművét, Magyarország Ungvári Főkonzulátusának adományát. A dombormű alkotója az ungvári **Mihajlo Kolodko** szobrászművész.

* Ökumenikus istentisztelettel egybekötött koszorúzást tartottak a sztálinizmus áldozatainak és a II. világháborúban hősi halált halt magyar katonák emlékére a Szolymai Emlékparkban. **Zubánics László** történész megnyitója után **dr. Tóth Mihály**, az Szolymai Emlékpark-bizottság elnöke üdvözölte a megjelenteket. A történelmi eseményeket, azok mának szóló üzeneteit foglalták össze a szónokok: **dr. Keskeny Ernő**, **Hennagyij Druzenko**, **Schiffer András**, **Gajdos István**, a VI. összehívású Legfelső Tanács képviselője, **dr. Lengény Zsolt**, **Matkovits Kretz Eleonóra**, **Köteles László** és **Dupka György**, az emlékpark-bizottság titkára. A főhajítás végén **Majnek Antal**, a Munkácsi Római Katolikus Püspökség megyéspüspöke, **Pocsai Vince** és **Kiss László** református tiszteletes, **Mihajlo** atya szolymai, valamint **Gulybán Tibor** felsőzsolcai görög katolikus parochus ajánlotta Isten kegyelmébe az ártatlan áldozatokat, és kérte az Úr áldását a veszteséget szívükben hordozókra. A megemlékezés koszorúzással fejeződött be.

* A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség szervezésében közel félezeren gyalogolták végig a Munkácsától Szolymáig tartó 26 km-es távolsá-

got. Ezt az útvonalat tették meg a sztálini terror áldozatai – nagyapáink és dédapáink – 1944 novemberében.

* „Malenykij robot”-emléknapot rendeztek Kazincbarcikán. **Sajó Attila**, a helyi Német Önkormányzat elnökének meghívására filmvetítéssel egybekötött előadást tartott többek között **Dupka György** történész.

* A Gulágkutatók V. Nemzetközi Konferenciáját Szerencsen tartották meg. Kárpátaljai elhurcoltakról előadást tartott többek között **Dupka György** és **Molnár D. Erzsébet** történész.

* Az alkotók jelenlétében mutatták be *A szarvassá változott fiú* című **Juhász Ferenc**-költeményből **Vidnyánszky Attila** rendezésében készült filmet Budapesten, az Uránia Nemzeti Filmszínházban.

* A Berzsenyi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság Irodalmi beszélgetések című rendezvényén sor került az *Együtt* c. folyóirat és a legújabb kárpátaljai könyvek bemutatójára. Közreműködött **Vári Fábíán László** József Attila-díjas költő, az MMA Irodalmi Tagozatának tagja és **Dupka György**, a MÉKK elnöke, a bemutatott kiadványok felelős kiadója.

* Szép Ernő *Lila akác* című művét többször is bemutatták a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház társulatának előadásában.

* Az I. világháború kezdetének 100. évfordulója alkalmából Munkács az I. világháború forgatagában cím-

mel kiállítás nyílt a munkácsi vár néprajzi múzeumában.

* A beregszászi **Imre Ádám** képzőművészeti kiállítását rendezték meg a Lágymányosi Ökumenikus Központban.

* Harminchárom Munkácsról és környékéről származó festő képeiből nyílt kiállítás a Munkácsi Városi Galériában. A kiállítás látogatói megtekinthették **Kopriva Attila**, **Micska Zoltán**, **Jurij Szarkevics**, **Angyalosi Sándor**, **Ladislav Bucsin**a és mások alkotásait.

* Elhunyt **Petykó Ágnes**, aki több mint három évtizeden át volt a kárpátaljai rádió magyar hangja. 1975-től 2010-ig dolgozott a megyei televízió és rádió magyar főszerkesztőségében.

ÚJ KÖNYVEK

MEGJELENT

Bartha Gusztáv: *A gabonafarkas legendája*. Válogatott novellák, 1988-2012. Kárpátaljai Magyar Könyvek 228. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2014.

Csordás László: *A szétszóródás árnyékában*. (Tanulmányok, esszék, kritikák). Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Ferenczi Tihamér: *A magány templomában*. Versek. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Nagy Zoltán Mihály: *Ünnep Szodomában.* Regény. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Szépesszony dombja. Kárpátaljai történeti és helyi mondák. Összeállította: Dupka György és Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Könyvek 227. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2014. Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=29&book_id=444

Dupka György: *A szovjet hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján 1944-1991 között.* (történelmi szociográfiai hatásvizsgálat levéltári források, dokumentumok alapján). Történelmi szociográfia. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Dr. Tóth Mihály-Dr. Cserniczkó István: *Tudományos-gyakorlati kommentár Ukrajnának az állami nyelvpolitika alapjairól szóló Törvényhez.* Kárpátaljai Magyar Könyvek 234. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. Tárolt, letölthető változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=467

Pomogáts Béla: *A lélek térképe.* Kárpátalja szellemi életével kapcsolatos tanulmányok, előadások. Kárpátaljai Magyar Könyvek 233. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. Tárolt, letölthető változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=468

Tárczy Andor, *Úgy szépen.* Versek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

MEGJELENÉS ALATT

„Uram... segíts haza miniket...!” *Versek, imák, levelek, naplórészletek a sztálini lágerekből (1944-1959) a „malenkij robot” 70. évfordulójára.* Összeállította, a jegyzeteket és az utószót írta: Dupka György. Kárpátaljai Magyar Könyvek 236. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

ELŐKÉSZÜLETBEN:

Dupka György: *Népiértás Kárpátalján.* Elhurcolt magyarok, németek és más népek sorsa. Történelmi szociográfia. Kárpátaljai Magyar Könyvek 239. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

DOKUMENTUMFILM

* **Sieghard Rasendorf** német mecénás és **dr. Tóth Mihály,** a Szolyvai Emlékparkbizottság elnökének kezdeményezésére ukrán-orosz nyelven (tervezik német és magyar változatának elkészítését is) film-rekviem készült a *„Kárpátaljai magyarok és németek internálása és deportálása 1944-1955 kö-*

zött” címmel (48,57 p.). A 70 éve történt eseményeket feldolgozó film-rekviem dokumentum-anyagának összeállításában többek között részt vett **Alekszej Korszun, Dupka György** és **Zubánics László** történész. Forgatókönyv- és szövegíró,

narrátor: **Okszana Golovesuk** (Munkács). Rendező, operatőr: **Olekszandr Griciv** (Munkács). A film letölthető és megtekinthető: <https://www.youtube.com/watch?v=gclOzg8mk8I>

Összeállította: *Dupka György*

SZERZŐINK

BARTHA GUSZTÁV – 1963, Nagybereg
CSEH SÁNDOR – (1949 – 2013)
CSONTOS MÁRTA – 1951, Szeged
CSORDÁS LÁSZLÓ – 1988, Eszeny
DUPKA GYÖRGY – 1952, Tiszabökény
GYÖRKE LÁSZLÓ – 1947, Nyíregyháza
FÜZESI MAGDA – 1952, Kolozsvár
MANAJLÓ ANDRÁS – 1970, Vác
NAGY ZOLTÁN MIHÁLY – 1949, Csonkapapi
NÉMETI ANETT – 1985, Stolberg
ORTUTAY MÁRIA – 1945, Budapest
ORTUTAY PÉTER – 1942, Bélapátfalva
PUSZTAI-TÁRCZY BEATRIX – 1987, Beregszász
RIDEG ISTVÁN – 1942, Karcag
SZABÓ LŐRINC – (1900 – 1957)
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951, Mezővári

Lapszámunkat Manajló András műveivel illusztráltuk.